

Kokkolan kaupunki - Kantakaupungin yleiskaava 2030

Arkeologisten kohteiden inventointi

Kannen kuva:

Laivan kiinnitysrengas Vanhan varvin alueella.
Jaana Itäpalo 2007.

SISÄLLYSLUETTELO

	S.
1. Perustiedot	2
2. Yleiskartat	3
3. Kohdeluettelo	5
4. Johdanto	6
5. Kohdekuvaukset	8
Kirjallisuus- ja lähdeluettelo	91

Vedenalaiset kohteet liitteinä

Liite 1

Kokkolan Vanhan satamanlahdelta kesällä 1997 löydetyt laivojen hylkyjen osat.
(Tiedot: Skantsi Lauri ja Riska Marcus. Kokkola Vanhan satamanlahti. Yleiskaavoitus-
alueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K. H. Renlundin Museo. 2 s.)

Liite 2

PROOPENKKIÄ PITKIN. Kokkolan ympäristön vedenalaisjäännösten inventointi
1.5.-31.7.2004. (Raportti Jusa Peltoniemi, Merja Passoja, Timo Sillanpää, 27 s.)

1. Perustiedot:

Tutkimusalueen nimi: Kantakaupungin yleiskaavan suunnittelualue 2030

Kunta/kaupunki: Kokkola 272

Tutkimuksen laatu: Inventointi

Ajoitus: Rautakausi ja historiallinen aika

Peruskartat: 2324 01, 2324 02, 2322 10, 2322 11

Tutkimuslaitos: K. H. Renlundin museo

Kenttätyöaika: 2 kk

Tutkimusten kustantaja: Kokkolan kaupunki

Löydöt: -

Aikaisemmat tutkimukset:

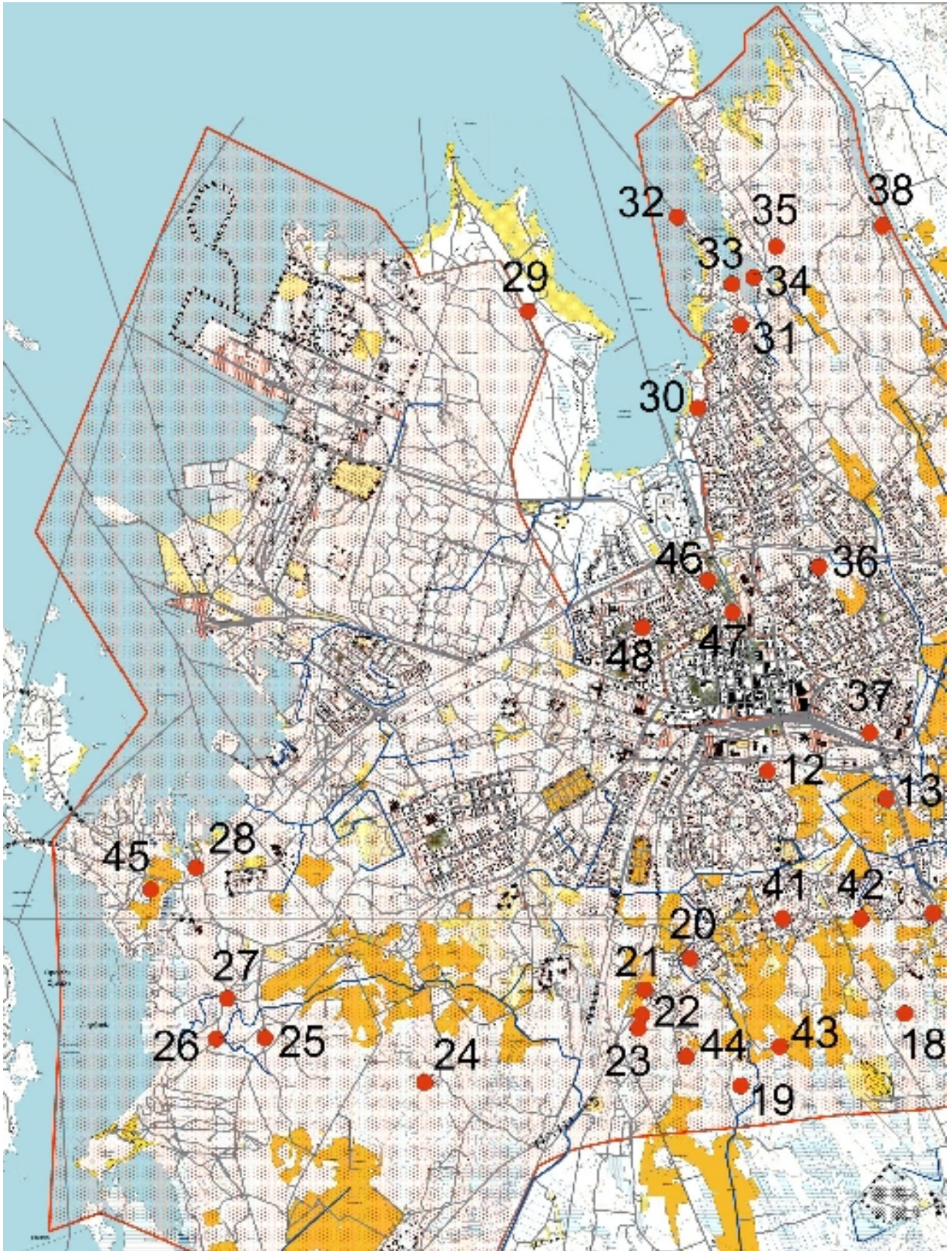
Skantsi Lauri ja Riska Marcus. Kokkola, vanhan satamanlahti, yleiskaavoitusalueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K. H. Renlundin museo 2000.

Vuorinen Juha-Matti. Kokkola ja Kälviä, VT 8 Kokkolan ohitustien linjausvaihtoehtojen arkeologinen inventointi 2.-13.6.1997. Museovirasto. 1997.

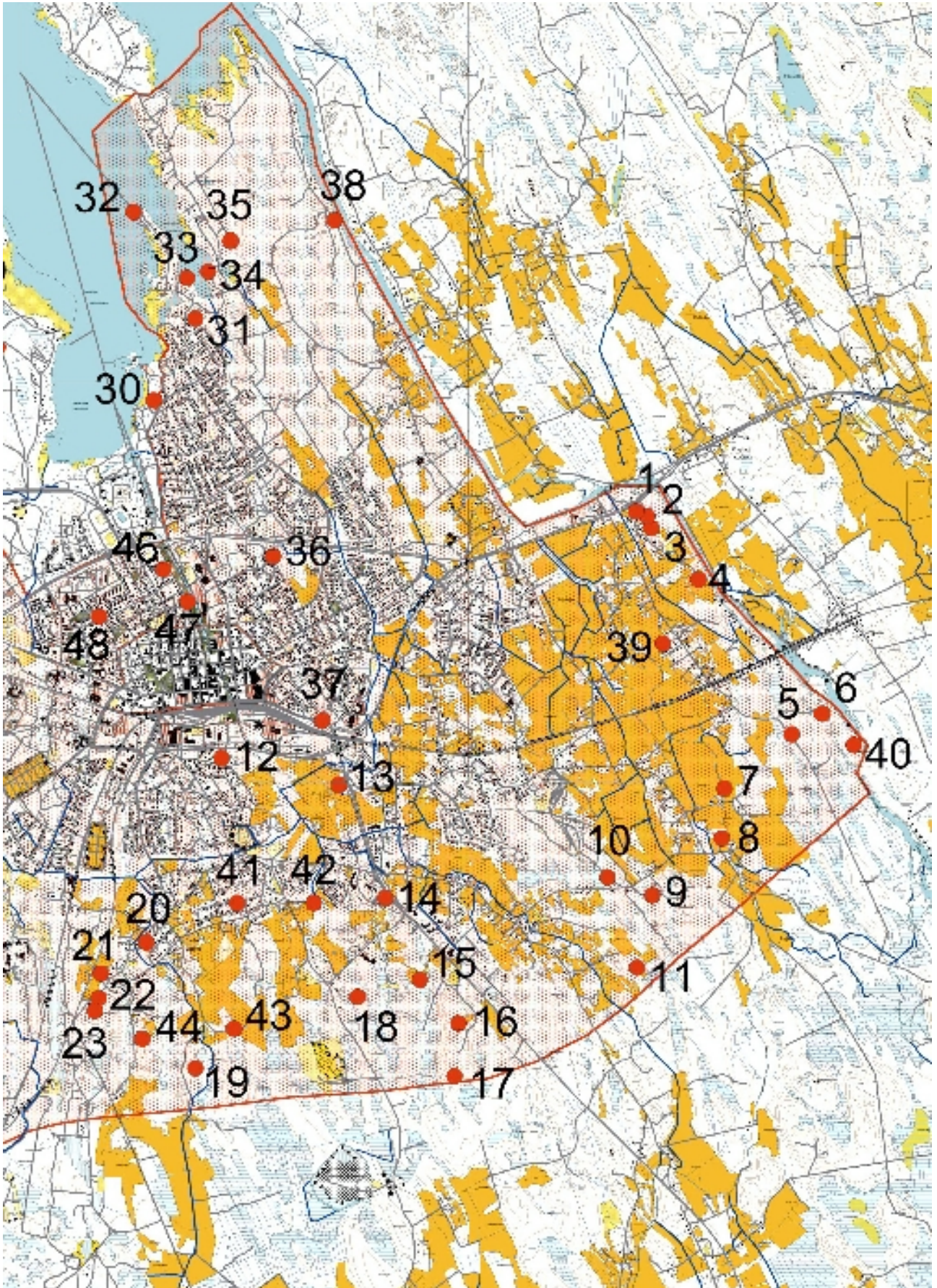

Kuva 1. Inventointialue ja Kantakaupungin yleiskaavan suunnittelualue 2030.

2 Yleiskartat

Kartta 1 Tutkimusalueen länsiossa. Kaava-alue rasteroitu. Kohteet (punainen piste) ja kohde-numerot. Mk 1:50 000

Kartta 2 . Tutkimusalueen itäosa. Kaava-alue rasteroitu. Kohteet (punainen piste) ja kohde-numerot. Mk 1:50 000

3. Kohdeluettelo

1. Kaukon silta
2. Vitsari 1
3. Vitsari 2
4. Rajaluoto Liljas
5. Äijänsaari W
6. Äijänsaari 1
7. Reipsaar
8. Kåla
9. Juckusbergen
10. Juckusbergen NW
11. Åmans
12. Tervaholma
13. Heinola
14. Kallinen Brinkinkuja
15. Ratomossen
16. Topparbacken 1
17. Topparbacken 2
18. Pilesbacken SE
19. Lagbergshagen
20. Kiviniemi
21. Isokylä Finellin tontti
22. Blåbäribacken 1
23. Blåbäribacken 2
24. Storrånsberget
25. Vitickberget NW
26. Minngrundet E
27. Pärtkvarnsbacken S
28. Brudhamn
29. Harrbådantie
30. Halkokari Vallilan tontti
31. Davidsberg
32. Morsiusaari
33. Soldatskär
34. Gamla varvet
35. Kalvholmsträsket SE
36. Tryckare
37. Hakalahdenkadun ja Rautatienkadun risteys

Tentatiivikohteet:

38. Sundskogen
39. Fordellin mäki
40. Äijänsaari 2
41. Pöls
42. Åsmus
43. Raxo
44. Isokylä Galgbacken
45. Berghäll

Myöhemmin lisätyt kohteet:

46. Hollihaan koulu
47. Suntin ranta Puurokari
48. Herman Renlundinkadun
ja Libeckinkadun kulma

4. Johdanto

Kokkolassa suoritettiin Kantakaupungin yleiskaavan 2030 suunnittelualueella (kuva 1) muinaisjäännösten arkeologinen inventointi vuoden 2007 kevään ja syksyn välisenä aikana. Inventointi on yksi yleiskaavan selvityksistä ja se kohdistui esihistoriallisen ja historiallisen ajan muinaisjäännöksiin. Työhön oli varattu aikaa neljä kuukautta. Maastotyöt tehtiin pääosin kesä- ja elokuussa. Työ on suoritettu K. H. Renlundin museossa.

Yleiskaavan suunnittelualueelta kartoitettiin 48 kohdetta¹ nyt toteutetussa inventoinnissa (yleiskartat 1-2, s. 3-4). Myös entuudestaan tunnetuista kohteista löytyi uusia muinaisjäännöksiä. Kahdeksaa kohdetta ei varmuudella maastossa paikannettu, mutta niistä on mainintoja kirjallisuudessa ja perimätietoa tai ne voidaan paikantaa vanhojen karttojen avulla maastossa jokseenkin tarkasti (kohteet 38-45). Raportin loppuun on liitetty tiedot vedenalaisista kohteista, jotka ovat löytyneet vuonna 1997 Vanhan satamanlahdelta (Liite 1). Liiteosio sisältää myös kesällä 2004 tehdyn hylykartoituksen tuloksia (Liite 2).

Teknisen palvelukeskuksen kaavoituspalvelut, ympäristöpalvelut, maastomittauspalvelut ja Kokkolan Vesi ovat antaneet asiantuntija-apua inventoinnin eri työvaiheissa. Siihen on kuulunut mm. kaavoitusosaston järjestämä MapInfo -koulutuspäivä arkeologeille. Ympäristöpalvelut lainasi puolestaan GPS-laitteen inventointiin. Ympäristöpalvelujen Anna Lundin-Pirkola suoritti koordinaattipisteiden purun GPS-laitteelta. Paikallishistorian ja maaston hyvin tuntevat Erik Eriksson ja Hans Lindell ovat toimineet oppaina ja heidän avullaan on löytynyt suuri osa uusista kohteista. Tietoja kohteista ovat antaneet tai oppaina toimineet myös Gustav Hägg, Sven Finell, Kurt Kiviniemi, Pirkko Kuosmanen, Merja Passoja, Marcus Riska, Hans-Peter Schulz, Lauri Skantsi, Eugen Söderström ja Örnulf Witting.

Aikaisemmat inventoinnit

Selvitystyön kohteena olevalla alueella oli suoritettu arkeologinen inventointi kahdeksassa muinaisjäännöskohteessa. Näistä kolme kohdetta kartoitettiin vuoden 1997 Vt8 Kokkolan ohitustien linjausvaihtoehtojen alueen inventoinnissa² ja viisi Vanhan satamanlahden yleiskaavoitusalueen inventoinnissa vuonna 2000.³ Suntin rannan historiallisia kohteita on tutkittu vuonna 2003.⁴

Museoviraston muinaisjäännerekisterissä ei ollut kohteita tutkimusalueelta. Alueelta ei myöskään tunnettu esihistoriallisia irtolöytöjä.

Inventointialue

Inventointialue rajautui idässä Perhonjokeen, etelässä Isonkylän, Kallisen ja Linnusperän kaupunginosiin, lännessä Öijänjärveen sekä Laajalahteen ja pohjoisessa mereen. Vanhan satamanlahden ranta-alue jäi ulkopuolelle lukuun ottamatta Morsiussaarenlahtea ja Vikåvikeniä, missä sijaitsikin koko selvitystyön kannalta mielenkiintoisimpiin kuuluva Gamla var-

1 Kohteet 46-48 on lisätty raportin valmistumisen jälkeen.

2 Vuorinen Juha-Matti. Kokkola ja Kälviä, VT 8 Kokkolan ohitustien linjausvaihtoehtojen arkeologinen inventointi 2.-13.6.1997. Museovirasto. 1997.

3 Skantsi, Lauri ja Riska, Marcus. Kokkola, vanhan satamanlahti, yleiskaavoitusalueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K. H. Renlundin museo 2000.

4 Axelqvist, Nina. Tervan tie Suntin rannan historiallisten kohteiden inventointi. K. H. Renlundin museo 2003.

vetin kohde (kohde 34). Myöskään keskusta Hakalahdenkadun, Nahkurin-, Rautatien- sekä Herman Renlundinkadun ja Antti Chydeniuksenkadun välisellä alueella ei kuulunut inventoinnin piiriin.

Nykyinen kaupungin läpi virtaava ja Vanhan satamanlahteen laskeva Sunti rantoineen on entistä kaupunginsalmen aluetta, jonka rannalle Pitkäsillan pohjoispuolelle keskittyivät 1600-luvulta lähtien tervakauppa, muut kauppatoiminnot sekä tavaraliikenne. Inventointialueeseen kuului osa Suntia, Antti Chydeniuksenkadun ja Pohjoisväylän välissä.

Tarkemmin käytiin läpi kaupungin itäosassa valtatie 8 Piispanmäki – Vitikka kehittämisvaihtoehto linjausten ympäristö. Yksittäisistä kohteista tarkemmin pyrittiin tutkimaan Tervaholma (kohde 12), missä oli 1500-luvulla lastaus- ja satamapaikka ja mahdollisesti yhä 1600-luvun puolellakin. Sijaintikorkeuden perusteella tutkimusalueella saattoi olla muinaisjäänteitä vanhemmalta rautakaudelta lähtien. Rautakaudelle mahdollisesti ajoittuvia kohteita on seitsemän, joista kaksi on kuppikiveä.

Alueen maaperä on vaihtelevaa, pääosin kuitenkin huuhtoutunutta pohjamoreenia. Laajempia yhtenäisiä hiekkakankaita on tutkimusalueen länsiosassa Öijanjärven ja Laajalahden itäpuolella sekä Vanhan satamanlahden länsipuolella, Sannanrannan ja Ykspihlajan tehdasalueen välissä. Kallioita esiintyy harvakseltaan asutusalueiden ulkopuolella ja reunamilla, laajempia kallioisia rantoja on muutamilla paikoilla.

Metodit

Kohteita on etsitty ja tulkittu vanhojen karttojen, kirjallisuuden, arkistotietojen, perimätiedon ja topografian perusteella. Intensiivi-inventointia tehtiin muutamalla suppealla alueella, tämä tuotti mm. kaksi mahdollisesti rautakaudelle ajoittuvaa kohdetta (kohteet 9 ja 24).

Kohteiden tulkinnessa käytetyt historialliset kartat ovat pääasiassa isojakokarttoja, jotka ovat ajalta 1757-1767. Kartat ovat Matthias Röringin ja Jonas Cajanuksen piirtämiä. Jonkin verran hyödynnettiin Ruotsin sota-arkiston karttoja, jotka ovat peräisin vuodelta 1757. Isojakoa vanhempaa karttamateriaalia on Kokkolasta ylipäätään niukasti, ja tarkemmat esitykset kuvaavat lähinnä kaupungin keskustaa ja sen ympäristöä sekä muinaista kaupunginsalmea.

Kohteiden koordinaatit on mitattu Garmin 12 GPS-laitteella.⁵ Laitteen teoreettinen tarkkuus on ± 4 m ja käytännössä n. 4-10 m. Muutamien kohteiden mittauksessa oli käytössä Trimble GeoExplorer CE -GPS, jonka tarkkuus on ± 2 m. Mitatut koordinaattipisteet siirrettiin digitaalisille kartoille MapInfo ohjelmaan. Raportin kartat on tuotettu MapInfo 8.0 ohjelmalla.

Koordinaatit ovat KKJ 2 (peruskoordinaatit) muodossa. Muinaisjäännöskohteiden keskipisteet tai alueiden keskeisten rakenteiden pisteet ovat myös KKJ 3 (yhtenäiskoordinaatit) muodossa (raportissa lihavoituna).

⁵ Kohteissa 11 ja 19 ei tehty GPS-mittauksia eikä myöskään tentatiivikohteissa lukuun ottamatta kohdetta 39. Fordell.

5. Kohdekuvaukset

1. Kaukon silta

Tapahtumapaikat ja puolustusvarustukset – taistelupaikat ja kivivarustukset - historiallinen

Kylä: Vitsari 414

Sijainti: PK 2324 02 Rimmi

keskipiste

x = 7083753

p = 7089026

y = 2461615

i = 3314118

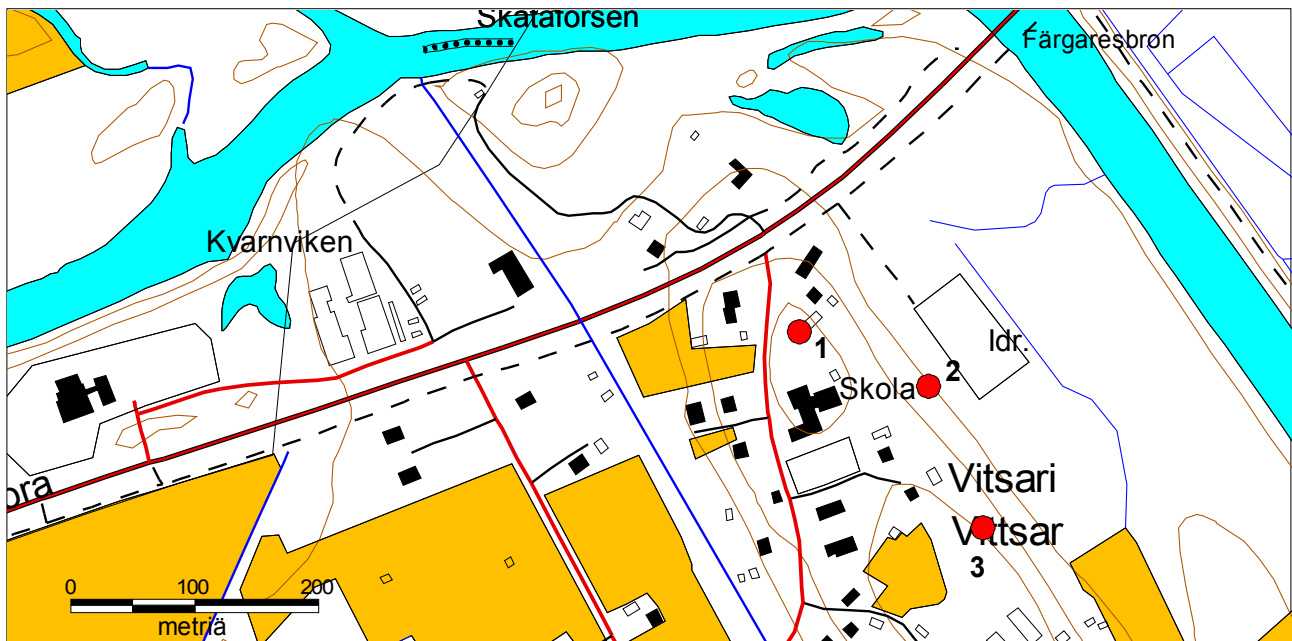
z = 10-12,5

rajapisteeet

x = 7083748 / 7083758

y = 2461610 / 2461627

Kiinteistötiedot: RN:o 12:0

Kartta 3. Kohteet 1. Kaukon silta, 2. Vitsari 1 ja 3. Vitsari 2.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 4,5 km Kokkolan keskusta koilliseen Perhonjoen entisellä rantatörmällä, n. 250 m:n etäisyydellä joesta ja n. 50 m Vitsarin koulusta pohjoiseen, Vitsarin maantien itäpuolella. Paikka on ympäristöstään hieman korkeammalle kohoava pieni mäki. Maasto laskee kohteesta melko jyrkästi pohjoiseen ja itään Perhojoelle päin. Kohteen muodostelma, kivivalli, rajautuu koillis- ja kaakkoislaidalla viereisen omakotitalon tonttiin.

Kuvaus: Valli on kooltaan n. 22 x 5 m, enimmillään n. 1,5 m korkea ja koostuu lähinnä kivistä. Muodostelma on luode-kaakkoisuuntainen. Vallin kaakkoispää rajautuu n. 2 m hal-

kaisijaltaan olevaan maakiveen. Vallissa on kolme syvennystä, joihin oli sijoitettu tykit. Keskimäinen syvennys on suurin, n. 3 m leveä ja 0,8 m syvä. Vallin lounais-luoteissivulla on joitakin paikoiltaan alas vyöryneitä kiviä. Koillis-kaakkoissivu on jyrkkä ja hyvin säilynyt. Muodostelman päällä kasvaa eri ikäisiä puita ja pintakasvillisuutena lähinnä turvasmaista heinää. Päältä on kaadettu joskus isojakin puita, mistä on merkinä pohjoisimmassa syvennyksessä lahonnut kanto. Vallin päälle on pystytetty muistokivi, johon on kaiverrettu vuosiluku 1808.

Vallista etelään on n. 10 m halkaisijaltaan oleva kuoppa. On mahdollista, että kohdalta on otettu aikoinaan kiviä vallin rakentamiseen. Välittömästi vallin kaakkoispään eteläpuolella on melko säännöllinen kulmikas syvennys, joka on n. 4 m halkaisijaltaan. Jyrkät reunat viittaavat lähihistoriassa syntyneeseen muodostelmaan.

Lähistön kohteita: 2. Vitsari 1 ja 3. Vitsari 2

Kuva 2. Valli kuvattuna kaakosta.

Historiallinen tausta:

Venäläiset sotilaat rakensivat vallin tykkiasemakseen Suomen sodan aikana 15.-29.9.1808.⁶ Kaukon sillalla käytiin vähäisiä taisteluita, mutta niillä oli suuri merkitys Ruotsi-Suomen armeijalle, jonka pääjoukoille löytyi vetäytymistie. Taistelu käytiin tykistötaisteluna. Ruotsi-Suomen armeijalla oli joen itäpuolella asemissa 800 miestä ja kuusi tykkiä. Joukkoja johti evestiluutnantti Otto von Fieandt. Venäläisten joukot koostuivat 1100 miehestä, tykkejä oli kolme, jotka oli sijoitettu valliin. Venäläisiä joukkoja johti eversti Jegor Ivanovits Vlastov.⁷

Perimätiedon mukaan itään päin laskevalla rinteellä olisi Suomen sodan aikaisia ”hautapöteroita”.

⁶ Kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti arvokkaita kohteita Vaasan läänissä. Vaasan läänin seutukaavaliitto. Vaasa 1978, s. 18-19.

⁷ Kaarlelan pitäjän historia II, s. 574-576.

Kartta 4. Jonas Cajanuksen piirtämässä isojakokartassa Kaukon silta n. 40 vuotta aikaisemmin paikalla käytyä Suomen sodan taistelua. Alue oli tuolloin jokisuistoa ja joki sillan kohdalla n. 500 m leveä.

2. Vitsari 1

Työ- ja valmistuspaikat – peltoaita - historiallinen

Kylä: Vitsari 414

Sijainti: PK 2324 02 Rimmi

keskipiste

x = 7083707

y = 2461722

z = n. 5

p = 7088975

i = 3314222

rajapisteet

x = 7083694 / 7083717

y = 2461715 / 2461733

Kiinteistötiedot: RN:o Yht. 878:2

Kartat sivulla 8 ja 10

Sijainti ja maasto: Noin 4,5 km Kokkolan keskustasta koilliseen Perhonjoen varrella ja Vitsarin koulusta n. 100 m itään, Perhonjoelle päin laskevan rinteiden alaosassa. Kohteen itäpuolella on urheilukenttä. Välittömästi muodostelman länsipuolella kulkee luontopolku ja luoteispuolella on lumilautailukoulu.

Kuvaus: Kiviaita on n. 36 x 5 m ja n. 1 m korkea. Muodostelma on luode-kaakosuuntainen. Suurimmat rakenteen kivet ovat n. 1 m halkaisijoiltaan. Aidan laki on päältä erittäin tasainen, mikä lienee seurausta ainakin osin aidan päältä kulkemisesta. Lounaisluoteispuolella on pystysuora ja sivua reunustaa vanhojen kuusien rivistö. Koillis-kaakkoispuolella on loivempi ja kiviä on vyörynyt alas. Aidan kaakkoispää on tuhoutunut mahdollisesti luontopolkua tehtäessä ja luoteispää rinteiden lumilautailukoulun tekovaiheessa. Rakenteen pinnalle on muodostunut selvä humuskerros.

Lähistön kohteita: 1. Kaukon silta ja 3. Vitsari 2

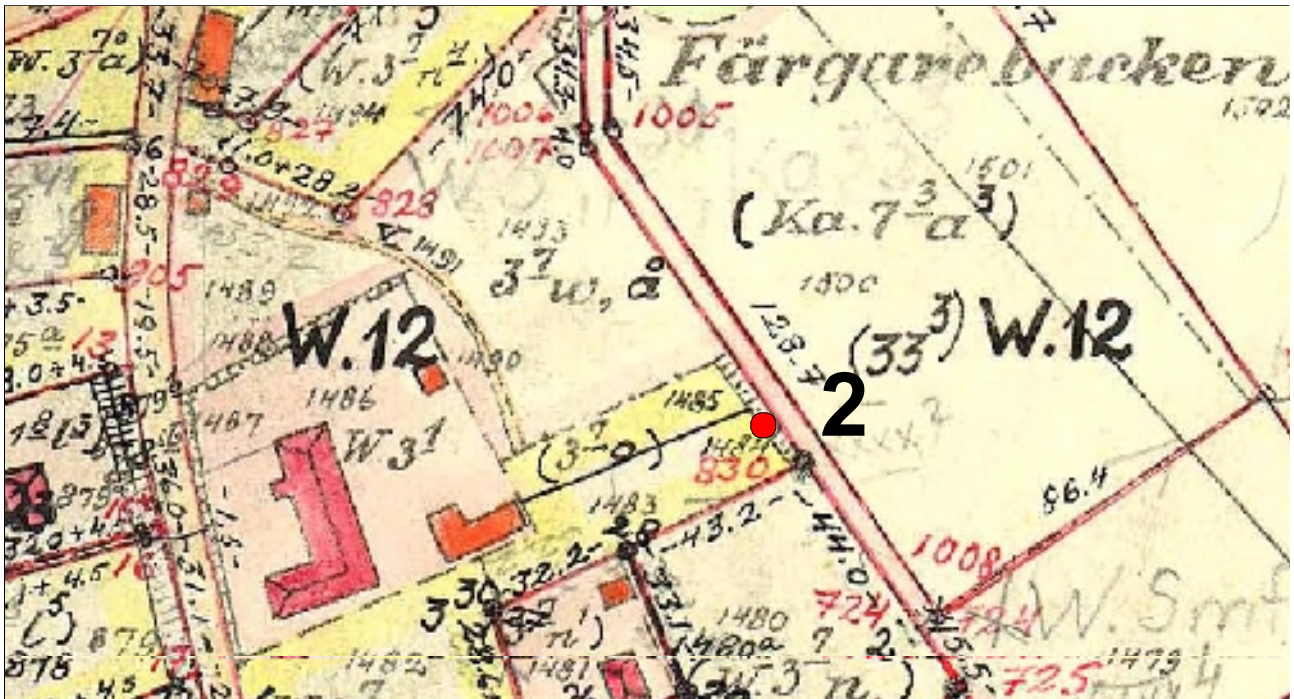

Kuva 3. Vitsari 1, kiviaita kuvattuna luoteesta.

Historiallinen tausta:

Isojakokartalle on merkitty silloiselle Perhonjoen rannalle peltoja ja niittyjä. Ennen Kaukon siltaa joen niemikkeellä sijainnut niitty on kuulunut talonumerolle 195, joka oli pappila.

Kohteen peltoaita on merkitty vuoden 1952 uusjakokartalle. Koululle päin nousevassa rinteessä on ollut tuolloin vielä peltoja, joiden koillispuolella kohteen peltoaita on sijainnut.

Kartta 5. Uusjakokartta vuodelta 1952. Kartalle on merkitty kohde 2. Vitsari 1. Koulusta itään laskevalla rinteellä on ollut peltoja. Kartoitettu peltoaita on sijainnut niiden koillispuolella.

3. Vitsari 2

Maarakenteet – kuopat ja painanteet – rautakautinen?/historiallinen

Kylä: Kallinen 404

Sijainti: PK 232211 Rimmi

1. Kuoppa

x = 7083593

y = 2461766

z = n. 10

p = 7088859

i = 3314261

2. Painanne

x = 7083579

y = 2461740

z = n. 10

Kiinteistötiedot: RN:o 38:3

Kartta sivulla 8

Sijainti ja maasto: Noin 4,5 km Kokkolan keskustasta itä-koilliseen ja Vitsarin koulusta n. 150 m kaakkoon. Kohde sijaitsee Perhonjoelle päin melko jyrkästi laskevalla rinteellä. Alempana rinteessä n. 40 m:n etäisyydellä kulkee luontopolku. Alue on kuusivaltaista sekametsää, missä aluskasvillisuutta dominoi mustikka.

Kuvaus:

1. *Kuoppa.* Noin 4 x 3 m ja 0,4 m syvä, lounais-kaakkoisuuntainen. Pohja-ala on lähinnä neliön muotoinen. Kuopan pohjalla on kaksi n. 0,5 m halkaisijaltaan olevaa kiveä, jotka ovat ilmeisesti peräisin kuopan eteläpuolelta, missä on aukko. Kuopan reunalla esiintyy myös joitakin kiviä. Kuoppa rajautuu etelänurkassa n. 2 m halkaisijaltaan olevaan

maakiveen ja myös välittömästi kuopan itäpuolella on n. 2 m ja luoteispuolella n. 1,5 m halkaisijoiltaan olevat maakivet. Kuopan keskellä kasvaa n. 20 m pitkä kuusi. Muodostelman rakenne viittaa lähinnä asumuksen/rakennuksen pohjaan.

2. *Painanne*. Noin 6 x 4 m ja n. 0,3 m syvä. Muodostelma on lähes pohjois-eteläsuuntainen. Koepistossa todettiin: n. 15 cm paksu humuskerros, huuhtoutumiskerros lähes puuttui ja rikastumiskerroksessa ei merkkejä likamaasta. Humuskerroksen perusteella voi arvioida, että kyseessä on ainakin n. 50 vuotta vanha muodostelma. Muodostelman rakenne viittaa lähinnä rakennuksen pohjaan.

Lähistön kohteita: 1. Kaukon silta ja 2. Vitsari 1

4. Rajaluoto Liljas

Kivirakenteet - kellarit - historiallinen

Kylä: Vitsari 414

Sijainti: PK 2324 02 Rimmi

1. Kellarin perustus 1

x = 7083101 **p = 7088346**

y = 2462220 **i = 3314692**

z = n. 7-8

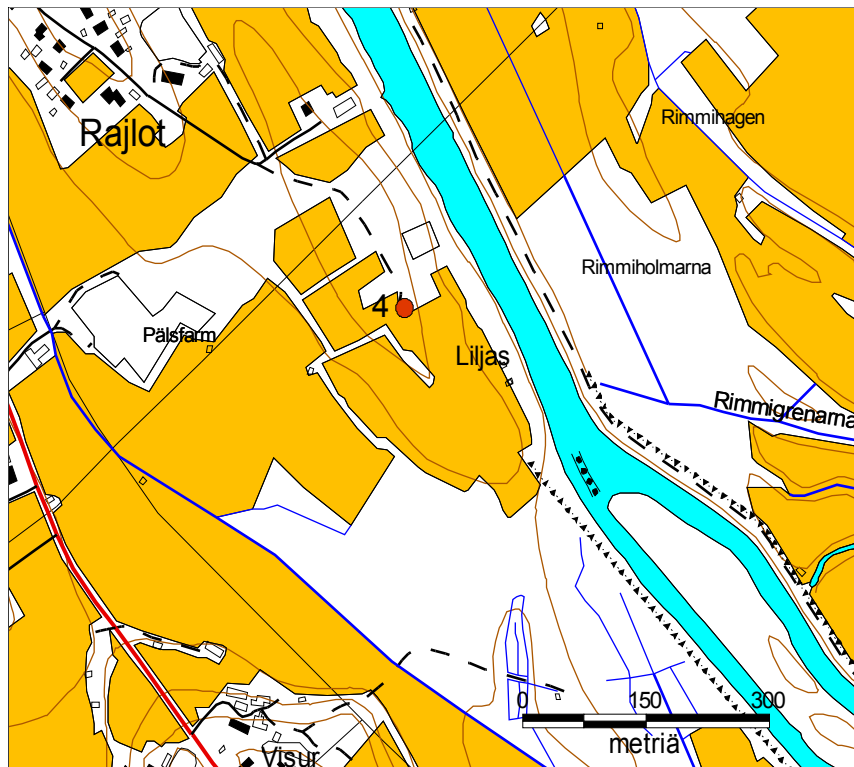
2. Kellarin perustus 2

x = 7083099

y = 2462216

z = n. 7-8

Kiinteistötiedot: RN:o 1:3

Kartta 6. Kohde 4. Rajaluoto Liljas.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 5 km Kokkolan keskustasta itä-koilliseen Perhonjoen varrella. Kohteen rakenteet sijaitsevat peltoalueelle johtavan tien päässä, viljelyksessä olevan pellon pohjoisreunalla.

Kuvaus:

1. *Kellarin perustus 1.* Noin 4,5 x 3 m ja 0,8 m syvä, keskustan kivetty kuoppa on n. 2,2 x 1,2 m. Pohja-ala on suorakaiteen muotoinen. Ovi on sijainnut kaakkoissivulla, missä on kapea aukko. Rakenteessa on käytetty n. 0,5 m halkaisijaltaan olevia kiviä. Kellarikuopan länsiseinä on osin sortunut. Aluskasvillisuutena esiintyy mm. maitohorsmaa ja sammalta. Rakenteen päällä ja ympärillä kasvaa tiheästi nuoria kuusia.

2. *Kellarin perustus 2* (tai muun rakennuksen perustus). Sijaitsee välittömästi kellarin perustus 1:n länsipuolella. Noin 4 m halkaisijaltaan, kuoppa on n. 3 halkaisijaltaan ja n. 0,7 m syvä, rakenteen pohja-ala on muodoltaan lähinnä neliö. Keskellä kasvaa iso koivu ja nuoria kuusia, pintakasvillisuutena esiintyy mm. heiniä, maitohorsmaa ja sammalta.

Kellariperustusten koillispuolella on alue, missä kasvaa vattua. Uusjakokarttaan kohdalla on merkitty rakennus. Kohdalla on ollut mahdollisesti heinälato.

Lähistön kohteita: 1. Kaukon silta, 2. Vitsari 1, 3. Vitsari 2 ja 39. Fordellin mäki.

Kuva 4. Rajaluoto Liljas, kellari 1.

Historiallinen tausta:

Isojakokartalle alueelle on merkitty mm. sotilastorppa ja siihen kuuluneita peltoja. Peltoaluetta kutsuttiin myöhemminkin nimellä 'Soldatåkern' tai 'Liljas soldatåkern' paikalla asuneen Lilja-nimisen sotilaan mukaan.⁸

'Rajlot'-nimi voidaan liittää joukkoon vanhoissa kartoissa esiintyviä paikannimiä, joiden on arveltu osaltaan viittaavaan siihen, että Perhonjoki oli vielä 1200-luvulla rajalinja varsinais-suomalaisten/hämäläisten ja karjalaisten nautinta-alueiden välissä. Nimistö kuvaisi topografista tilannetta n. 1200-luvulla. Näitä nimiä olivat mm. Rajaluodosta Perhonjokea joitakin kilometrejä ylöspäin 'Råstensvik' ja 'Råstensnabba'.⁹

⁸ Kaarlelan pitäjän historia I, s. 45.

⁹ Schulz Hans-Peter ja Itäpalo Jaana, Perhonjokilaakson eli Vetelinjoki- ja Kälviänjokilaaksojen historia, CD-rom ja Kaarlelan pitäjän historia I, s. 348.

Kartta 7. Rajaluodon Liljaksen aluetta Jonas Cajanusen piirtämässä isojakokartassa vasemmalla. Perhonjoen, 'Stora Elfven', rannalle on merkitty mm. sotilastorpan peltoja.

5. Äijänsaari W

Työ- ja valmistuspaikat – tervahaudat - historiallinen

Kylä: Vitsari 414

Sijainti: PK 232211 Rimmi

x = 7081619 **p = 7086823**
 y = 2463117 **i = 3315518**
 z = n. 7,5

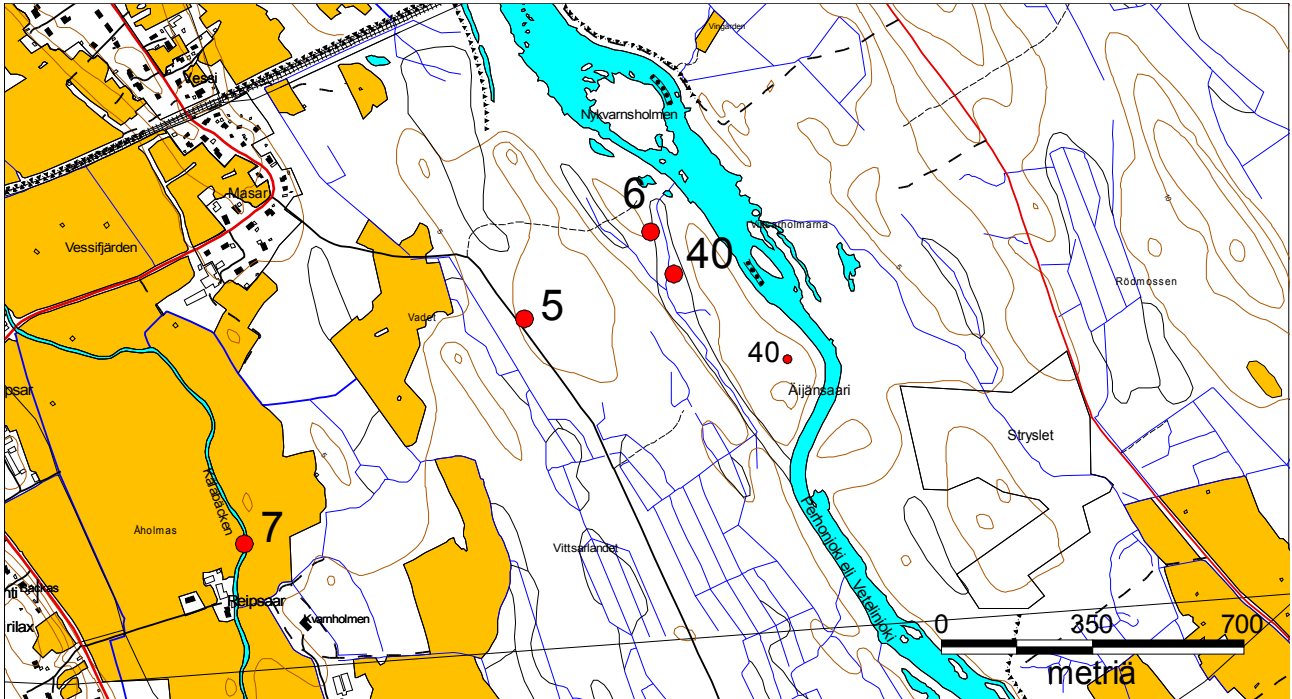
Kiinteistötiedot: RN:o 28:2

Sijainti ja maasto: Noin 5,7 km Kokkolan keskustasta itä-kaakkoon Perhonjoen länsipuolella, n. 0,5 km joesta. Tervahauta sijaitsee välittömästi ohi kulkevan ajotien itäpuolella. Alueen puusto on nuorta sekametsää.

Kuvaus: Noin 14 m halkaisijaltaan. Kynä on n. 6 m pitkä, laskee lounaaseen ja päättyy isoon maakiveen sekä tien ojan kaivutöissä nostettuihin suurehkoihin kiviin. Kynän ja ym-

pärysvallin rakennetta on tuettu isoilla kivillä. Isoja kiviä on hyvin näkyvissä ympäräsvallin eteläsivulla.

Lähistön kohteita: 6. Äijänsaari 1, 7. Reipsaar ja 40. Äijänsaari 2.

Kartta 8. Kohteet 5. Äijänsaari W, 6. Äijänsaari 1, 7. Reipsaar ja 40. Äijänsaari 2. © Kokkolan kaupunki

Historiallinen tausta: Kokkolasta vietiin 1600-luvun lopulla eniten tervaa Suomesta. 1700-luvun puolivälin vaiheilla Keski-Pohjanmaan sisämaasta tuli Suomen merkittävin tervanvalmistusalue Etelä-Pohjanmaan ohella. 1700-luvun lopulla koko Pohjanmaan tervanvienti oli 95 % koko maan tervan ulkomaan viennistä, ja tärkeimmät tervasatamakeskukset olivat Kokkola ja Oulu. Huippukausi seudun tervantuotannossa oli 1765-1807, jolloin Kokkolan kautta vietiin eniten tervaa Suomessa. Kokkolan tervasatama hiljentyi lopullisesti 1890-luvulla.¹⁰

Kohteen lähistöllä on ollut peltoja viljelyksessä viimeistään 1700-luvulla. Jonas Cajanuksen piirtämään isojakokarttaan on merkitty mm. 'Vadewa'-niminen peltoalue. Tämä peltoalue on sijainnut kohteesta n. 200 m länteen. Nykyisellä peruskartalla paikan nimi on Vadet.

6. Äijänsaari 1

Kulkuväylät – tienpohjat - historiallinen

Kylä: Vitsari 414

Sijainti: PK 232211 Rimmi

¹⁰ Schulz ja Itäpalo, Perhon- eli Vetelinjoki- ja Kälviänjokilaaksojen historia.

keskipiste (silta-arkun kohta)

x = 7081822 **p= 7087011**

y = 2463427 **i= 3315838**

z = n. 5

rajapisteet

x = 7081795 / 7081822

y = 2463385 / 2463496

Kiinteistötiedot: RN:o 28:2, 37:7

Kartat sivulla 16, 79 ja 80

Sijainti ja maasto: Noin 6 km Kokkolan keskustasta itään, Perhonjoen länsirannalla ja joen rannasta n. 50-150 m:n etäisyydellä. Itä-länsisuuntainen kärrytien pohja ylittää Perhonjoen entisen sivuhaaran, joka on nykyisin lähes kokonaan kuivunut. Tienpohja jatkuu luoteessa sijaitsevan avohakkuualueen reunaan saakka.

Kuvaus: Tienpohjan kiveys on n. 1,5 leveä. Erittäin selvänä kiveys erottuu n. 20 m:n matkalla ja yhteensä havaitsevan kivetyn tienpohjan pituus on n. 120 m. Entisen uoman kohdalla on säilynyt myös silta-arkku. Kärrytien pohja noudattaa nykyistä Äijänsaaren johtavaa luontopolkua.

Kuva 5. Kärrytien pohjaa lännestä

Lähistön kohteita: 5. Äijänsaari W ja 40. Äijänsaari 2.

Historiallinen tausta:

Korkeuden perusteella arvioiden osa tiestä on voinut olla käytössä aikaisintaan 1600-luvun loppupuolelta lähtien. Isojakokartasta käy hyvin ilmi alueen 1700-luvun lopulla vallinnut topografinen tilanne. Äijänsaari oli yli puolikilometriä pitkä saari, jonka etelä- ja itäpuolella oli useita pienempiä saaria. Saaren länsipuolelta virtasi joen sivuhaara.

7. Reipsaar

Työ- ja valmistuspaikat – vesimyllyt - historiallinen

Kylä: Kirilahti 406

Sijainti: PK 2324 02 Rimmi

keskipiste

x = 7081097 **p= 7086331**

y = 2462468 **i = 3314845**

z = n. 2

rajapisteeet

x = 7081082 / 7081118

y = 2462467 / 2462470

tasanne 1

x = 7081118

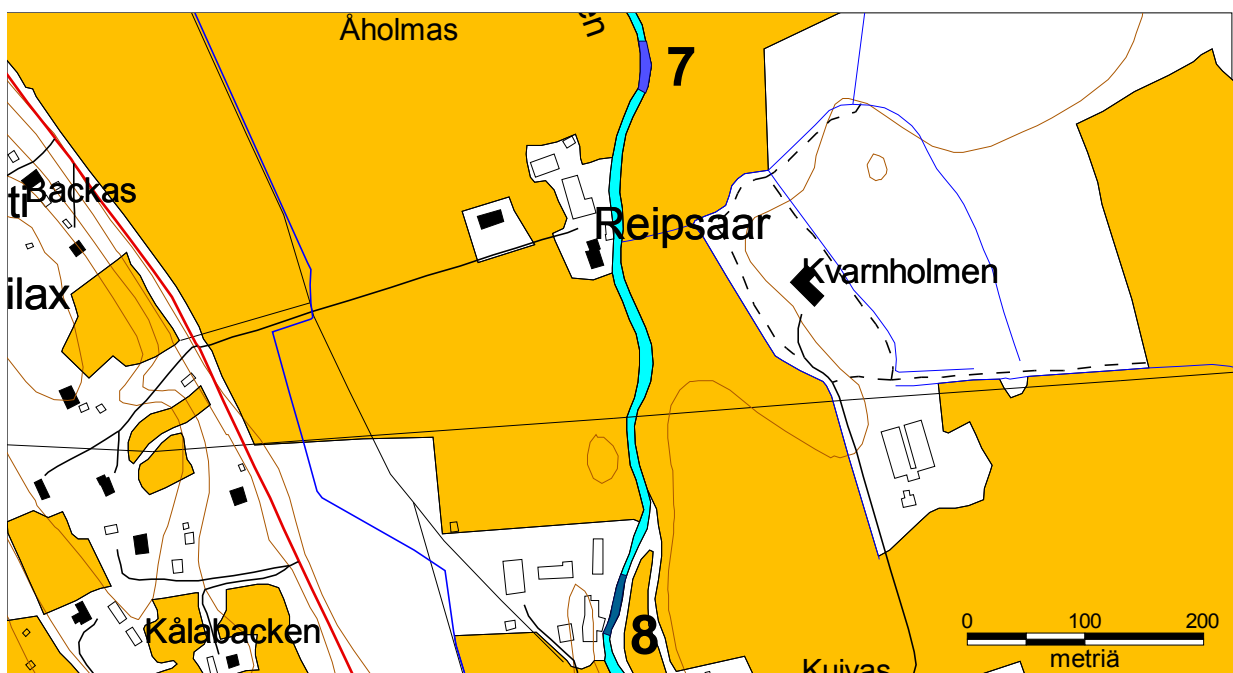
y = 2462470

tasanne 2

x = 7081082

y = 2462467

Kiinteistötiedot: RN:o Yht. 876:1

Kartta 9. Kohteet 7. Reipsaar ja 8. Kåla. Tummennettuna alueet, joilla rakenteita havaittiin.

Sijainti ja maasto: Noin 5 km Kokkolan keskustasta kaakkoon ja n. 150-200 m Kålabäckenin varrella sijaitsevasta Reipsarin talosta virtaa alaspäin joen mutkan kohdalla. Joki on tällä kohtaa enimmillään lähes 10 m leveä ja joen rinteet laskevat paikoin jyrkästi jokiuomaan. Kålabäckenin länsipuolella viljelyksessä olevat pellot yltyvät jokirantaan asti.

Kuvaus:

Myllyrännejä ja patoja n. 50 metrin matkalla joessa. Virtauksen suuntaa on ohjattu joen itä-laidalle. Kahdessa kohtaa pudotuskorkeutta on lisätty padoilla, jotka ovat lähes joen levyisiä. Padot erottuvat vedessä matalina kiveyksinä. Joen virtaus on selvästi heikompaa myllyrännien ja patojen ylä- ja alapuolella.

Joen penkereellä on kaksi tasanteeksi luonnehdittavaa aluetta. Tasanne 1 on kooltaan n. 5 x 2,5 m ja eteläisempi tasanne 2 n. 6 x 4 m.

Kuva 6. Pato kuvattu luoteesta

Kuva 7. Johdinaita kuvattu lounaasta

Lähistön kohteita: 8. Kåla. Noin 1,2 km Reipsarin kohteesta kaakkoon entisessä Kålabäckenin uomassa on myös myllyrännejä ja johdinaitoja. Paikalla on myös 1949 palaneen sahan sementtiperustuksen jäänteet sekä vanhempi (ilmeisesti myllyn tai sahan) perustus, joka koostuu isoista lohkarekivistä. Kohde sijaitsee inventointialueen ulkopuolella.

Historiallinen tausta:

Kålabäcken on entinen Perhonjoen sivuhaara ja se on ollut nykyistä vuolaampi virta. 1700-luvun isojakokartasta käy ilmi, että joesta erkani vielä tuolloin kapea sivuhaara luoteeseen ennen Reipsarin taloa. Sivuhaara virtasi nykyisten peltojen halki luoteeseen. Kålan ja Reipsarin seutu oli tunnettu Å-holmar nimellä ja Åholmas-nimi esiintyy myös nykyisellä peruskartalla. Kvarn(hus)holmen -nimi Reipsarin itäpuolella viittaa pienehköihin vesimyllyihin, joita paikalla oli.¹¹

Reipsarin talossa on ollut toiminnassa useita myllyjä eri vuosisatojen aikana. Vuoden 1875 maakirjan mukaan Kokkolassa oli 23 verotettua kotitarvemyllyä. Reipsarin talon myllyn verollepanovuodeksi mainitaan 1786. Myllyn mainitaan toimineen Åholmin koskessa ja siinä on ollut yksi pari jauhinkiviä.¹²

¹¹ Kaarlelan historia I, s. 53.

¹² Kaarlelan pitäjän historia III, s. 215.

Kålan ja Reipsarin välisellä jokiosuudella on toiminut myös mylly ainakin nykyisen voimalinjan paikkeilla. Tämä mylly on merkitty myös isojakokarttaan. Aluetta ei ehditty tarkemmin tutkia. Vanhimmat myllypaikat voivat sijaita myös nykyisillä peltoalueilla, ja merkkejä maastossa niistä tuskin on enää löydettävissä.

8. Kåla

Työ- ja valmistuspaikat – vesimyllyt - historiallinen

Kylä: Kirilahti 406

Sijainti: PK 2324 02 Rimmi

keskipiste

x = 7080643 **p = 7085879**

y = 2462447 **i = 3314803**

z = n. 2

rajapistees

x = 7080620 / 7080668

y = 2462441 / 2462452

Kiinteistötiedot: RN:o 2:2

Kartta sivulla 18

Sijainti ja maasto: Noin 5 km Kokkolan keskustasta kaakkoon Kålabäckenissä, joen länsipuolella sijaitsevan Kålan sahan ja joen mutkan kohdalla.

Kuvaus: Myllyrännejä, patoja ja johdinaita joessa. Rakenteet sijoittuvat n. 50 metrin matkalle. Selvin rakenne on n. 25 m pitkä johdinaita. Virtauksen suuntaa on ohjattu joen itälaidalle. Virtaus selvästi heikkenee rakenteista sekä ylä- että alavirtaan päin mentäessä.

Kuva 8. Johdinaita kuvattuna lounaasta

Lähistön kohteita: 7 Reipsaar

Kålan kohteesta n. 800 m kaakkoon on Kålabäckenin vanhassa uomassa myllyrännejä ja johdinaitoja. Paikalla on myös 1949 palaneen sahan sementtiperustuksen jäänteet sekä osa vanhempaa (ilmeisesti myllyn tai sahan) perustusta, joka koostuu isoista lohkarekivistä. Kohde sijaitsee inventointialueen ulkopuolella.

Historiallinen tausta: Kålabäcken on entinen Perhonjoen sivuhaara ja aiemmin se oli vuo-
laampi virta. 1875 maakirjan mukaan Kålan kotitarvemyllyn verollepanovuosi oli 1786 ja
mylly on toiminut Kålapuron koskessa. Kotitarvemylly toimi paikalla koko 1800-luvun.¹³
1900-luvun alussa Kålan ikivanhalle myllypaikalla perustettiin suurehko saha- ja myllyliike,
jossa ajoittain höylättiin myös päreitä.¹⁴

Kålan ja Reipsarin välisellä jokiosuudella on toiminut ainakin nykyisen voimalinjan paikkeil-
la mylly, joka on merkitty myös isojakokarttaan. Tätä aluetta ei ehditty tarkemmin inventoi-
da. Vanhimmat myllypaikat ja niihin liittyvät rakenteet ovat voineet hävitä paikan
myöhemmän käytön seurauksena.

¹³ Kaarlelan pitäjän historia III, s. 205 ja 215.

¹⁴ Kaarlelan pitäjän historia III, s. 205 ja 221.

Kartta 10. Isojakokarttaan on merkitty mylly Kvarnhusholmenille. Mylly on kuulunut Kålan talolle no . 173.

9. Juckusbergen

Kivirakenteet– röykkiöt ja kiviaidat – rautakautinen/tai historiallinen

Kylä: Kirilahti 406

Sijainti: PK 2324 02 Rimmi

1. Kiviaita

keskipiste

x = 7080073

y = 2461770

z = n. 15

p = 7085341

i = 3314099

2. Röykkiö

x = 7080073

y = 2461770

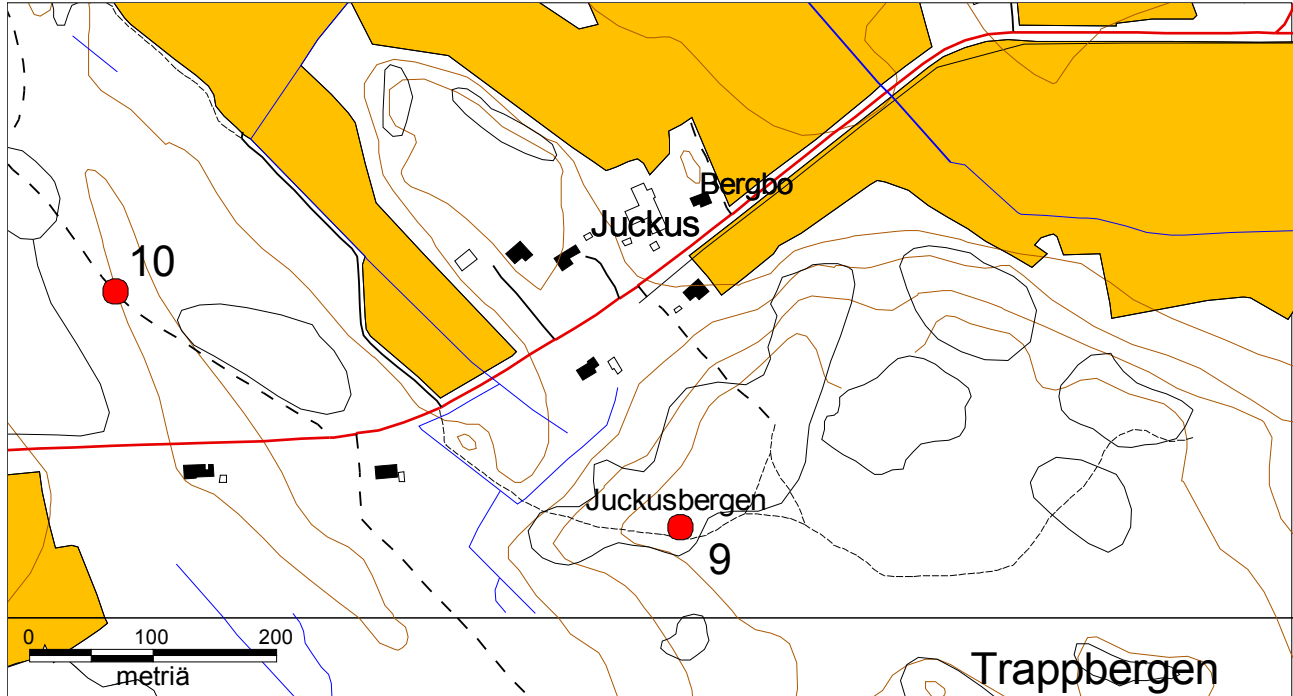
z = n. 15

rajapisteeet

x = 7080068 / 7080085

y = 2461776 / 2461758

Kiinteistötiedot: RN:o 19:12

Kartta 11. Kohteet 9. Juckusbergen ja 10. Juckusbergen NW.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 5 km Kokkolan keskustasta kaakkoon, Linnusperältä Kirilahteen johtavan Karsobackavägenin eteläpuolella. Paikka on laajahko, paikoin jyrkkärinteinen kalliialue, korkeimmalla kohdalla on myös avokallioita. Kohde sijaitsee melkein Juckusbergenin korkeimmalla kohdalla, avokallion reunalla. Muodostelman eteläpuolella kulkee luontopolku. Alueen puusto on lähinnä nuorta mäntyä.

Kuvaus: Noin 25 m pitkä kiviaita, jonka keskivaiheilla on rökkiö. Rakenne sijaitsee luoteeseen päin laskevalla kalliolla.

1. Kiviaita. Noin 25 m pitkä. Aita on rakennettu 0,2-0,8 m halkaisijaltaan olevista kivistä, leveys on n. 0,5-1 m ja korkeus enimmillään n. 0,4 m. Rakenne on luoteis-kaakkoisuuntainen ja kaakkoispää sijaitsee kalliolla korkeammalla.

2. Rökkiö. Sijaitsee kiviaidan keskivaiheilla. Rakenne on n. 2 m halkaisijaltaan ja koostuu keskimäärin 0,2-0,3 m halkaisijoiltaan olevista kivistä. Korkeus on n. 0,3-0,4 m.

Kuva 9. Röykkiö kiviaidassa, luoteesta.

Kuva 10. Sama kuvattuna idästä.

Lähistön kohteita: 10. Juckusbergen NW

Historiallinen tausta: Pintakasvillisuudesta päätellen kohteen muodostelmia ei ole rakennettu ainakaan lähihistoriassa. Sijaintikorkeuden perusteella kohde voisi ajoittua jopa vanhemmalle rautakaudelle. Rakenteiden perusteella on myös mahdollista, että kiviaidassa sijaitseva röykkiö on tehty myöhemmin.

10. Juckusbergen NW

Kulkuväylät - tienpohjat - historiallinen

Kylä: Kaustari 405

Sijainti: PK 2324 02 Rimmi

luoteispää

x = 7080263 **p = 7085552**

y = 2461314 **i = 3313653**

z = n. 10

kaakkoispää

x = 7080143 **p = 7085424**

y = 2461486 **i = 3313819**

z = n. 10

Kiinteistötiedot: RN:o 31:4, 12:78

Kartta sivulla 23

Sijainti ja maasto: Noin 4,5 km Kokkolan keskustasta kaakkoon Köykärinmäeltä Karsobacantielle tulevalla luontopolulla.

Kuvaus: Perimätiedon mukaan pitäjätie on kulkenut nykyisen luontopolun kohdalla, kaakkois-luoteissuuntaisesti Mitterstbackenin suunnasta ja jatkunut Juckusbergenin eteläpuolelle. Väliittömästi Juckusbergenin avokallioalueen eteläpuolella havaittiin mahdollinen van-

ha tielinjaus. Noin 1,3 km kaakkoon on ilmeisesti säilynyt myös saman pitäjätien (I. talvitien) pohjaa. Kohteen tarkastuksessa paikalla havaittiin selvä vanha tielinjaus. Paikka sijaitsee inventointialueen ulkopuolella.

Lähistön kohteita: 9. Juckusbergen

Historiallinen tausta:

Kaarlelasta Veteliin johtanutta tietä nimitettiin pitäjätieksi. Se ei ollut 1600-luvulle asti tuskin ratsastuspolkua kummempi. Vanhimman tien aikaan painavimmat lastit kuljetettiin Perhonjokea pitkin tai talvitietä pitkin. Pitäjätie noudatteli ensin rantatietä Kirkonmäeltä Kaustarin ja Gunnarsin välillä olevaan Pjuckosteniin asti. Sieltä se jatkui Hanhinevan metsän kautta Skrikoon ja Peloon (Skriko ja Pelo kuuluvat nykyisin Kruunupyyhyyn). Rämeiden ja soiden yli oli rakennettu kapulasiltaja.¹⁵

Muinaisesta talvitiestä kertovat nykyisiltä peruskartoilta löytyvät paikannimet. Esimerkiksi kohteesta n. 1,5 km etelä-kaakkoon on Vintervägs mossen -niminen alue.

Inventoinnissa ei selvitetty, onko historiallisia karttoja, joista pitäjätien tarkempi sijainti olisi määritettävissä.

Kartta 12. Isojakokarttaan on merkitty Pjuckosten -niminen pelto, joka sijaitti Kaustarin ja Gunnarsin välillä. Pohjoinen oikealla ylänurkassa.

¹⁵ Kaarlelan pitäjän historia II, s. 440.

11. Åmans

Kivirakenteet – röykkiöt, kiviaidat – historiallinen?

Kylä: Linnusperä 409

Sijainti: PK 2324 01 Lahnakoski

(koordinaattitiedot perustuvat Juha-Matti Vuorisen inventointiraportissaan ilmoittamiin arvoihin)

1. Röykkiö 1

x = 7079 40 p = 7084676
y = 2461 62 i = 3313918
z = 12,5

2. Röykkiö 2

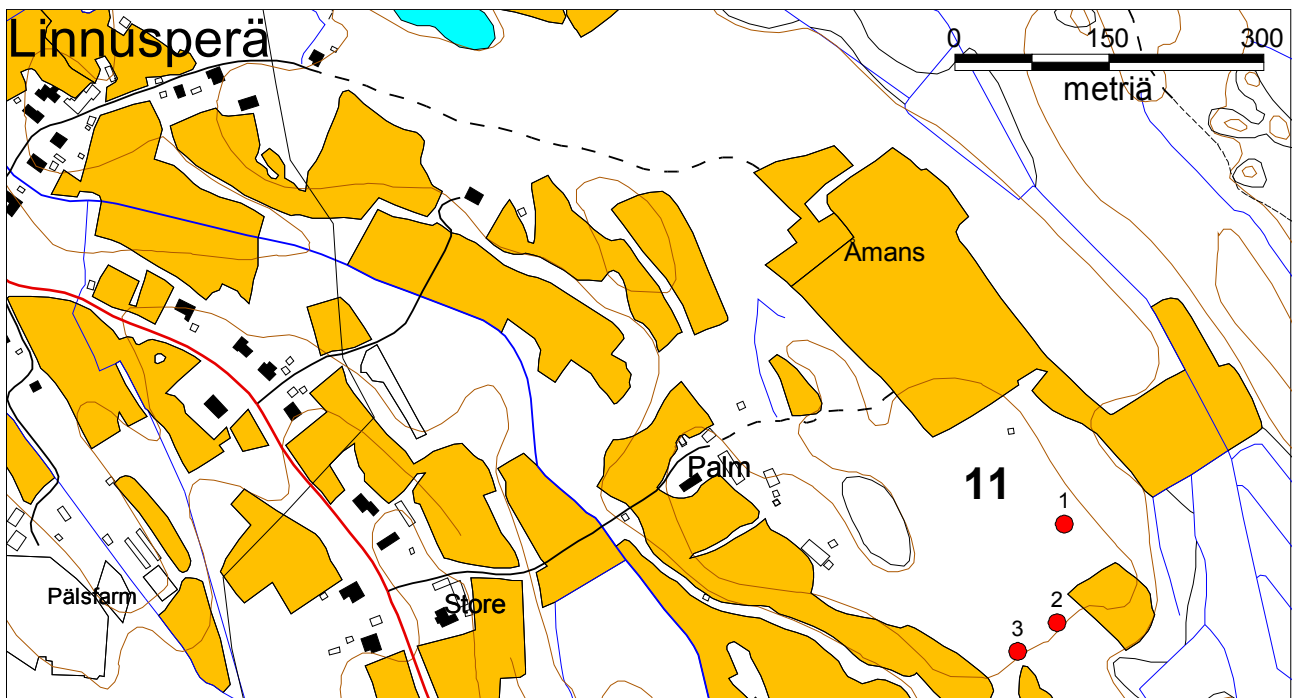
x = 7079 30 p = 7084576
y = 2461 62 i = 3313913
z = 12,5

3. Röykkiö 3

x = 7079 28 p = 7084577
y = 2461 58 i = 3313872
z = 12,5

Kiinteistötiedot: RN:o 2:24

Aiemmat inventoinnit: Vuorinen, Juha-Matti. Kokkola ja Kälviä, VT 8 Kokkolan ohitustien linjausvaihtoehtojen arkeologinen inventointi 2.-13.6.1997. Museovirasto 1997.

Kartta 13. Kohde 11. Åmans. Kohteen röykkiöt 1-3 merkitty kartalle.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 5 km Kokkolan keskustasta kaakkoon. Paikka on peltoalueiden keskelle jäävä mäki.

Kuvaus: Palmin tilan itäpuolinen alue, missä rakenteet sijaitsevat, oli tarkastushetkellä karjalaitumena, joten kohdetta ei tarkastettu maastossa. Tiedot kohteen muodostelmista perustuvat vuoden 1997 inventointihavaintoihin. Tuolloin Åmansin alueella havaittiin runsaasti kiviaitoja laidunpelloilla ja niiden ympärillä sekä kolme ajoittamatonta röykkiötä. Röykkiöt sijaitsivat kivisillä paikoilla havumetsässä.

1. *Röykkiö 1.* Noin 11,9 x 1,8 m ja korkeus enimmillään n. 0,5 m. Kyse on mahdollisesti kiviaidasta.

2. *Röykkiö 2.* Röykkiön pohjoisreunassa on 3-4 n. 0,5 m:n korkuista kiveä, jotka sijaitsevat toisten, suunnilleen samankokoisten kivien päällä. Näiden päällä havaittiin puolestaan joi-takin pienempiä kiviä. Edellisen eteläpuolella oli pienemmistä kivistä koottu röykkiö. Muodoltaan pyöreähkö röykkiö on kooltaan 4,4 x 3,5 m ja korkeudeltaan n. 0,2-0,3 m. Röykkiö koostuu n. 0,1-0,3 m halkaisijoiltaan olevista särmikkäistä kivistä. Reunoilla on isompia ja keskellä pienempiä kiviä.

3. *Röykkiö 3.* Hajanainen, matala röykkiö n. 2 m halkaisijaltaan ja n. 0,7-0,8 m korkean maakiven ympärillä. Röykkiö on n. 5 m halkaisijaltaan ja 0,3 m korkea.

Lähistön kohteita: 9. Juckusbergen ja 10. Juckusbergen NW

12. Tervaholma

Kulkuväylät – satamat - historiallinen

Kivirakenteet – kiviaidat ja röykkiöt - historiallinen

Maarakenteet – kuopat – historiallinen

Kylä: Kallinen 404

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

Muinaisjäännösalueen rajapisteet:

x = 7081309 - 7081403

y = 2457623 - 2457701

z = n. 3-6,5

1. *Kuoppa 1*

x = 7081384

y = 2457632

z = n. 6

p = 7086846

i = 3310026

2. *Kuoppa 2*

x = 7081383

y = 2457633

z = n. 6

3. *Kuoppa 3*

x = 7081378

y = 2457638

z = n. 6

4. *Kuoppa 4*

x = 7081394

y = 2457626

z = n. 5-6

5. *Kuoppa 5*

x = 7081361

y = 2457623

z = n. 5-6

6. Röykkiö

x = 7081363

y = 2457651

z = n. 6-7

7. Kiviäita

keskipiste

x = 7081335

y = 2457693

z = n. 3-4

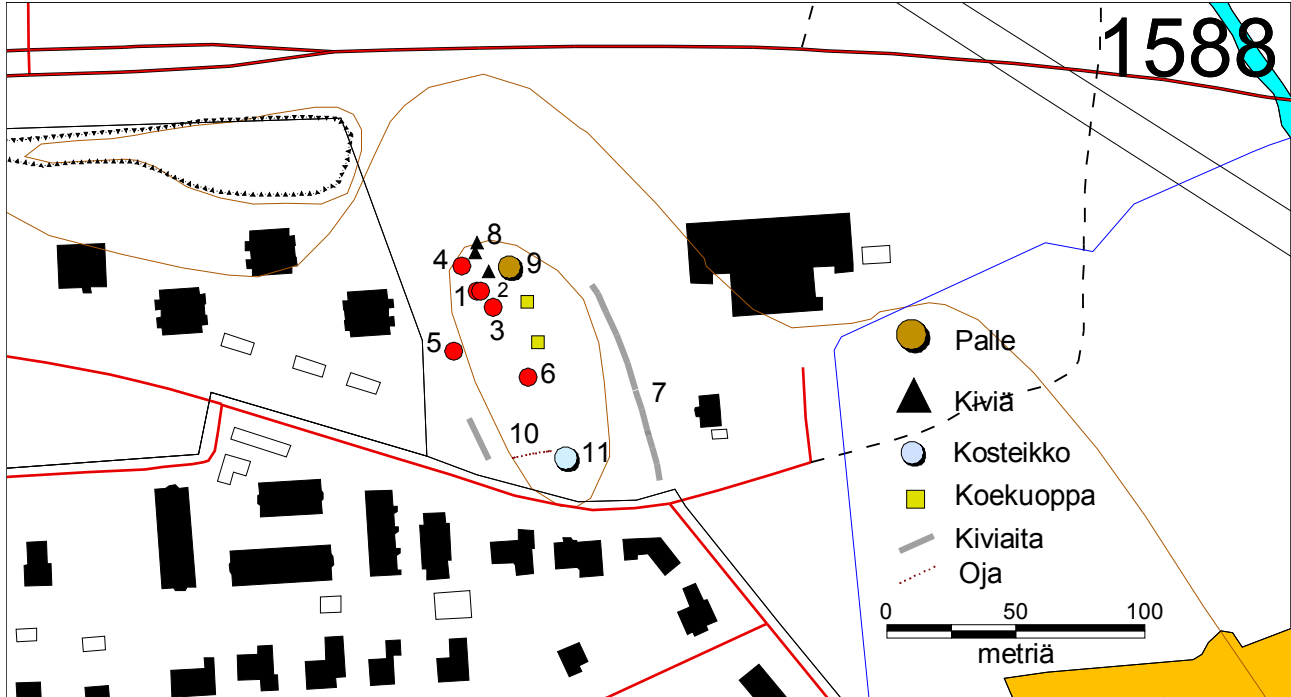
rajapisteet

x = 7081309 / 7081384

y = 2457701 / 2457675

z = n. 3-4

Kiinteistötiedot: RN:o 9903:0

Kartta 14. Kohde 12. Tervaholma. Kartalle merkitty kohteen muodostelmat 1-11. © Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Kokkolan keskustasta n. 1 km etelään ja 450 m Kaarlelan kirkosta koilliseen. Kohde rajautuu etelässä Kirkkolehdonkatuun, idässä on ammattikorkeakoulun kiinteistö, lännessä on asuinkerrostaloja ja pohjoisessa n. 100 metrin etäisyydellä kulkee Eteläväylä, valtatie no. 8. Mäen rinteet ovat suhteellisen jyrkkiä. Korkein kohta on n. 6,5 m mpy. Kohteen rakenteet sijaitsevat n. 3-6,5 m mpy. Mäen laella on useita siirtokivilohkareita, joista suurin on n. 3 halkaisijaltaan ja n. 3 m korkea. Pohjoiseen laskevassa rinteessä on joitakin pienempiä siirtolohkareita. Mäen laella ja rinteillä risteää polkuja. Puusto on lehtipuuvaltaista, mäen pohjoispäässä on pieni lepikko. Paikalla kasvaa myös jonkin verran katajaa. Aluskasvillisuutena esiintyy heiniä, maitohorsmaa, nokkosta ja ketokasveja mm. orvokkia. Mäellä kasvaa myös taikinamarjapensaita, pohjoisrinteessä mm. apilaa, saniaista ja koiranputkea.

Kuvaus: Noin 100 m halkaisijaltaan oleva mäki, jonka laelle ja rinteillä on kuoppia, muutama kivikeskittymä ja kiviäita. Kiviäita sijaitsee n. 3-4 mpy ja muut rakenteet n. 5-6,5 mpy. Mäelle tehtiin 0,5 m halkaisijaltaan oleva koekuoppa korkeimman kohdan tuntumaan ja toinen koepisto edellisestä n. 15 pohjois-luoteeseen. Kuopissa esiintyi n. 0,15 m vahva turverkerros. Selvä huuhtoutumiskerros puuttui. Molempien kuoppien rikastumiskerroksessa esiintyi pieniä tiilenkappaleita.

1. Kuoppa 1. Sijaitsee mäen pohjoisosassa. Noin 6 x 5,5 m ja n. 1 m:n syvyinen, ympärillä on enimmillään n. 1,4 m lev. ja n. 0,4 m korkea maavalli. Muoto on soikeahko. Rakenne on pohjois-eteläsuuntainen. Pohjoissivun vallissa on n. 0,5-0,7 m halkaisijaltaan olevia kiviä. Reunat ovat jyrkät ja jonkin verran sortuneet. Kuopan pohjalle tehdyssä koepistossa ha-

vaihtui n. 0,35 m vahva humuskerros. Humuksen alaisessa rikastumiskerroksessa oli hie-
man hiiltä ja pieniä tiilen kappaleita. Kuopan maa-aines on hienojakoista. Heti pintamaan
alla on modernia jätettä, mm. muovipusseja. Kuopassa kasvaa lähinnä nokkosta, vattua ja
apilaa. Rakenne viittaa lähinnä kellariin. Kuoppaa on käytetty jätekuoppana viimeksi ihan
lähihistoriassa.

2. *Kuoppa (/painanne)* 2. Sijaitsee mäen pohjoisosassa, välittömästi kuoppa 1:n itäpuolel-
la. Noin 2,2 x 2 m ja n. 0,2 m syvä. Pohja-ala on lähinnä suorakulmainen. Luoteisnurkas-
sa on n. 0,8 m lev. aukkokohta. Pohjalla on modernin nuotion jäänteet. Nuotio kivinä on
käytetty mm. tiiliskiviä.

3. *Kuoppa* 3. Sijaitsee mäen pohjoisosassa. Noin 3 x 2,2 m ja 0,5 m syvä. Pitkulainen
kuoppa on koillis-lounaissuuntainen. Kuopassa oli tarkastushetkellä rehevä nokkoskasvilli-
suus. Kuopan koillispäässä on epämääräinen matalahko syvennys. Kuopan seinämissä,
heti pintamaassa, esiintyy tiilen kappaleita.

4. *Kuoppa* 4. Noin 5 m halkaisijaltaan ja n. 0,3 m syvä, muodoltaan pyöreähkö. Paikoin
reunoilla on heikosti erottuvaa maavallia. Pinnalla kasvaa mm. apilaa. Heti pintamaan alla
on modernia jätettä, mm. muovipusseja.

5. *Kuoppa* 5. Sijaitsee mäen länsirinteen reunalla. Noin 3 x 2 m ja metrin syvyinen, lähes
koillis-lounaissuuntainen. Reunoilla on selvä maavalli ja lounaissivulla aukkokohta. Muo-
dostelman pinnalla kasvaa mm. orvokkia ja apilaa. Muodostelmasta etelään jatkuvalla rin-
teellä kasvaa katajaa ja apilaa paikoin runsaasti. Kuopan luode-, kaakkois- ja lounaispuo-
lella on kiviä. Jäännös on samantyyppinen kuin kuoppa 1.

6. *Röykkiö*. Sijaitsee mäen keskiosassa, mäen korkeimmalla kohdalla. Noin 2,5 m halkaisi-
jaltaan ja koottu n. 1,6 m korkean siirtolohkareen viereen. Heti röykkiön vieressä on toinen
n. 1,4 m halkaisijaltaan oleva maakivi. Rakenne koostuu kivistä ja maasta. Röykkiön reu-
noilla on isompia kiviä ja keskellä kivet ovat n. 0,1 m halkaisijaltaan. Heti pinnassa maa-
aines on voimakkaasti noen ja hiilen sekaista. Röykkiöstä on poistettu yksi isohko kivi. Ky-
se voi olla esim. peltoröykkiöstä. Hiili ja nokkerros on voinut syntyä jonkin myöhemmän
toiminnan seurauksena.

7. *Kiviaita*. Sijaitsee mäen itärinteen alaosassa lähes pohjois-eteläsuuntaisesti. Matalahko
aita on keskimäärin n. 1,5 m leveä. Koostuu sekalaisen kokoisista kivistä ja paikoin maa-
aineksesta. Aidan tuhoutunut eteläpää leikkautuu tien reunan ojaan. Aidan pohjoispää
päättyy selvärajaisesti. Aidan länsisivulla on paikoin "ojaa". Aita voi olla vanha pelto(/ra-
ja-)aita.

8. *Kivikeskittymiä*. Sijaitsevat pohjoisrinteessä ja n. 15 m rinteen reunasta pohjoiseen. Ki-
vien ei voi hahmottaa muodostavan rakenteita. Keskitymät voivat olla luontaisia.

9. *Palle*. Mäen pohjoisrinteessä. Noin 7 x 5 m, 0,3-0,4 m korkea maapalle. Palteen alueella
on kolme n. 1-1,5 m halkaisijaltaan olevaa kiveä. Muodostelma voi olla luontainen.

10. *Vanha oja (?)*. Sijaitsee mäen eteläosassa n. 4-5 m mpy. Vanhaksi ojaksi tulkittu jään-
ne on n. 20 m pitkä ja n. 0, 2-0,3 m syvä. Se jatkuu mäen länsireunaan asti.

11. *Kosteikko*. Sijaitsee mäen eteläosassa. Noin 12 m halkaisijaltaan oleva pyöreähkö,

hieman matalampana erottuva alue, jossa kasvaa runsaasti vattua ja nokkosta. Kohdalle on tuotu lehtipuiden haravointijätettä.

Edellisten lisäksi välittömästi mäen länsirinteen alaosassa on vanha oja ja katkonaisesti kiviaita. Kiviaita on todennäköisimmin vanha peltoaita (merkitty kartalle summittaisesti).

Kuva 11. Kuoppa 1 kaakosta

Kuva 12. Kuoppa 5 lounaasta

Kuva 13. Kiviaita (7) luoteesta

Lähistön kohteita: 13. Heinola ja 37. Hakalahdenkadun ja Rautatienkadun risteys

Historiallinen tausta:

Tervaholma mainintaan joissakin paikallishistorioissa 1500-luvun lastaus- ja kauppapaik-

kana, joka olisi ollut myös varhainen tervanvientisatama.¹⁶ Vuodelta 1649 peräisin olevaan Claes Claessonin piirtämään karttaan on merkitty Tervaholman ympärillä "grundt vatten" eli matalaa vettä ja siellä mainitaan olleen muutamia aittoja. Maankohoamisen seurauksena Tervaholma ei ole voinut olla enää tässä vaiheessa merkittävä satamapaikka.

Kartta15. Claes Claessonin kartta vuodelta 1649. Karttaan on yhdistetty vuoden 1651 asemakaava-suunnitelma. Tervaholma oli veden ympäröimä saari, minne voitiin kulkea maakannaksen kautta. Alkuperäinen kartta Maanmittaushallituksen arkisto.

Isojakokartoista selviää paikan myöhäisempää historiaa. Alueella oli viljelyksiä. Isonjaon selitelmästä käy ilmi, että Tervaholma kuului pappilan maihin.

¹⁶ Axelqvist, s. 4 ja siinä mainitut lähteet.

Kartta 15. Matthias Röringin piirtämään isojakokarttaan on merkitty Tervaholma, Tjärholmien. Tervaholma kuului pappilaan, joka oli talonnumero 195.

13. Heinola

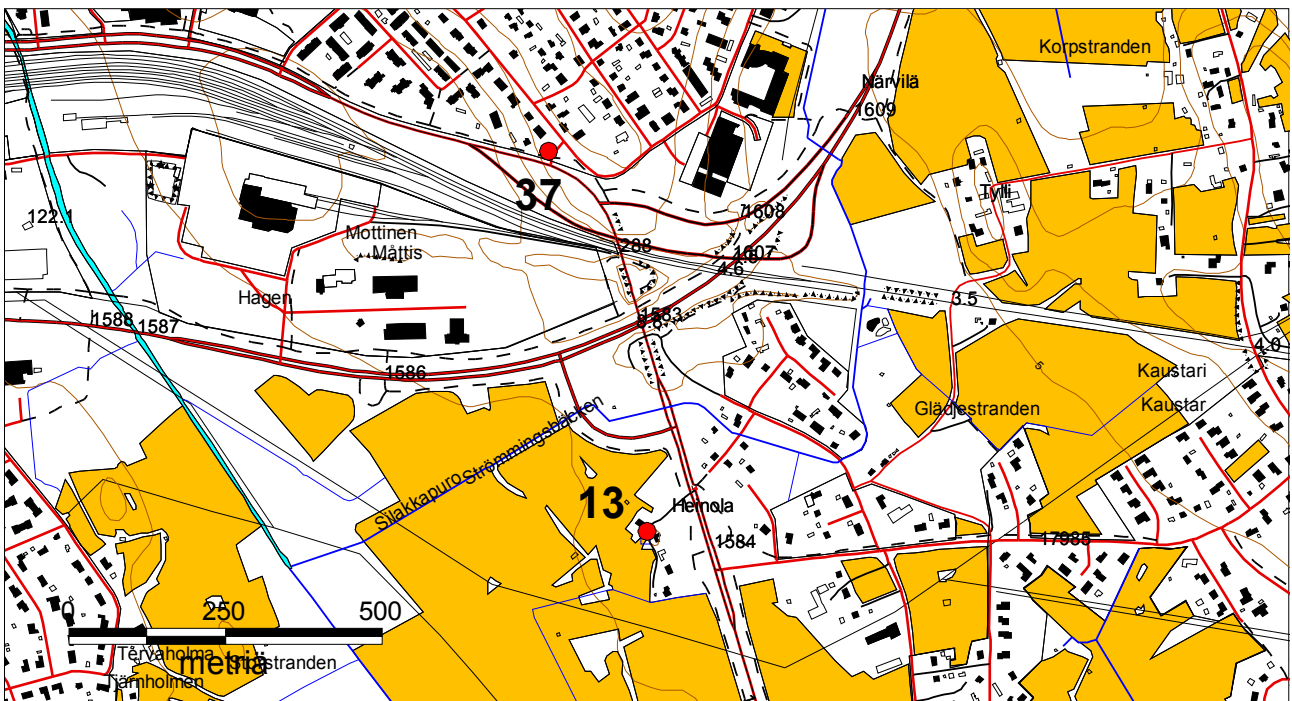
Kultti- ja tarinapaikat – tarinapaikat - historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

x = 7081129 p = 7086538
y = 2458754 i = 3311135
z = n. 5

Kiinteistötiedot: RN:o 3:6

Kartta 16. Kohteet 13. Heinola ja kohde 37. Hakalahdenkadun ja Rautatienkadun risteys.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Kohde sijaitsee pienellä mäellä n. 1,8 km Kokkolan keskustasta kaakkoon Jyväskylän valtatie no. 13 varrella. Kohteen muinaisjääne on iso siirtokivilohkare paikalla olevan kahden autiotalon piha-alueella. Etelä- ja länsipuolella on vanhoja peltoja. Talojen välittömässä läheisyydessä ja lähistön pelloilla on muitakin isoja siirtokivilohkareita.

Kuvaus: Noin 12 m x 8 m ja 4 m korkea siirtokivilohkare. Pohjoispäässä kivi on lohjennut ylhäältä alas asti. Länsiseinämassassa on n. 1,8 metrin korkeudelle pultattu rautarengas. Kiiven päällä on myös rautapulttauksia.

Lähistön kohteita: 12. Tervaholma ja 37. Hakalahdenkadun ja Rautatienkadun risteys

Historiallinen tausta:

Tarinan mukaan Ruotsin kuningas Adolf Fredrik olisi pysähtynyt tällä paikalla, kun saapui

Kokkolaan 31.7.1752.¹⁷

Kuva 14. Kohde 13 Heinola. Kivi kuvattuna kaakosta

14. Kallinen Brinkinkuja

Työ- ja valmistuspaikat – tervahaudat - historiallinen

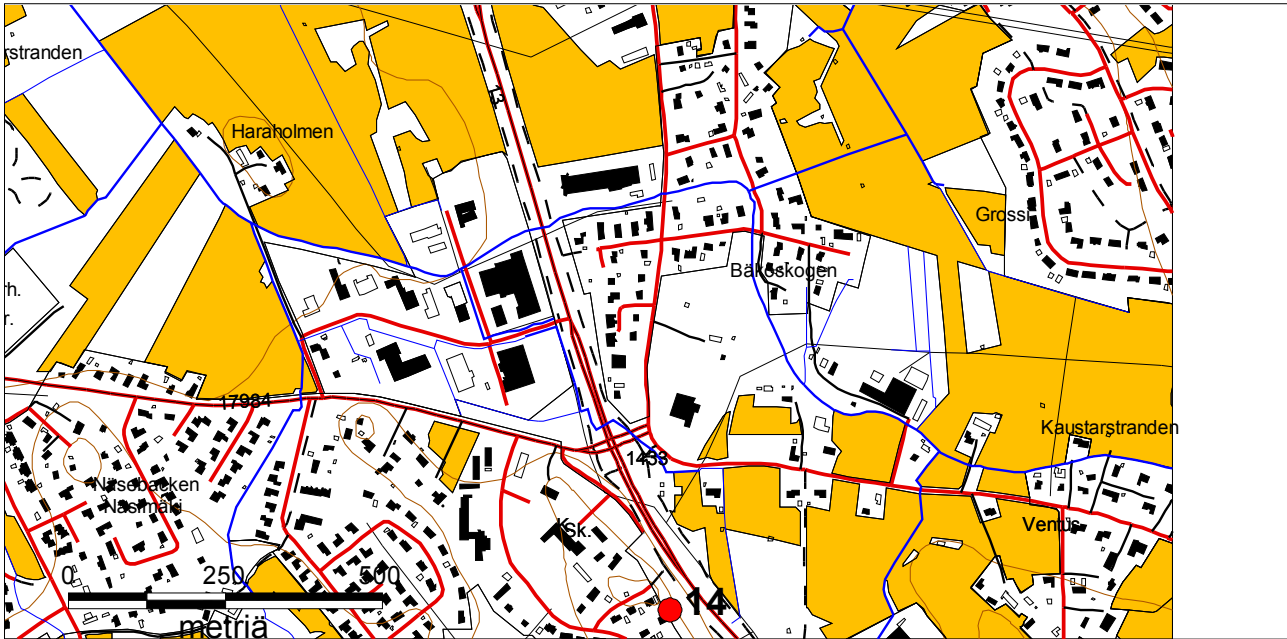
Kylä: Kallinen 404

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

x = 7080047 **p = 7085436**
y = 2459198 **i = 3311528**
z = 7,5

Kiinteistötiedot: RN:o 6:35

¹⁷ Aadolf Fredrikin vierailusta Kokkolassa ks. Mickwitz, Axel ja Möller, Sylvi, Kokkolan kaupungin historia 1-2, s. 46-53.

Kartta 17. Kohde 14. Kallinen Brinkinkuja.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Jyväskylän tien no. 13 varrella, tien länsipuolella, ja Jyväskylätien, Linnusperän ja Isoonkylään johtavien teiden risteyksestä n. 270 m etelään. Tervahauta sijaitsee melko jyrkästi itään laskevan rinteen reunalla. Tervahaudan länsipuolella on omakotitalo.

Kuvaus: Tervahauta on n. 12 m halkaisijaltaan. Kynä on n. 9 m pitkä ja laskee sekä kapeenee koilliseen.

Lähistön kohteita: 15. Ratomossen ja 18. Pilesbacken SE

Historiallinen tausta: Yleisestä historiallisesta taustasta ks. kohde 5. Äijänsaari W.

15. Ratomossen

Asuinpaikat – torpat - historiallinen

Kylä: Kallinen 404

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbrätö

*Torpan piha-alue,
keskipiste (rakenne 1)*

x = 7079265 **p = 7084639**

y = 2459535 **i = 3311828**

z = n. 9

rajapisteeet

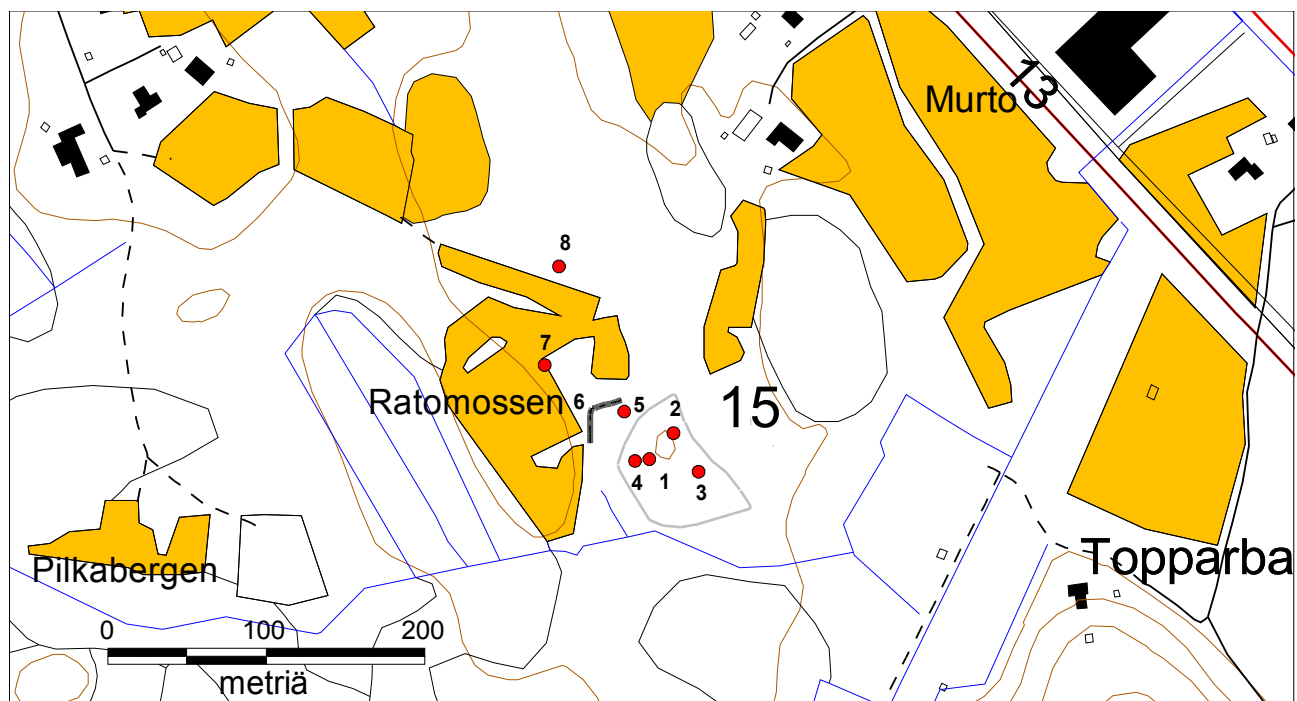
x = 7079225 - 7079305

y = 2459516 - 2459597

1. Navetan kivijalka (?) x = 7079265 y = 2459535	2. Kellarin perustus x = 7079281 y = 2459550	3. Rakennuksen perustus x = 7079257 y = 2459566
4. Aitaus x = 7079262 y = 2459524	5. Kaivo 2 x = 7079295 y = 2459519	6. Kiviaita keskipiste x = 7079296 y = 2459499
7. Rakennuksen kivijalka x = 7079324 y = 2459469	8. Kaivo 1 x = 7079386 y = 2459478	

Kiinteistötiedot: RN:o 4:64

Sijainti ja maasto: Noin 3,6 km Kokkolan keskustasta kaakkoon Jyväskylän valtatie no. 13 ja Sokojan tien välisellä alueella, Jyväskylän tiestä n. 300 metrin etäisyydellä. Torpan entinen pihapiiri sijaitsee pienellä mäellä, jonka itäpuolella on hakkuuaukea. Vanha pihapiiri on heinittynyt ja kasvaa harvakseltaan puita. Pihan reunamilla on enemmän puustoa. Mäen kaakkoispuolella on uusi tielinjaus.

Kartta 18. Kohde 15. Ratomossen. Kartalle merkitty rakenteiden 1-8 sijainti ja torpan piha-alue.

© Kokkolan kaupunki

Kuvaus: Rakenteet 1-4 sijaitsevat pienen mäen päällä, torpan pihapiiriksi tulkitulla alueella ja rakenteet 5-8 mäen luoteispuolella metsikössä sekä viljapeltojen reunamilla.

1. *Navetan kivijalka (?)*. Noin 9 x 5 m, pohjois-eteläsuuntainen, pohja-ala on suorakaiteen muotoinen. Rakennus on ollut 2-osainen. Sisäänkäynti on itäisivulla.

2. *Kellarin perustus*. Noin 8 m halkaisijaltaan. Perustuksen korkeus on enimmillään n. 1,5 m. Kellarikuoppa on osin sortunut. Kellarikuopan pohjalla ja perustuksen pohjoisosassa on tiiliskiviä. Perustuksen kivistä ladottu jyrkkä pohjoislaita on erittäin hyvin säilynyt.

3. *Rakennuksen perustus (riihi?)*. Noin 6,5 x 5 m:n kokoinen tasainen kiveys, johon liittyy etelälaidalla n. 3,5 x 1,5 m kokoinen epäselvempi kiveys. Korkeus on enimmillään n. 0,5

m. Kaakko-luodesuuntainen. Tasaisen kiveyksen alueen itäosassa on neliömäinen syvennyksenä erottuva kohta.

4. *Aitaus*. Sijaitsee välittömästi rakenne 1:n länsipuolella. Noin 2-2,5 m halkaisijaltaan olevien siirtolohkareiden välit on täytetty pienemmillä kivillä siten, että muodostuu lähes suljettu, n. 10 m halkaisijaltaan oleva aitaus. Kulkuaukko aitauksen sisään sijaitsee navetan etelänurkan vieressä.

5. *Kaivo 2*. Noin 2 m halkaisijaltaan ja n. metrin syvyinen pyöreä kuoppa, jonka reunoilla on palle. Kaivon seinämää on tuettu seipäillä, jotka ovat nyt lahonneita. Myös joitakin kiviä on käytetty kaivon seinämien tukemiseen.

6. *Kiviaita*. Sijaitsee torpan pihapiiristä n. 30 m luoteeseen. Aita on n. 40 m pitkä ja rakennettu paikoin ”mutkittelevaksi”.

7. *Rakennuksen kivijalka (sauna?)*. N. 5,5 m halkaisijaltaan. Pohja-ala on neliön muotoinen. Koillisnurkassa sisäänkäyntiaukko, jonka molemmilla puolilla on isot pystykivet. Länsisivulla, ilmeisesti kiukaan kohdalla, on palaneita kiviä.

8. *Kaivo 1*. Halkaisijaltaan n. 1,5 m ja 1,25 m syvä kuoppa. Kaivon seinämät on kylmämuurattu. Kuopan muodon perusteella kaivon kansi on ollut neliön muotoinen.

Lähistön kohteita: 14. Kallinen Brinkinkuja, 16. Topparbacken 1 ja 18. Pilesbacken SE

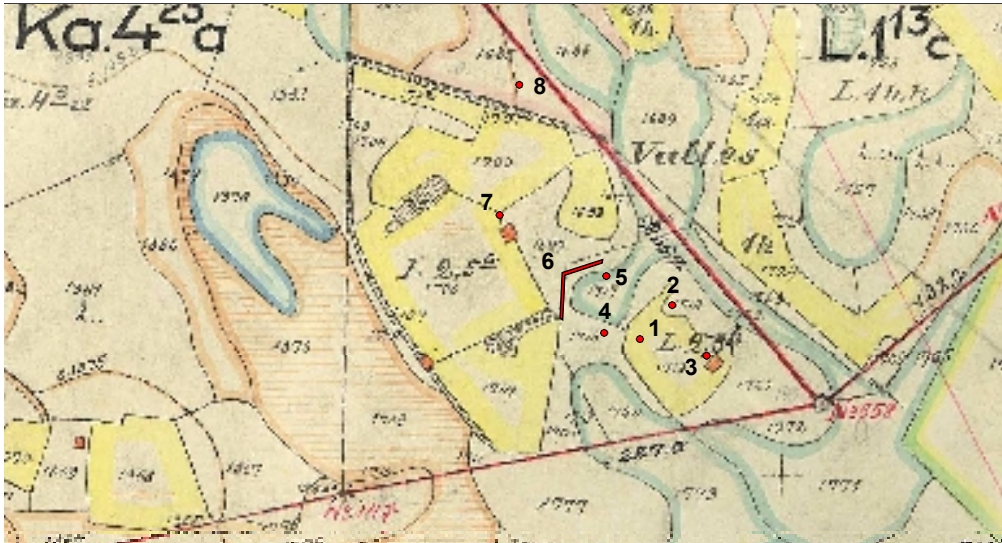

Kuva 15. Kaivo 1 pohjoisesta

Historiallinen tausta:

Paikalla on ollut sotilastorppa, joka on perustettu 1700-luvulla. Torpparina oli Olof Wall (1757-1808/1809) niminen sotilas, joka muutti 1788 Kokkolaan Linnusperälle. Vuoden 1790 sotilasrullissa on maininta: Olof Wall, synt. P:maalla, 30 v, 11/4 palv.v, naimaton, sairaana.¹⁸ Paikka on ollut asuttuna sotilastorppa-vaiheen jälkeenkin ja siten osa kohteen rakenteista voi olla peräisin myöhemmältä ajalta.

¹⁸ Kaarlelan pitäjän historia II, s. 600.

Kartta 19. Uusjakokartassa Ratomossen esiintyy vielä kansanomaisesti nimellä "Valles" sotilas Olof Wallin mukaan. Rakenteiden 1-8 sijainti asemoitu kartalle.

16. Topparbacken 1

Työ- ja valmistuspaikat – nauriskuopat, peltoaidat - historiallinen

Kivirakenteet – rajamerkit - historiallinen

Maarakenteet – kuopat – rautakautinen/tai historiallinen

Kylä: Linnusperä 409

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbrätö

Muinaisjäännealueen keskipiste
(rakenne 3)

x = 7078825

y = 2459902

z = 20

p = 7084214

i = 3312176

rajapisteet:

x = 7078726 - 7078857

y = 2459875 - 2459925

z = 17,5-22,5

1. Nauriskuoppa

x = 7078857

y = 2459918

z = n. 20

2. Rajakivi 1

x = 7078842

y = 2459907

z = n. 20

3. Peltoaita keskipiste

x = 7078825

y = 2459902

z = 20

4. Kuoppa

x = 7078792

y = 2459875

z = n. 22,5

5. Rajakivi 2

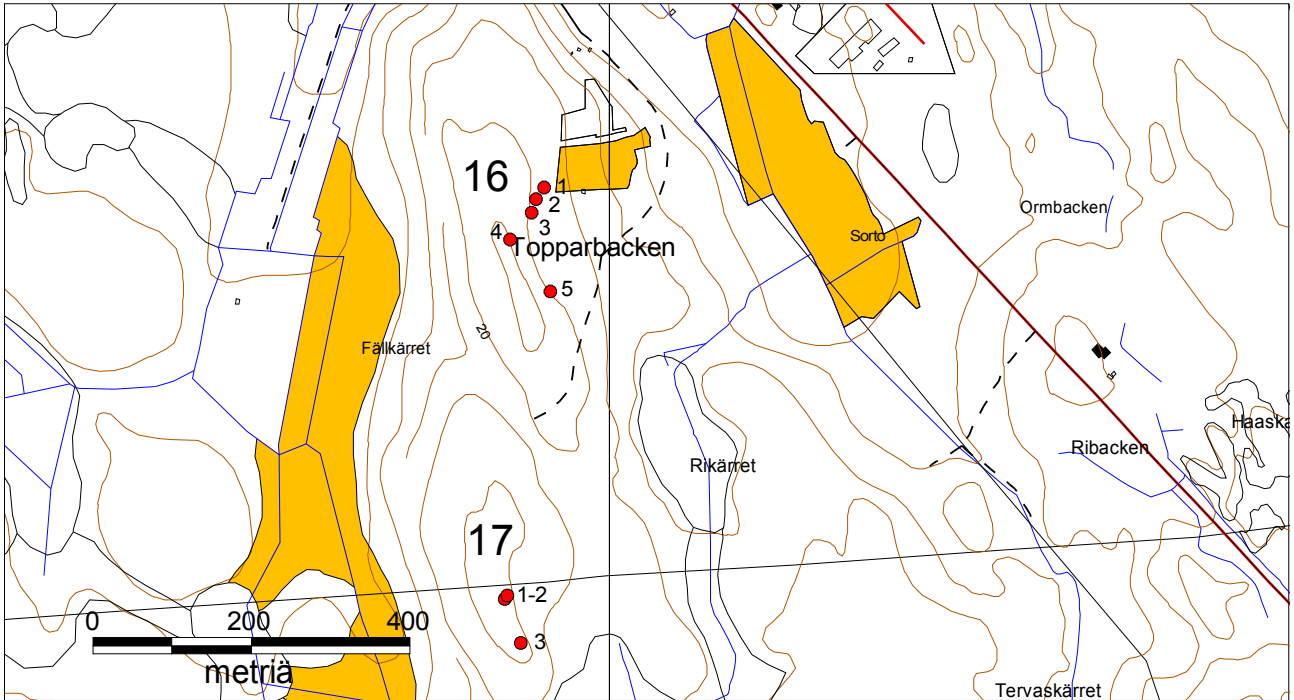
x = 7078726

y = 2459925

z = n. 20

Kiinteistötiedot: RN:o 1:53

Aiemmat inventoinnit: Vuorinen, Juha-Matti. Kokkola ja Kälviä, VT 8 Kokkolan ohitustien linjausvaihtoehtojen arkeologinen inventointi 2.-13.6.1997. Museovirasto 1997.

Kartta 20. Kohteet 16. Topparbacken 1 ja 17. Topparbacken 2.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 4 km Kokkolan keskustasta kaakkoon, Jyväskylätie no. 13 länsipuolella, n. 350 m:n etäisyydellä tiestä. Kohde sijaitsee Topparbackenin pohjoisosan korkeimman kohdan tuntumassa. Topparbacken on pohjois-eteläsuuntainen ja n. kilometrin pituinen moreenimäki. Mäen rinteet laskevat paikoin jyrkästi. Alue on kivistä ja siirtolohkareita esiintyy paljon. Mäen itärinteellä on viljelyksessä olevia peltoja. Paikan valtapuu on kuusi ja aluskasvillisuutta dominoi mustikka. Alueella on vasta suoritettu harvennus- ja avohakkuuta. Topparbacken on korkein alue inventointialueella.

Kuvaus:

1. *Nauriskuoppa* (?). Sijaitsee nykyisen pellon lounaiskulmassa välittömästi peltoaidan pohjoispuolella. Noin 3,7 x 2 m ja 0,9 m syvä. Itäreunalla on tuskin havaittavasti vallia. Pohjalla voi havaita sammaleen alla kiviä. Kuoppa kapenee pohjoispäätyyn siten, että pohja-ala on lähinnä kolmion muotoinen. Pohjoispäässä on aukko kohta. Rakenteen pinta on lähinnä sammaleen peitossa.

2. *Rajakivi 1*. Noin 25 m pellon reunasta lounaaseen, rajapyykkien no. 157 ja 575 välisen rajalinjan tuntumassa. Kivi on n. 0,45 m korkea ja asetettu laakakivien päälle. Numerokäiverrus 20(7) erottuu melko huonosti.

3. *Peltoaita*. Noin 30-50 m lounaaseen nykyisestä pellon reunasta. Aidan pituus on n. 30 m.

4. *Kuoppa (rakennuksen pohja?)*. Noin 60 m rajakivi 1:stä lounaaseen mäen korkeimman kohdan tuntumassa. Noin 3 x 2,2 m ja 0,7 m syvä, pohja-ala on muodoltaan lähinnä neliö. Etelälaidalla kuoppa rajautuu n. 1,3 m halkaisijaltaan olevaan maakiveen.

5. *Rajakivi 2* (?). Noin 0,4 x 0,3 metrin kokoinen pystykivi. Kivessä erottuu epäselviä käiverruksia.

Topparbackenin itärinteellä esiintyy paljon vanhoja peltoaitoja nykyisten viljelyksissä olevien peltojen reunoilla.

Kuva 16. Rajakivi 1 koillisesta

Lähistön kohteita: 3. Topparbacken 2 ja 15. Ratomossen.

Historiallinen tausta:

Perimätiedon mukaan rajakivi 1 on ollut pystytettynä ainakin jo 1900-luvun alussa.¹⁹ K. H. Renlundin museon lausunnossa 1996 Topparbacken mainitaan mahdollisena keskiaikaisena piilopaikkana.²⁰ Alueeseen liittyy myös tarinoita, joiden mukaan paikalla olisi Suomen sodan aikaisia puolustusrakennelmia. Inventoinnissa ei löydetty kirjallisuudesta tai maastosta edellisiin viittaavaa.

Kartta 21. Kohde 16. Topparbacken 1. Kohteen rakenteiden 1-5 sijainti asemoituna uusjakokartalle.

¹⁹ Kertoja Gustav Hägg.

²⁰ K. H. Renlundin museon lausunto 2.12.1996.

17. Topparbacken 2

Kivirakenteet – kiviaidat ja (rakka)kuopat – rautakautinen/tai historiallinen

Kylä: Kallinen 404

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbråtö

Keskipiste (rakenne 2)

x = 7078339 **p = 7083698**

y = 2459868 **i = 3312117**

z = n. 22,5

1. Kiviaita 1

keskipiste *rajapisteet*

x = 7078344 x = 7078340 / 70788345

y = 2459871 y = 2459854 / 2459883

z = n. 22,5

2. Kiviaita 2

keskipiste *rajapisteet*

x = 7078339 x = 7078335/7078342

y = 2459868 y = 2459847/2459881

z = n. 22,5

3. Kuoppa

x = 7078284

y = 2459888

z = 22, 5

Kiinteistötiedot: RN:o 14:5, 31:1

Aiemmat inventoinnit: Vuorinen, Juha-Matti. Kokkola ja Kälviä, VT 8 Kokkolan ohitustien linjausvaihtoehtojen arkeologinen inventointi 2.-13.6.1997. Museovirasto 1997.

Kartta sivulla 39

Sijainti ja maasto: Noin 4,6 km Kokkolan keskustasta kaakkoon, Jyväskylätien no. 13 ja Sokojan tien välisellä alueella. Topparbacken on pohjois-eteläsuuntainen ja n. kilometrin pituinen moreenimäki. Kohde sijaitsee Topparbackenin eteläosan korkeimmalla kohdalla välittömästi voimalinjan eteläpuolella. Maasto on alueella kivikkoista ja korkeimmalla kohdalla on rakkaa. Topparbacken on korkein alue inventointialueella.

Kuvaus:

1-2. Kiviaitoja. Sijaitsevat välittömästi sähkövoimalinjan eteläpuolella. Aitojen eteläpuolella on rakkakivikkoja. Itä-länsisuuntaiset aidat sijaitsevat vierekkäin. Ne ovat n. 30 m pitkiä ja koottu keskimäärin 0,5 m halkaisijoiltaan olevista kivistä, myös isoja, n. 1-1,5 m halkaisijoiltaan olevia kiviä on käytetty rakentamiseen. Aitojen välissä on n. 3-4 m leveä tasaisempi alue, mistä kiviä on ilmeisesti otettu aitojen rakentamiseen. Tällä alueella kasvaa tiheästi nuorta puustoa. Kivien pinnalla on vanha jäkäläkasvusto.

3. Kuoppa. Sijaitsee välittömästi mäen halki kulkevan rajalinjan eteläpuolella ja kaavan suunnittelualueen rajan tuntumassa. Noin 4,5 x 2 m ja 1 m:n syvyinen. Kuoppa on itä-länsisuuntainen ja kapenee länsipäähänsä. Pohja-ala on muodoltaan kolmiomainen. Kuopasta on nostettu kiviä sen eteläpuolelle.

Kuva 17. Rakenne 2, kiviaita idästä, edessä rakkakivikko.

Lähistön kohteita: 16. Topparbacken 1

Historiallinen tausta: Topparbackenin alueeseen liittyy tarinoita, joiden mukaan paikalla olisi Suomen sodan aikaisia puolustusrakennelmia. K. H. Renlundin museon lausunnossa 1996 Topparbacken mainitaan mahdollisena keskiaikaisena piilopaikkana.²¹ Inventoinnissa ei löydetty kirjallisuudesta tai maastosta edellisiin viittaavaa. Pintakasvillisuuden perusteella kohteen rakenteet eivät ole syntyneet aivan lähihistoriassa.

18. Pilesbacken SE

Työ- ja valmistuspaikat – peltoaidat - historiallinen

Kylä: Kallinen 404

Sijainti: PK 232210 Ytterbrätö

1. Peltoaita 1

keskipiste

x = 7079096

y = 2458932

z = n. 10

p = 7084498

i = 3311218

rajapisteet

x = 7079087 / 7079110

y = 2458941 / 2458936

z = n. 10

2. Kuoppa (peltoaita 1:ssä)

x = 7079096

y = 2458932

z = n. 10

3. Peltoaita 2

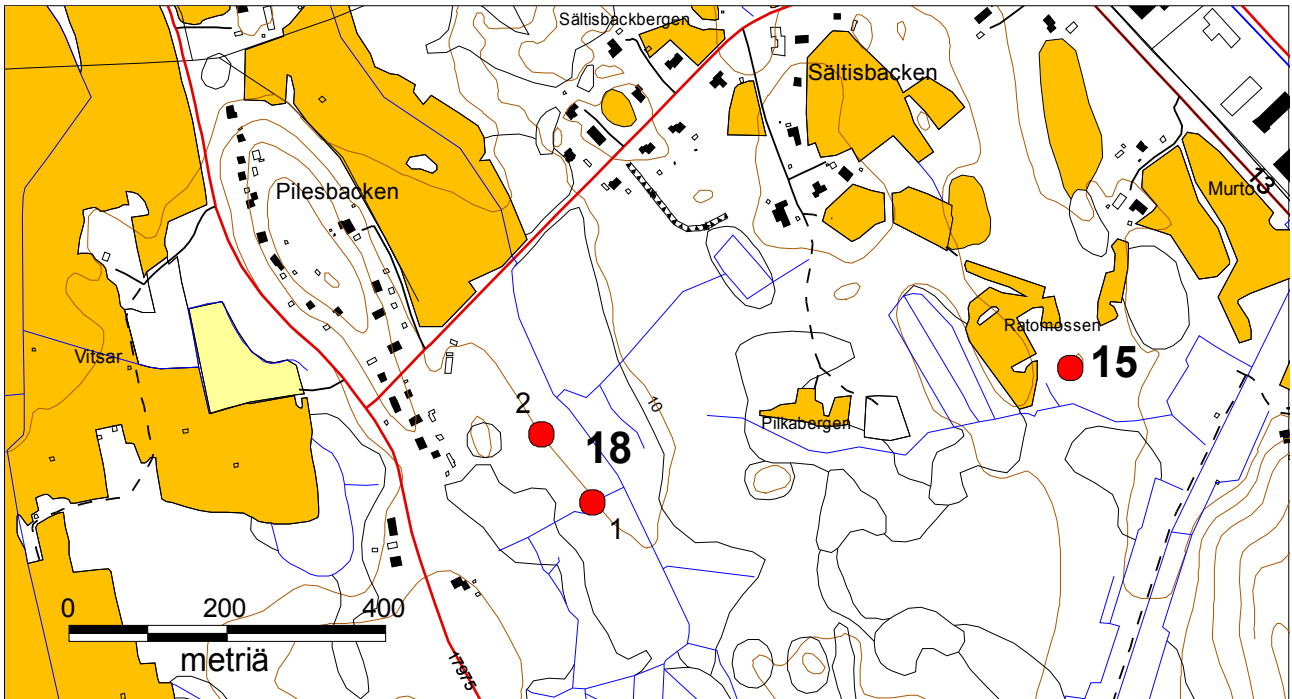
x = 7079175 - 7079196

y = 2458863 - 2458871

z = n. 10

Kiinteistötiedot: RN:o 2:68, 3:85

²¹ K. H. Renlundin museon lausunto 2.12.1996.

Kartta 22 . Kohde 18. Pilesbacken SE ja kohteen peltoaitojen 1 ja 2 sijainti sekä lähistön kohde 15. Ratomossen. © Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 3,5 km Kokkolan keskustasta kaakkoon, Sokojantien ja Sältisbacken tien risteyksestä n. 300 m kaakkoon. Peltoaidat sijaitsevat metsässä matalan rinteän reunalla. Alle sadan metrin etäisyydellä idässä ja pohjoisessa on vanhoja peltoalueita.

Kuvaus:

1. *Peltoaita 1.* Noin 20 m pitkä. Kaakkoispää rajautuu metsäojaan ja on ilmeisesti tuhoutunut metsäojan kaivun yhteydessä.
2. *Kuoppa peltoaidassa.* Noin 3 x 2 m, syvyys n. 0,8 m, pohjois-eteläsuuntainen.
3. *Peltoaita 2.* Rakennetta ei dokumentoitu tarkemmin. Peltoaidan lähellä on pakettipeltoja.

Kuva 18. Pilesbacken SE, kuoppajänne peltoaidassa

Lähistön kohteita: 15. Ratomossen

Historiallinen tausta: Isojakokartoissa kohteen lähiympäristön alueelle on merkitty niittyjä ja peltoja. Paikalla oli viljelyksessä olevia peltoja vielä 1950-luvun alussa, mikä käy ilmi uusjakokartasta. Pintakasvillisuuden perusteella peltoaidan kuoppa ei ole syntynyt ihan lähihistoriassa.

19. Lagbergshagen

Työ- ja valmistuspaikat – peltoaidat - historiallinen

Kylä: Isokylä 412

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbråtö

(koordinaattitiedot perustuvat Juha-Matti Vuorisen inventointiraportissa ilmoittamiin arvoihin)

x = 707830-707850 **p = 7083876**

y = 245730-245745 **i = 3308624**

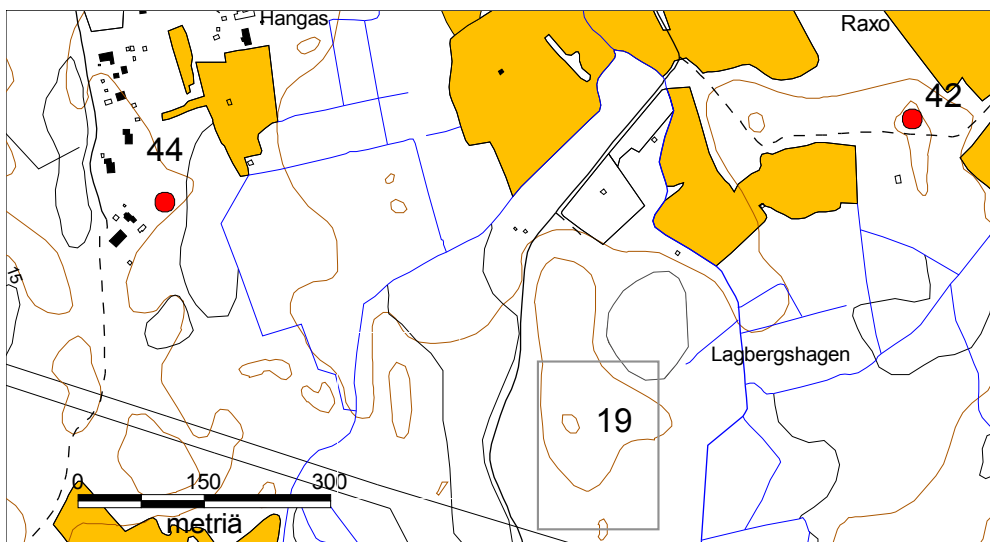
z = 10-12,5

Kiinteistötiedot: RN:o 2:109, 32:1, 10:6

Aiemmat inventoinnit: Vuorinen, Juha-Matti. Kokkola ja Kälviä, VT 8 Kokkolan ohitustien linjausvaihtoehtojen arkeologinen inventointi 2.-13.6.1997. Museovirasto 1997.

Sijainti ja maasto: Noin 4 km Kokkolan keskustasta etelään, Isostakylästä etelään johtavan Sipolantien varrella. Kohteen eteläpuolella kulkee voimalinja. Alueella kasvaa erittäin tiheää nuorta puustoa.

Kuvaus: Kohteessa on useita entisen niitty- ja laidunalueen peltoaitoja. Pääosa kiviaidoista ovat n. 2-3 m leveitä ja n. 0,5 m korkeita. Alueella on havaittavissa myös paikoin entisiä avo-ojia.

Kartta 23 . Kohteet 19. Lagbergshagen, 42. Raxo ja 44. Isokylä Galgbacken. Lagbergshagenin kiviaidat sijaitsevat harmaalla rajatun alueen sisäpuolella. © Kokkolan kaupunki

Lähistön kohteita: 42. Raxo ja 44. Isokylä Galgbacken

20. Kiviniemi

Kultti- ja tarinapaikat – kuppikivet – rautakautinen/tai historiallinen

Kylä: Isokylä 412

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbrätö

1. Kuppikivi 1

x = 7079625

p = 7085122

y = 2456900

i = 3309212

z = 7,5

2. Kuppikivi 2

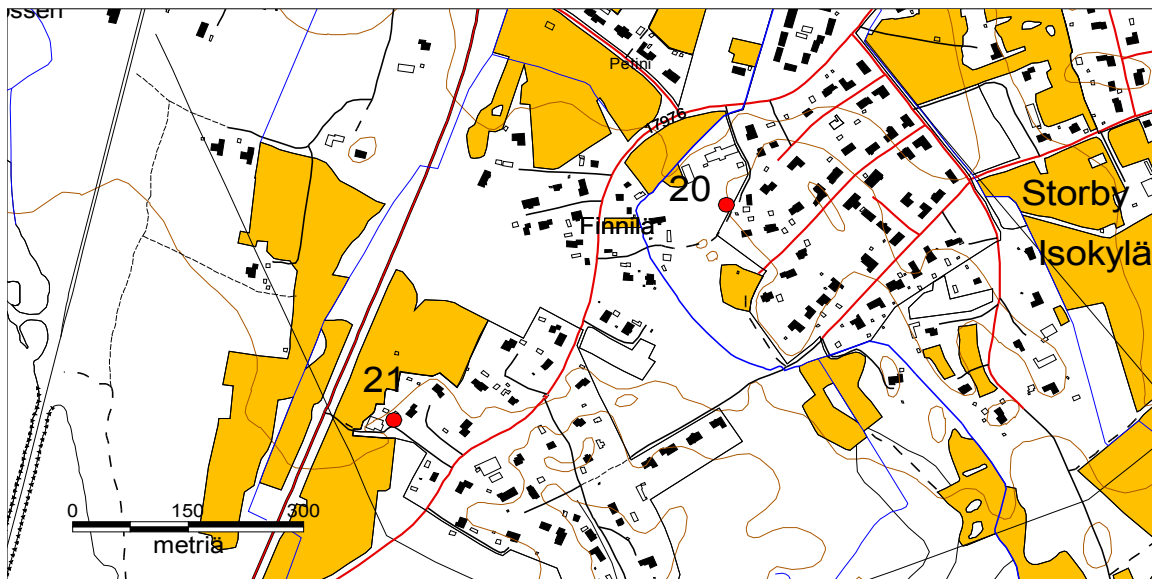
x = 7079609

y = 2456903

z = 7,5

Kiinteistötiedot: RN:o 4:2

Sijainti ja maasto: Noin 2,7 km Kokkolan keskustasta etelä-lounaaseen. Kruunupyöntien varrella sijaitsevan Kiviniemen tilan vanhan päärakennuksen pihassa nurmikolla, länteen päin laskevan piha-alueen reunalla.

Kartta 24. Kohteet 20. Kiviniemi ja 21. Isokylä Finellin tontti.

© Kokkolan kaupunki

Kuvaus:

1. *Kuppikivi 1.* Noin 1,2 x 0,5 m halkaisijaltaan oleva kupera ja matala maakivi, jossa on yli kymmenen kuoppaa. Kuopat ovat halkaisijoiltaan n. 5-10 cm ja 1-2 cm syviä. Lähes kiven keskellä on kolme kuoppaa, jotka on yhdistetty toisiinsa urilla. Myös kiven eteläpäässä on urilla yhdistetyt kuopat. Tällä kohtaa kivi on rapautunut ja kuopat erottuvat heikosti.

2. *Kuppikivi 2.* Edellisestä n. 15 m etelä-kaakkoon. Noin 35 cm halkaisijaltaan oleva lähes maantasainen kivi, jossa on n. 5 cm ja 2 cm halkaisijaltaan olevat kuopat. Rapautuneessa kohdassa on vielä ainakin yksi heikommin erottuva kuoppa.

3. *Kuppikivi 3 (?)*. Noin 15 m kuppikivi 1:stä koilliseen. Noin 25 cm halkaisijaltaan oleva lä-

hes maantasainen kivi. Kivessä on mahdollisia kuoppien aihioita.

Kuva 19. Kiviniemi, kuppikivi 1

Lähistön kohteita: 21. Isokylä Finellin tontti

Historiallinen tausta:

Kuppikivet liittyvät rautakauden, keskiajan ja uuden ajan alun asutusalueisiin ja näihin liittyviin muinaisjäännöksiin. Ne esiintyvät lähes aina vanhassa viljelysympäristössä. Kiviniemen kuppikivet voivat korkeuden perusteella olla peräisin aikaisintaan n. 1200-luvulta. Kokkolasta ei ole tähän mennessä löytynyt todisteita näin vanhasta viljelyä harjoitaneesta asutuksesta.

Kokkolasta tunnetaan entuudestaan yksi kuppikivi. Se sijaitsee Sokojan kylässä.

21. Isokylä Finellin tontti

Kultti- ja tarinapaikat – kuppikivet – rautakautinen/tai historiallinen

Kylä: Isokylä 412

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbråtö

x = 7079324 **p = 7084842**
 y = 2456466 **i = 3308764**
 z = n. 8

Kiinteistötiedot: RN:o 8:68

Kartta sivulla 45

Sijainti ja maasto: Noin 3 km Kokkolan keskustasta etelälounaaseen, Kruunupyöntien ja Vaasantien väliin jäävällä omakotitaloalueella, omakotitalon pihalla. Kuppikivi sijaitsee pihan korkeimman kohdan tuntumassa.

Kuvaus: Kuppikivi sijaitsee piha-alueen nurmikolla, kiven ympärillä kasvaa ruusupensaita ja syreeni. Noin 1,6 m korkean siirtokivilohkareen päällä on kolme suppilomaista kuoppaa. Kuoppien mitat:

Kuoppa 1. N. 7,5 cm halkaisijaltaan ja n. 4 cm syvä.

Kuoppa 2. N. 4 cm halkaisijaltaan ja n. 2,5 cm syvä.

Kuoppa 3. N. 5 cm halkaisijaltaan ja n. 3 cm syvä.

Kiven pinnalla kasvaa eri jäkälälajeja.

Kuva 20. Finellin tontti, kuppikivi

Lähistön kohteita: 20. Kiviniemi, 22. Blåbäribacken 1 ja 23. Blåbäribacken 2

Historiallinen tausta: Kuppikivet liittyvät rautakauden, keskiajan ja uuden ajan alun asutus-alueisiin ja näihin liittyviin muinaisjäänköksiin. Ne esiintyvät lähes aina vanhassa viljelys-ympäristössä. Finellin tontin kuppikivi ajoittuu korkeuden perusteella aikaisintaan n. 1200-luvulle. Kokkolasta ei ole tähän mennessä löytynyt todisteita näin vanhasta viljelyä harjoittaneesta asutuksesta.

Kokkolasta tunnetaan entuudestaan yksi kuppikivi. Se sijaitsee Sokojan kylässä.

22. Blåbäribacken 1

Työ- ja valmistuspaikat – tervahaudat - historiallinen

Kylä: Isokylä 412

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbrätö

Muinaisjäänösalueen keskipiste

x = 7079080 **p = 7084599**

y = 2456450 **i = 3308736**

z = 10-14

1. *Tervahauta 1*
 x = 7079086
 y = 2456442
 z = n. 10

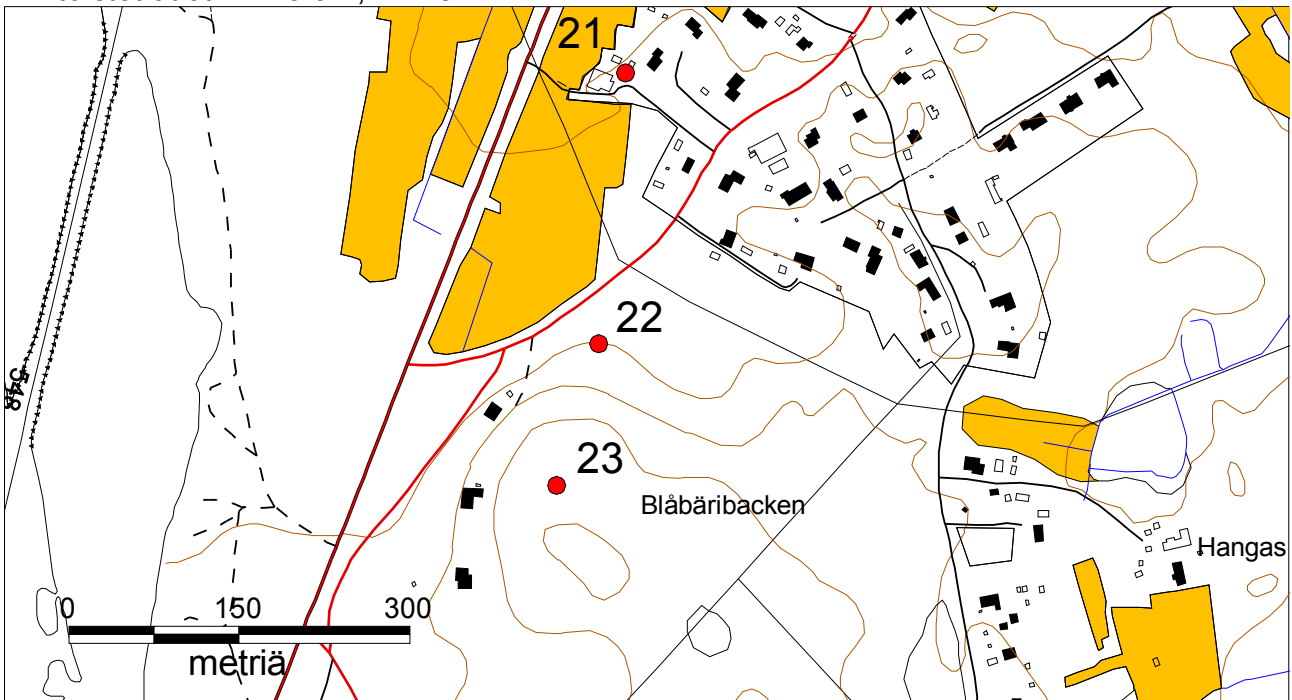
2. *Kuoppa 1*
 x = 7079070
 y = 2456451
 z = n. 10

3. *Kuoppa 2*
 x = 7079080
 y = 2456452
 z = n. 10

4. *Painanne*
 x = 7079083
 y = 2456459
 z = n. 10

5. *Tervahauta 2*
 x = 7078843
 y = 2456346
 z = n. 14

Kiinteistötiedot: RN:o 9:1, 1:178

Kartta 25. Kohteet 21. Isokylä Finellin tontti, 22. Blåbäribacken 1 ja 23. Blåbäribacken 2.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 3,3 km Kokkolan keskustasta etelä-lounaaseen Kruunupyöntien ja Vaasantien risteyksestä n. 170 m itään. Kohde sijaitsee Blåbäribackenin pohjoiskärjessä, mutta tervahauta 2 kuitenkin n. 250 m muista kohteiden muodostelmista etelä-lounaaseen. Alueen maasto on erittäin louhikkoista ja mäellä esiintyy isoja siirtokivilohkareita. Puusto on vanhaa kuusimetsää ja aluskasvillisuutta dominoi mustikka.

Kuvaus:

1. *Tervahauta 1.* Noin 10 m halkaisijaltaan, kynän pituus on n. 5,5 m. Kynän seinämät on lähes kokonaan kivillä tuettu.

2. *Kuoppa 1.* Noin 15 m tervahauta 1:stä etelä-kaakkoon. Kuoppa on n. 4 m halkaisijaltaan ja muodoltaan soikeahko. Kairauksessa kuopan maannoksessa todettiin hiiltä.

3. *Kuoppa 2.* Noin 10 m tervahauta 1:stä kaakkoon. Kuoppa on n. 2,5 m halkaisijaltaan. Kairauksessa todettiin hieman hiiltä.

4. *Painanne.* Noin 15 m tervahauta 1:stä itään. Noin 5 x 4 m, pohja-ala on lähinnä neliö. Koepistossa todettiin n. 15 cm paksu turvekerros, huuhtoutumiskerros lähes puuttui, rikastumiskerros vaikutti lähes puhtaalta.

5. *Tervahauta 2.* Noin 250 m tervahauta 1:stä etelä-lounaaseen. Hauta on n. 12 m halkaisijaltaan ja kuoppa n. 5,5 m. Kynä on n. 5 m pitkä. Ympärysvallin reunoilla on käytetty kiviä, joista isoimmat ovat n. 1,5 m halkaisijoiltaan.

6. *Kuoppa*. Tervahauta 2:sta n. 30 m pohjoiseen havaittiin vielä yksi n. 8 m halkaisijaltaan oleva kuoppa, jota ei ehditty dokumentoida.

Kuva 21. Tervahauta 1, kynä pohjoisesta

Lähistön kohteita: 21. Isokylä Finellin tontti ja 23. Blåbäribacken 2.

Historiallinen tausta: Perimätiedon mukaan mäellä on ollut neljä tervahautaa.²² Yleisestä historiallisesta taustasta ks. kohde 5. Äijänsaari W.

23. Blåbäribacken 2

Työ- ja valmistuspaikat– muinaispellot - historiallinen

Kylä: Isokylä 412

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbråtö

x = 7078910

p = 7084430

y = 2456418

i = 3308697

z = 15-17,5

1. Kiviaitus 1

keskipiste:

rajapisteet:

x = 7078962

x = 7078946-7078975

y = 2456405

y = 2456398-2456419

z = n. 15

²² Kertoja Sven Finell.

2. Kiviaitaus 2

keskipiste: rajapisteet:
 x = 7078855 x = 7078849-7078866
 y = 2456431 y = 2456424-2456440
 z = n. 15-17,5

Kiinteistötiedot: RN:o 8:66, 1:178

Kartta sivulla 48

Sijainti ja maasto: Noin 3,5 km Kokkolan keskustasta etelä-lounaaseen Kruunupyyntien ja Vaasantien risteyksestä n. 170 m ja 250 m kaakkoon. Kaksi kiviaitautusta sijaitsee Blåbäri-backenin korkeimman kohdan tuntumassa. Alueen maasto on erittäin louhikkoista ja mäellä esiintyy isoja siirtokivilohkareita. Alueella kasvaa vanhaa kuusimetsää ja aluskasvillisuutta dominoi mustikka.

Kuvaus:

1. *Kiviaitaus 1.* Sijaitsee mäellä pohjoisempänä. Rakenne on läpimitaltaan n. 30 m, aita on enimmillään n. 3 m leveä ja n. 0,9 m korkea, pohja-ala on muodoltaan pyöreähkö. Aitaukseen on kulkuaukot pohjois- ja eteläsivulla. Pohjoispäässä kulkuaukko ja aita rajautuvat isoon siirtokivilohkareeseen. Pohjoispäässä kulkuaukossa on n. 1,8 m lev. kivipaasi siltana vanhan ojan yli. Oja erottuu matalana syvennyksenä. Aidan itäsivu jatkuu n. 4 m kehän ulkopuolelle etelään. Aitauksen sisäpuolinen alue on tasainen ja siellä kasvaa jonkin verran puustoa.

2. *Kiviaitaus 2* on kooltaan n. 20 x 17 m, aidan korkeus on enimmillään n. 0,9 m, rakenne on pohja-alaltaan suorakaiteen muotoinen. Lounais- ja kaakkoiskulmassa on kulkuaukot aitauksen sisään. Keskellä kasvaa joitakin puita, aluskasvillisuus on lähinnä sammalta ja puolukkaa. Aitauksen reunamilla kasvaa tiheästi kuusta.

Kuva 22. Viljelysaitaus 1, länsireunaa etelästä

Lähistön kohteita: 21. Isokylä Finellin tontti ja 22. Blåbäribacken 1.

Historiallinen tausta:

Perimätiedon mukaan aitauksissa on viljelty perunaa.²³ Aitausten rakentamisajankohta ei ole tiedossa. Isojakokarttaan on merkitty Bergåker -niminen pelto, joka sijoittuu nykyiselle Blåbäribackenille.

24. Storrånsberget

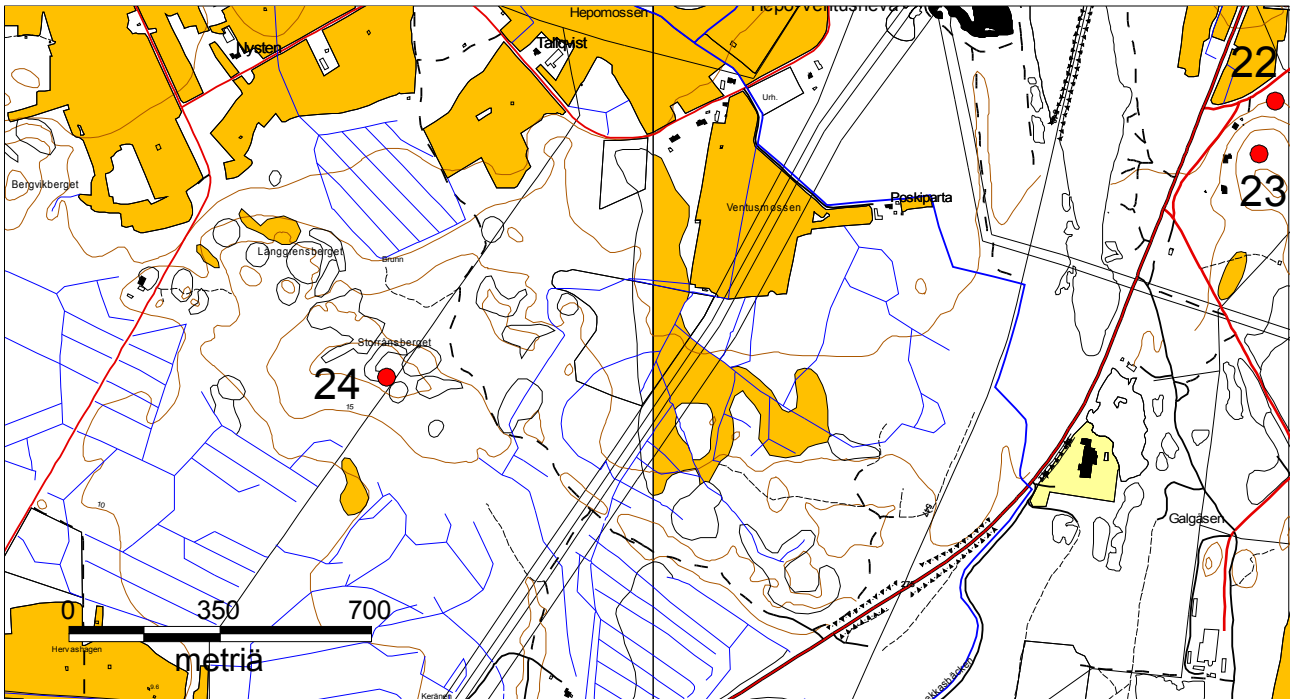
Asuinpaikat – asumuspainanteet – rautakautinen/tai historiallinen
Kivirakenteet – röykkiöt – rautakautinen/tai historiallinen

Kylä: Kvikant 408

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbrätö

x = 7078446 **p = 7084062**
y = 2454383 **i = 3306641**
z = n. 17,5

Kiinteistötiedot: RN:o 3:8

Kartta 26. Kohde 24. Stårrånsberget, 22. Blåbäribacken 1 ja 23. Blåbäribacken 2. © Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 4,8 km Kokkolan keskustasta lounaaseen. Rakenne sijaitsee Stårrånsbergetin halki kulkevan voimalinjan länsipuolella, matalan kalliokielekkeen itäpuolella. Mäen laella on avokallioita ja runsaasti siirtolohkareita. Puusto on lähinnä nuorta mäntyä.

²³ Kertoja Sven Finell.

Kuvaus: 1. Röykkiö. Noin 2,5 x 2 m ja 0,5 m korkea, soikeahkon muotoinen ja pohjois-eteläsuuntainen. Koostuu lähinnä isoista n. 0,4-0,5 m halkaisijoiltaan olevista kivistä, keskellä on myös pienempiä kiviä. Eteläpäädyssä on iso, n. 0,8 m halkaisijaltaan oleva kivi. Jäkäläkasvillisuuden perusteella rakenteella on ikää yli 100 vuotta.

2. Kivikehä (asumuspainanne). Välittömästi röykkiön luoteispuolella on kivikehäksi luonnehdittava rakenne. Rakenne on n. 3 m halkaisijaltaan, pohja-alan muoto on lähinnä neliö. Reunoilla kivet ovat keskimäärin 0,5 m halkaisijoiltaan. Eteläsivulla on kohta, josta kivet puuttuvat. Rakenteen säännöllinen muoto voisi viitata tilapäissuojaan (tomtning).

Kuva 23. Röykkiö (1) idästä

Kuva 24. Rakenne 2 lounaasta

Lähistön kohteita: 25. Vitickberget NW

Historiallinen tausta: Sijaintikorkeuden perusteella kyse voisi olla jopa vanhemmalle rautakaudelle ajoittuvasta kohteesta.

25. Vitickberget NW

Puolustusvarustukset – maavallit - historiallinen

Kylä: Kvikant 408

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbrätö

x = 7078895 **p = 7084582**
 y = 2452867 **i = 3305147**
 z = n. 5

rajakoordinaatit:

x = 7078870 - 7078920

y = 2452866 - 2452868

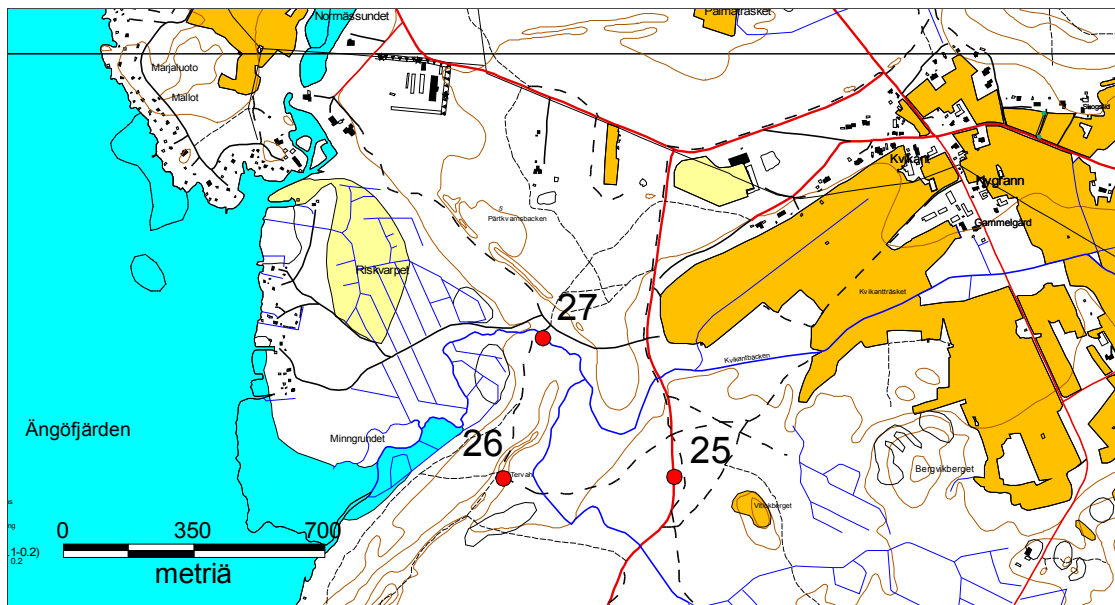
Kiinteistötiedot: RN:o 1:79

Sijainti ja maasto: Noin 5,5 km Kokkolan keskustasta lounaaseen ja Öijanjärvestä n. kilometri itään. Puolustusvarustusten jäänteet sijaitsevat Sandskatavägenin varrella, välittö-

mästi tien itäpuolella.

Kuvaus: Epäyhtenäinen n. 50 m pitkä ja enimmillään 0,35 m korkea hiekkavalli. Rakenteen päällä on ollut tukkipinoja ja tämän seurauksena muodostelma on lähes kokonaan tuhoutunut.

Lähistön kohteita: 26. Minngrundet E ja 27. Pärkvarnsbacken S

Kartta 27. Kohteet 25. Vitickberget NW, 26. Minngrundet E ja 27. Pärkvarnsbacken S.
© Kokkolan kaupunki

Historiallinen tausta:

Ampumavallit ovat perimätiedon mukaan venäläisten vuonna 1917 rakentamia.²⁴

26. Minngrundet E

Työ- ja valmistuspaikat – tervahaudat - historiallinen

Kylä: Kvikant 408

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbråtö

x = 7078865

p = 7084574

y = 2452409

i = 3304688

z = n. 5

Kiinteistötiedot: -

Kartta sivulla 53

Sijainti ja maasto: Noin 6 km Kokkolan keskustasta lounaaseen, Öijanjärveen laskevasta Kvikantbäckenin suusta n. 350 m itään. Kohde sijaitsee kapealla hiekkaharjulla. Alueen

²⁴ Kertoja Örnulf Witting.

maasto on kuivaa mäntyhiekkakangasta.

Kuvaus: Noin 14 m halkaisijaltaan, kynän pituus on n. 9 m ja leveys enimmillään n. 2 m. Pinnalla kasvaa mustikkaa. Haudan keskustassa on suunnistusrastipaikka, minne on muodostunut polku.

Lähistön kohteita: 25. Vitickberget NW ja 27. Pärtkvarnsbacken S.

Historiallinen tausta: Yleisestä historiallisesta taustasta ks. kohde 5. Äijänsaari W.

27. Pärtkvarnsbacken S

Työ- ja valmistuspaikat – vesimyllyt - historiallinen

Kylä: Kvikant 408

Sijainti: PK2322 10 Ytterbråtö

x = 7079241 **p = 7085124**
 y = 2452516 **i = 3304821**
 z = n. 2

Kiinteistötiedot: RN:o 22:2

Kartta sivulla 53

Sijainti ja maasto: Kokkolan keskustasta n. 6 km lounaaseen, Öijanjärvestä n. 700 m länteen Kvikantbäckenin varrella, virran ylittävältä sillalta n. 10-20 m etelään. Virran leveys on nykyisin vain parisen metriä. Kuivuneen uoman perusteella se on ollut n. 10 m leveä. Puron varrella, myllynpaikasta virtaa ylöspäin, on entisiä suvantopaikkoja, joiden leveys on ollut yli kymmenen metriä. Puron reunamilla maasto on rehevää, mutta heti uoman yläpuolella alkaa kuiva hiekkakangasmaasto.

Kuvaus: Myllyn paikka rajautuu itäpuolella Kvikantbäckeniin ja länsipuolella vanhan jokiuoman jyrkkään reunaan. Myllyn perustan alue on hieman yli 10 m halkaisijaltaan. Aluskasvillisuus on lähinnä karhunsammalta. Keskellä erottuu suorakaiteen muotoinen n. 2,5 x 2 m:n kokoinen kasvillisuuskuvio.

Kuva 25. Pärtkvarnsbacken S, myllyn paikka koillisesta

Lähistön kohteita: 25. Vitickberget NW ja 26. Minngrundet E

Historiallinen tausta:

Mylly on toiminut Kvikantbäckenin varrella vielä 1900-luvulla. Myllyssä on ollut toiminnassa myös pärehöylä.

28. Brudhamn

Kulkuväylät – satamapaikat ja tienpohjat - historiallinen

Kylä: Kvikant 408

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

Kohteen rajapisteeet

x = 7080476-7080598

y = 2452200-2452245

z= n. 1-1,5

1. Venevajan perustus 1

x = 7080477

p = 7086194

y = 2452216

i = 3304571

z = n. 1

6. Tienpohja

keskipiste

x = 7080425

y = 2452203

z = n. 1

rajapisteeet

x = 7080406 / 7080500

y = 2452153 / 2452223

Kiinteistötiedot: RN:o yht. 878:3, 3:46

Kartta 28 . Kohde 28. Brudhamn. Kartalle merkitty venevajojen 1-5 perustusten sijainti. Vanha tienpohja on merkitty keltaisella viivalla. Satamapaikan alue rajattu punaisella. © Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Kokkolan keskustasta n. 5,5 km lounaaseen, Törsören ja Lisaborgin saariin johtavan tien ja Lisaborgin eteläpuolisen merenlahden välisellä rantakaistalla. Merenlahti on mataloitunut eikä sitä enää käytetä veneilyyn. Rannassa on tiheää lehtipuustoa. Länteen päin nousevalla hiekkakankaalla on mäntypuuvältaista metsää.

Kuvaus: 1-5. Vajoja on ollut viisi, joista eteläisimmän vajan (no. 1) perustus on vielä selvästi havaittavissa. Muiden vajojen perustusten jäänteitä on ilmeisesti koneellisesti siirretty syrjään niiden alkuperäisiltä paikoiltaan ja aluetta tasoitettu. Vajat ovat olleet pohja-alaltaan n. 5 x 3-4 m. Vaja no. 1:n perustus erottuu n. 5,5 x 3,5 m:n laajuksena kasvillisuuskuviolla ja rakennuksen jäänteet matalana kumpuna.

6. *Tien pohja.* Entisestä venesatamasta etelään jatkuvalla rantakaistalla on havaittavissa vanha tienpohja. Selvästi havaittavana se jatkuu etelään n. 150 m. Tienpohjan pohjoispään itäpuolella on vanha rantaterassi.

Lähistön kohteita: 45. Berghäll

Historiallinen tausta:

Brudhamn on ollut Kvikantin kyläläisten ja öijäläisten käyttämä venesatama 1700-1800-luvulla. Venesatama paikalla on ollut myöhemminkin. Brudhamnin ja sen lounaispuolella sijaitsevan Norrnässundetin kautta on ollut tärkeä vesiyhteys Bredvikfjärdenille, Öjanjärvelle ja Kvikantbäckenin suulle (ks. myös kartta s. 85). Maankohoamisen seurauksena yhteys menetti merkityksensä 1800-luvun kuluessa. Kvikantin Bredvikenissä mainitaan olleen laitton satama mahdollisesti jo 1500-luvulla.²⁵

Nyt inventoinnissa havaittujen venevajojen I. paattihuoneiden perustukset sijaitsevat n. 1 m mpy. Sijaintikorkeuden perusteella nämä venevajat olisi ollut mahdollista rakentaa paikalle aikaisintaan 1800-luvun lopulla. Kartoitetut venevajat ovat olleet käytössä lähihisto-

²⁵ Kaarlelan pitäjän historia II, s. 298.

riaan asti. Myös rantaa myötäilevä tie on voinut olla käytössä aikaisintaan 1800-luvun lopulta lähtien. Tie on aikaisemmin kulkenut ylempänä. Alueen rantaa seuraileva tie on merkitty joihinkin aluetta kuvaaviin historiallisiin karttoihin.

29. Harrbådantie

Puolustusvarustukset – kivivallit - historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

keskipiste:

x = 7085690

y = 2255375

z = 1,5 – 2,5

p = 7091255

i = 3307973

kohteen rajapisteet

x = 7085625 - 7085750

y = 2455301 - 2455456

1. Valli 1

keskipiste

x = 7085734

y = 2455368

z = n. 2

rajapisteet

x = 7085716 / 7085754

y = 2455364 / 2455358

2. Valli 2

keskipiste

x = 7085735

y = 2455305

z = n. 2,5

rajapisteet

x = 7085726 / 7085740

y = 2455305 / 2455301

3. Valli 3

keskipiste

x = 7085638

y = 2455456

z = n. 1,5

rajapisteet

x = 7085625 / 7085642

y = 2455453 / 2455453

4. Valli 3

keskipiste

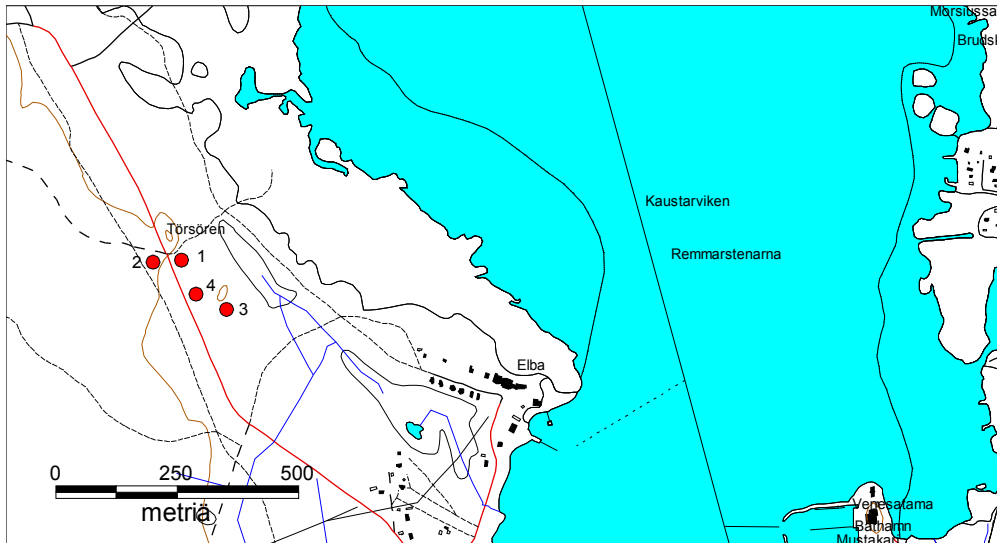
x = 7085670

y = 2455394

z = 1,5

Kiinteistötiedot: -

Aiemmat inventoinnit: Skantsi, Lauri ja Riska, Marcus. Kokkola, Vanhan satamanlahti, yleiskaavoitusalueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K. H. Renlundin Museo.

Kartta 29. Kohde 29. Harbådantie. Kartalle merkitty vallien 1-4 sijainti. © Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Kokkolan keskustasta n. 5 km luoteeseen Vanhan satamanlahden luoteisrannalla, merenrantaan johtavan Harbådantien varrella. Alue on tasaista hiekkakanasmaastoa, jossa mänty on valtapuuna. Tien yli kulkee luontopolku, joka kiertää vallien pohjoispuolelta. Vallit sijaitsevat metsässä. Kaavasuunnittelualan raja kulkee muinaisjäänvälialueen halki.

Kuvaus: Kohteessa on neljä valliä. Valli 2 sijaitsee tien länsipuolella ja muut tien itäpuolella. Nyt suoritettussa inventoinnissa löytyi kaksi uutta valliä (valli 3 ja 4).

1. Valli 1. Noin 40 x 7 m ja n. 1,5 m korkea. Lähes luode-kaakko-suuntainen. Rakenne koostuu kivistä ja maasta. Rakenteessa käytetyt isot kivet ovat hyvin näkyvissä vallin luoteispäässä. Vallin länsisivulla, sen kyljessä, on kaksi syvennystä, jotka on mahdollisesti kaivettu Krimin sodan aikana tykkiasemia varten. Välittömästi vallin pohjoispuolella on pieni mäki.

2. Valli 2. Noin 50 m valli 1:stä länteen. Noin 20 x 6 m ja enimmillään n. 2 m korkea. Rakenne on luode-kaakkosuuntainen.

3. Valli 3. Sijaitsee pienen kallioalueen eteläpuolella. Noin 20 x 7 m ja n. 1,3 m korkea. Lähes pohjois-eteläsuuntainen. Vallissa on neljä syvennystä, jotka ovat todennäköisesti kaivettu tykkiasemia varten. Rakenteen päällä kasvaa isohkoja mäntyjä.

4. Valli 4. Noin 18 x 8 m ja 1 m:n korkuinen. Luode-kaakkosuuntainen. Rakenteen koillis-kaakkoisreunaa sivuaa kapea, n.0,3 m syvä kaivanto. Rakenteessa on kaksi isoa kuoppaa. Vallin luoteispää on rakenteeltaan epäselvä. Muodostelman länsipuolelta on otettu maata, ilmeisesti melko lähihistoriassa.

Kuva 26. Valli 1 luoteesta

Kuva 27. Valli 3 kaakosta

Historiallinen tausta:

Muiden Kokkolassa säilyneiden Kriminsodan aikaisten puolustusrakennelmien tapaan myös Harrbådantien vallit rakennettiin vasta vuoden 1854 Halkokarin kahakan jälkeen. Seuraavana vuonna käytiin ns. Davidsbergin taistelu, jolloin ainakin yhdessä Harrbådantien valleista sijaitsi yksi tykki.²⁶

Vallien etäisyys toisistaan on niin pieni, että niiden välillä on ollut kuulo- ja mahdollisesti myös näköyhteys. Nykyisin vallien välillä on näköyhteys.

30. Halkokari Vallilan tontti

Puolustusvarustus – kivivallit - historiallinen

Kylä: Närvilä 402

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

keskipiste

x = 7084820

y = 2456971

z = n. 2

p = 7090310

i = 3309527

rajapisteet

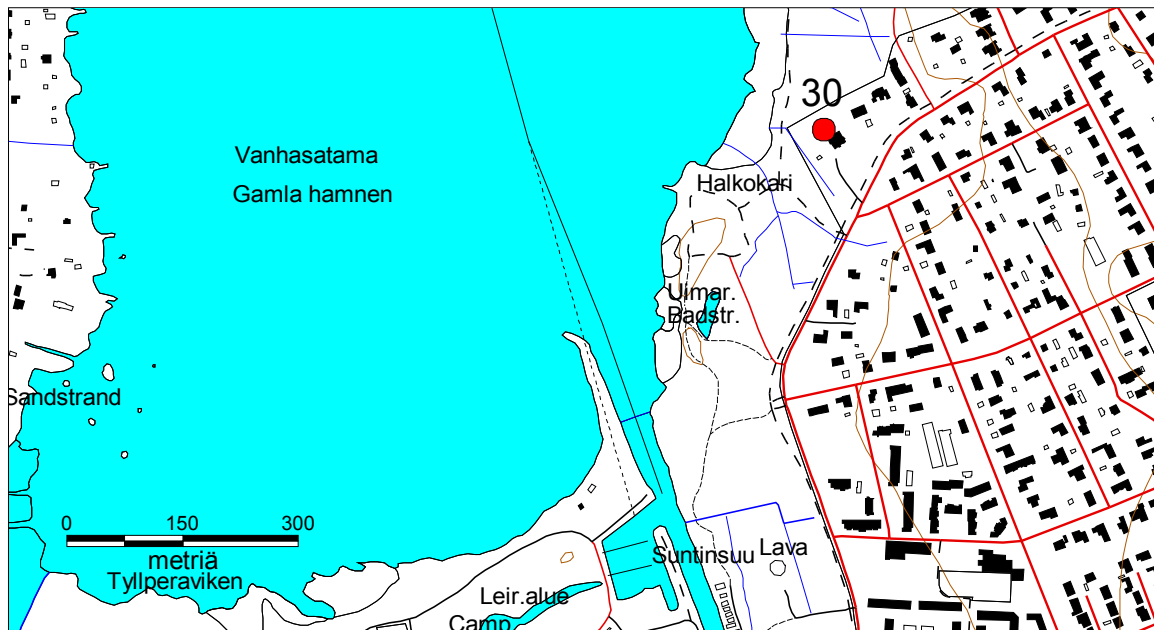
x = 7084813 / 7084824

y = 2456966 / 2456978

Kiinteistötiedot: RN:o 10:0

Aiemmat inventoinnit: Skantsi, Lauri ja Riska, Marcus. Kokkola, Vanhan Satamanlahti, yleiskaavoitusalueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K. H. Renlundin Museo.

²⁶ Eugen Söderström, Kokkolan vanhan satama-alueen historia (julkaisematon) s. 4.

Kartta 30. Kohde 30. Halkokari Vallilan tontti.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 2,5 km Kokkolan keskustasta pohjois-luoteeseen Vanhan satamanlahden itärannalla n. 100 m:n etäisyydellä merenrannasta. Vallirakennelma sijaitsee omakotitalon pihassa meren puolella. Alue on mäntyvaltaista kangasmaastoa ja pinnanmuodostukseltaan tasaista. Kaavasuunnittelualueen raja kulkee muinaisjäänneksen halki.

Kuvaus: Noin 28 x 7 m, korkeus n. 1, lounas-koillisuuntainen. Muodostelma on paksun turvekerroksen ja aluskasvillisuuden peitossa. Vallin päällä kasvaa mm. mustikkaa ja marjapensaita. Vallirakenne koostuu kivistä ja maasta. Sen koillispuolella on n. metrin levyinen aukko, joka jakaa vallirakenteen kahtia. Ei ole varmaa, onko aukko tehty Kriminsodan aikana, vai onko se syntynyt myöhemmin paikalla olleen huvila-asutuksen aikana. Vallin päällä ja ympäristössä on siellä täällä pieniä kuopanteita. Vallin keskellä on pystykivi, johon on kiinnitetty määlä. Rakennelma on hyvin säilynyt.

Lähistön kohteita: 31. Davidsberg

Historiallinen tausta:

Muiden Kokkolassa säilyneiden Kriminsodan aikaisten puolustusrakennelmien tapaan myös Vallilan tontilla sijaitseva valli rakennettiin vasta vuoden 1854 Halkokarin kahakan jälkeen. Seuraavana vuonna käytiin ns. Davidsbergin taistelu, jolloin Vallilan tontin rakennelma toimi mahdollisesti tykistöasemana²⁷

²⁷ Söderström, s. 4.

31. Davidsberg

Kivirakenteet - rökkiöt – rautakautinen/tai historiallinen

Kylä: Närvilä 402

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

x = 7085620 p = **7091091**
y = 2457380 i = **3309973**
z = 7,5-10

1. Rökkiö 1

x = 7085557

y = 2457377

z = n. 9

2. Rökkiö 2

x = 7085606

y = 2457375

z = n. 10

3. Luola

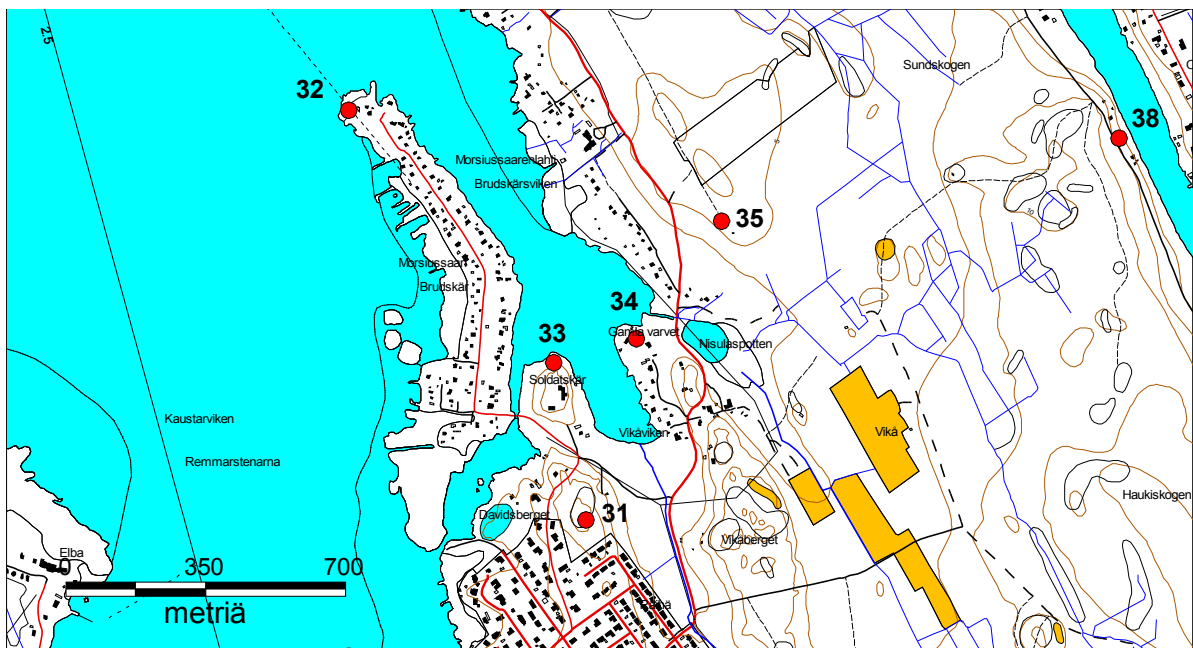
x = 7085677

y = 2457386

z = 7,5

Kiinteistötiedot: RN:o 9903:0

Aiemmat inventoinnit: Skantsi, Lauri ja Riska, Marcus. Kokkola, Vanhan satamanlahti, yleiskaavoitusalueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K. H. Renlundin Museo.

Kartta 31. Kohteet 31. Davidsberg, 32. Morsiusaari, 33. Soldatskär, 34. Gamla varvet, 35. Kalvholmsträsket SE ja 38. Sundskog.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Vanhan satamanlahden itärannalla, Soldatskärin eteläpuolella, n. 200 m:n etäisyydellä meren rannasta. Alue on kivikkoinen mäki, jonka korkein laki on avokalliota ja n. 10 m mpy. Korkein alue on kuivaa mäntymetsää, alempana rinteillä maasto muuttuu kosteammaksi.

Kuvaus:

1. Rökkiö 1. Davidsbergin etelärinteessä. Noin 3 x 4 m, lähes maantasainen ja muodoltaan soikea. Rakenne koostuu keskimäärin n. 0,3 m halkaisijoiltaan olevista ja sitä pienemmistä kivistä. Rökkiö on suurimmaksi osaksi sammaleen peitossa ja sen yli kulkee

polku. Päältä kulkemisen seurauksena rökkiö on osin tuhoutunut.

2. *Rökkiö 2.* Rökkiö 1:stä n. 50 m pohjoiseen etelään viettävässä rinteessä avokallioalueen reunalla. Rökkiö on lähes maantasainen ja osittain sammaleen peitossa. Rökkiö on kooltaan 3 x 2 m ja muodoltaan soikea. Se koostuu 0,3-0,4 m halkaisijoiltaan olevista ja sitä pienemmistä kivistä.

3. *Luola.* Sijaitsee avokallioalueen pohjoisreunalla. Kallion kielekkeen alla on miehen mentävä tila. Rakenne ei liene muinaisjäännös.

Lähistön kohteita: 33. Soldatskär ja 34. Gamla varvet

Historiallinen tausta:

Davidsbergin edustalla käytiin Krimin sodan aikana 2.9. 1855 nk. Davidsbergin taistelu. Englantilaiset tulittivat rantoja ja kaupunkia, mutta suurempaa vahinkoa he eivät saaneet aikaan. Kokkolalaiset vastasivat tulitukseen, mitä kesti yli kolme tuntia. Kokkolalaisilla oli käytössään useita puolustusasemia. Yksi niistä sijaitsi Davidsbergin kallioilla, minne oli sijoitettu tykit. Davidsbergin taistelussa kokkolalaiset saavuttivat merkittävän torjuntavoiton.²⁸

Sijaintikorkeuden perusteella kohteen rökkiöt voisivat ajoittua myöhäisrautakaudellekin. Inventoinnissa ei kuitenkaan selvinnyt niiden syntytaapa tai tarkoitus.

32. Morsiussaari

Taide, muistomerkit – hakkaukset - historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

Kohteen rajapisteet

x = 7086 619-7086 643

y = 2456 765-2456 780

z = n. 2-2,5

1. Kalliohakkaus 1

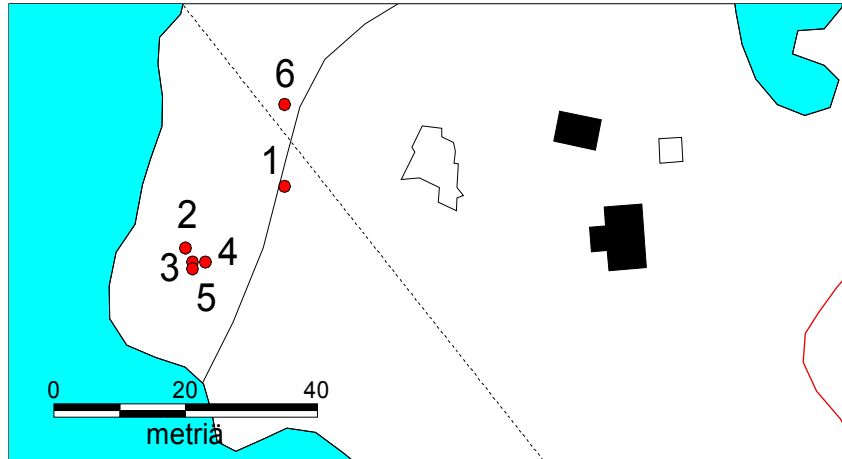
x = 7086631 **p = 7092129**

y = 2456780 **i = 3309421**

Kiinteistötiedot: -

Aiemmat inventoinnit: Skantsi, Lauri ja Riska, Marcus. Kokkola, Vanhan satamanlahti, yleiskaavoitusalueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K. H. Renlundin museo.

Yleiskartta sivulla 61

Kartta 32. Morsiussaaren kalliohakkausten 1-6 sijainti.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto:

Morsiussaari on n. kilometrin pituinen ja 100-200 m leveä lähes pohjois-etelä-suuntainen saari Vanhan satamanlahdella. Saari sijaitsee vastapäätä Soldatskäriä ja Gamla varvetia. Saari on kaakkoisreunastaan yhteydessä mantereeseen sillalla. Saarella on hyvin tiheä huvila-asutus. Morsiussaaren luoteiskärki on kalliota ja siellä on saaren korkein kohta.

Kuvaus:

Kalliolla on ainakin kuudessa kohdassa kalliohakkauksia. Osa hakkauksista erottuu epäselvästi. Paikalle tehtiin pikainen tarkastuskäynti. Hakkauksia ei tarkemmin dokumentoitu.

1. Vanhin löydetyistä hakkauksista on vuodelta 1855 ja siinä on kirjaimet LCL ja CEL. Kirjainten yläpuolelle on hakattu risti ja alapuolelle vuosiluku.
2. Henkilön nimikirjoitus, jonka alapuolella on vuosiluku 1899.
3. Henkilöiden nimikirjoituksia ja vuosiluku 1895.
4. Kirjaimia ja vuosiluku 1875.
5. Mm. vuosiluku 1878 ja "Minke".
6. Epäselvä kalliohakkaus.

Kuva 28. Kalliohakkaus 1

Kuva 29. Kalliohakkaus 2

Alueelta löytyi vuoden 2000 inventoinnissa tähti, jonka keskellä on vuosiluku 1899. Tätä hakkausta ei nyt inventoinnissa havaittu. Lisäksi kalliolla on hukkuneiden muistoksi tehty kalliohakkaus, jota ei löydetty vuoden 2000 inventoinnissa eikä nyt suoritettussa kohteen

tarkastuksessa.

Lähistön kohteita: 33. Soldatskär ja 34. Gamla varvet

Historiallinen tausta:

Jonas Cajanuksen vuonna 1763 piirtämästä kartasta voidaan päätellä, että nykyisen Morssiussaaren luoteiskärki oli tuolloin hyvin pieni saari merenlahdessa. Saaren kallioille pystytettiin ensimmäiset tuparakennukset 1840-luvulla ja saaren vesijättömaalle alkoi nousta huviloita vuodesta 1910 alkaen.²⁹

33. Soldatskär

Kulkuväylät – kiinnitysrenkaat - historiallinen

Työ- ja valmistuspaikat – laivanrakennuspaikka - historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

1. Laivan kiinnitysrenkaan tappi

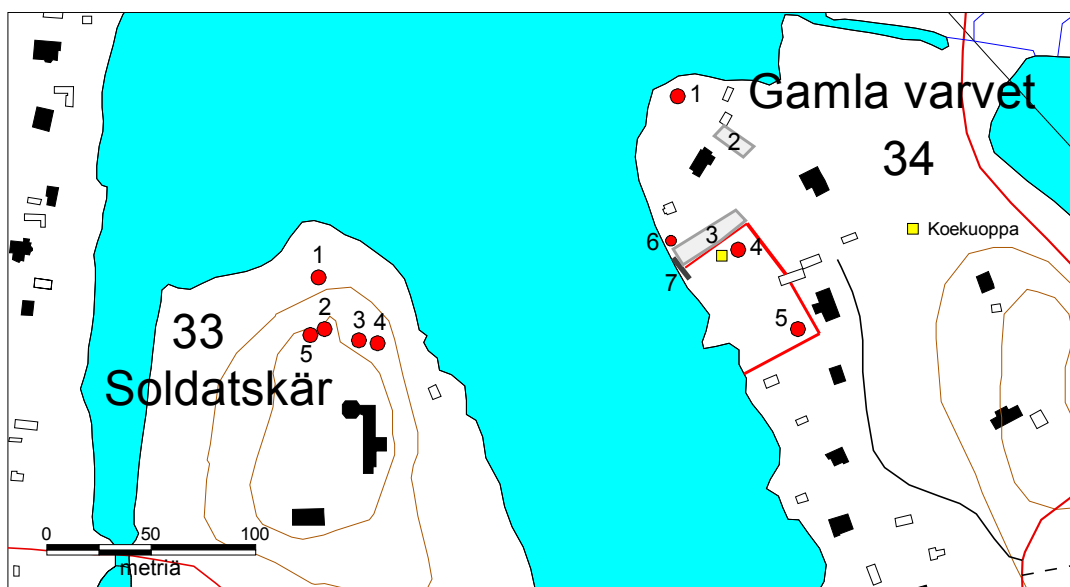
x = 7085998 **p = 7091472**

y = 2457294 **i = 3309905**

z = n. 2

Kiinteistötiedot: RN:o 1:2

Aiemmat inventoinnit: Skantsi, Lauri ja Riska, Marcus. Kokkola, Vanhan satamanlahti, yleiskaavoitusalueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K. H. Renlundin Museo.

Kartta 33. Kohteet 33. Soldatskär ja 34. Gamla varvet.

© Kokkolan kaupunki

29 Söderström, s. 3.

Aiemmat löydöt: Lapset ovat löytäneet Soldatskäristä irtolöytönä liitupiipun pesäosan, jossa on myös hieman vartta jäljellä. Pesäosan koko on 42 x 29 mm. Pesäosa ja varsi muodostavat lähestulkoon suoran kulman ja pesän etupuolelle on kaiverrettu parrakkaan miehen kasvot. Esine on kokkolalaisen Tom Nygårdin hallussa.³⁰

Sijainti ja maasto: Noin 3,5 km Kokkolan keskustasta pohjoiseen Morsiussaaren kaakkoispuolella. Soldatskär on kallioinen pohjoiseen pistävä niemeke. Kasvillisuus on pääasiassa mäntyvaltaista sekametsää. Nykyään paikalla toimii seurakunnan leirikeskus. Kohde sijaitsee Soldatskärin pohjoisosassa, leirikeskuksen pohjoispuolella.

Kuvaus: Muodostelmia 2-5 ei voitu varmuudella määrittää muinaisjäänteiksi.

1. Laivan kiinnitysrenkaan tappi ja tapin reikä 2 m edellisestä koilliseen. Sijaitsevat Soldatskärin pohjoiskärjessä avokalliossa n. 25 m:n etäisyydellä vesirajasta. Tapin läpimitta on n. 3 cm. Tappi on katkaistu hakkaamalla. Tapin reikä on halkaisijaltaan n. 5 cm.

2. Kuoppa. Rakenne on n. 5 m halkaisijaltaan, kuopan läpimitta on n. 3 m ja syvyys n. 0,7 m, reunoilla on maavallia. Muodoltaan kuoppa on lähinnä neliö. Pinnalla on kasvaa mm. sammalta ja varpukasvillisuutta. Kuopan kohdalla on ilmeisesti kalliosyvennyys.

3. Noin 25 m pitkä ja n. 0,5 m leveä ojaksi luonnehdittava muodostelma. Muodostelma on lounais-koillisuuntainen ja kulkee muodostelma 2:n länsipuolelta. Muodostelma sijaitsee luontaisissa kalliosyvennyksissä.

4. Tasaisena erottuva alue sijaitsee Vikåvikenille päin laskevalla rinteellä. Alue on n. 10 x 6 m ja pohjois-eteläsuuntainen.

5. Matalana syvennyksenä erottuva alue sijaitsee välittömästi muodostelmasta 4 lounaaseen ja sitä hieman ylempänä Vikåvikenille päin laskevassa rinteessä. Alue on n. 10 x 5 m ja koillis-lounaissuuntainen. Lounaispää sijaitsee rinteessä ylempänä.

Lähistön kohteita: 34. Gamla varvet

Kuva 30. Laivan kiinnitysrenkaan tappi

Kuva 31. Tapin reikä

³⁰ Skantsi ja Riska, s.7.

Historiallinen tausta:

1800-luvulla Kokkolan kauppalaivasto oli Suomen suurimpia. Kokkolassa laivanrakennus keskittyi Vanhan satamanlahden itärannalle Soldatskäriin ja Vanhalle varville. Soldatskär toimi jo 1700-luvun puolella laivanrakennuspaikkana ja siellä rakennettiin vuosittain isompia ja pienempiä aluksia.³¹ 1860-luvulta lähtien laivojen rakentaminen Kokkolassa alkoi hiiptua ja isoja laivoja ei enää rakennettu. Vuosisadan lopulla laivanrakennus oli loppunut lähes kokonaan.³²

Laivanrakennuspaikkaan viittaavia selkeitä muodostelmia ei inventoinnissa löydetty. Soldatskärin pohjoisrannassa havaittiin vuoden 2000 inventoinnissa kallioiden välissä syvennys, jonka arveltiin voivan olla jäännös laivanrakennus- tai korjauspaikasta.

Soldatskärin ja Gamla varvetin 1800-luvun laivanrakennuspaikkojen välissä Vikåvikenissä on näkyvissä ainakin kolmen tai neljän puulaivan hylyn osia,³³ perimätiedon mukaan alueella olisi hylkyjä vieläkin useampia. Alueella on lisäksi huomattavasti jäsentymätöntä puutavaraa (ks. liitteet 1-2, vedenalaiset kohteet).

34. Gamla varvet

Kulkuväylät – laiturit – kiinnitysrenkaat - historiallinen

Työ- ja valmistuspaikat – laivanrakennuspaikat - historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 232211 Kokkola

keskipiste

x = 7086019

y = 2457490

z = n. 1-2

p = 7091484

i = 3310102

Kohteen rajapisteeet

x = 7085964 – 7086085

y = 2457465 – 2457532

1. Laivan kiinnitysrenkas

x = 7086085

y = 2457465

2. Laiturin perusta 1

keskipiste

x = 7086064

y = 2457493

rajapisteeet

x = 7086060 / 7086066

y = 2457501 / 2457483

3. Laiturin perusta 2

keskipiste

x = 7086015

y = 2457484

rajapisteeet

x = 7086005 / 7086026

y = 2457467 / 2457497

4. Tasainen alue

keskipiste

x = 7086010

y = 2457488

rajapisteeet

x = 7085999 / 7086021

y = 2457470 / 2457500

31 Kaarlelan pitäjän historia II, s. 270, Ojala, Jari, Tuhannen purjelaivan kaupunki, s. 36-37 ja Skantsi ja Riska, s. 7.

32 Kaarlelan pitäjän historia III, s. 224.

33 Skantsi ja Riska, s.19.

5. Laivanrakennuspaikka

Rajapisteet
 x = 7085964 – 7086013
 y = 2457474 - 2457532

6. Veneenvetopaikka (?)

x = n. 7086 013
 y = n. 2457464

7. Kivipenger

luoteispää
 x = 7086007
 y = 2457465
 Kiinteistötiedot: -

kaakkoispää
 x = 7085999
 y = 2457470

Kartat sivulla 61 ja 64

Sijainti ja maasto: Noin 3,6 km Kokkolan keskustasta pohjoiseen Morsiussaarenlahden eteläosassa ja Vikåvikenin itärannalla. Muinaisjäännösalueella on seurakunnan Varvin kesäkoti sekä kaksi huvilaa.

Kuvaus: 1. Laivan kiinnitysrengas. Rantakallioon upotettu noin 45 cm halkaisijaltaan oleva kiinnitysrengas. Renkaan kiinnitystangon päähän on kaiverrettu jK-kirjainyhdistelmä, jossa voi hahmottaa lisäksi pohjoisen ilmansuuntaan osoittavan N-kirjaimen.

2. Laiturin perusta 1. Noin. 25 m pitkä, enimmillään n. 8 m leveä ja 1, 8 m korkea. Rakenne on kaakkois-luoteissuuntainen. Rakenne on päältä jokseenkin tasainen. Perustan luoteispää on rakennettu kallion päälle, kaakkoispäässä rakenne koostuu kokonaan päällekkäin ladotuista kivistä, joista suurimmat ovat n. 2 m halkaisijoiltaan. Selvästi havaittavan laiturin perustan ja kiinnitysrengaan (rakenne no. 1:n) välisellä alueella on kiveystä, joka myös on voinut kuulua laiturirakenteeseen. Näitä kiviä on ehkä myöhemmin siirrelty. Myös rakenteen kaakkoispäähän on joitakin pienempiä kiviä ladottu myöhemmin. Rakenteen pintakasvillisuutena esiintyy mm. sammalta, nokkosta, heiniä, vattua ja viinimarjaa.

3. Laiturin perusta 2. Noin 35 m pitkä, enimmillään n. 6 m leveä ja n. 0,5 m korkea alue, missä erottuu laiturin perustaksi tulkittavaa kiveystä. Rakenne on koillis-lounaissuuntainen. Sijaitsee kohdalla, missä maasto laskee tasaisesti länteen Vikåvikenille päin ja siten rakenteen koillispää sijoittuu maastossa korkeammalle. Rakenne erottuu selvemmin lounaispäässä n. 17 m:n matkalla. Rakenne erottuu selvänä myös koillis-kaakkoislaidalla, missä on keskittymä isoja kiviä. Lounais-luodesivu ja koillispää rajautuvat tasoitettuun nurmikkoalueeseen. Rakenne on tulkittavissa ”laivapediksi”, josta laivan rungon vesillelasku on tapahtunut.

4. Tasainen alue. Rakenne 3:n eteläpuolella on n. 30 x 10 m:n kokoinen tasaisena erottuva alue. Sen koillisosassa on n. 5 x 2,5 m laajalla alueella kivikeskittymä, jossa kivet ovat n. 1 m halkaisijoiltaan.

5. Laivanrakennuspaikka. Varvin kesäkodin pihan kaakkoisnurkassa on n. 20 x 10 m laaja ja enimmillään n. 1 m korkea, lähihistoriassa korotettu ja tasoitettu alue, penkka. Laivanrakennuspaikka on sijainnut tällä kohdalla ja siitä luoteeseen olevalla piha-alueella.³⁴ Piha-alueella ei ole säilynyt kiinteitä rakenteita, joiden perusteella rakennuspaikka olisi voitu määrittellä.

6. Veneenvetopaikka (?). Sijaitsee välittömästi rakenne 3:n lounaispään pohjoispuolella. Noin 5 x 3 m:n kokoinen alue, mistä kiviä on raivattu sivuun.

7. Kivipenger. Muodostelma 3:n lounaispään eteläpuolella. Noin 10 m matkalla rannan suuntaista kiveystä, joka vaikuttaa raivatulta. Penger jatkuu epäselvempänä kaakkoon.

Kuva 32. Kohde 1, laivan kiinnitysrengas

Kuva 33. Laituri 1, kaakkoispää

Kuva 34. Laituri 1, pohjoislaitaa

Kuva 35. Laituri 2, lounaispää

Kuva 36. Laituri 2, keskikohta

Lähistön kohteita: 33. Soldatskär

Historiallinen tausta:

Gamla varvetilla on rakennettu laivoja jo 1700-luvun alkupuolella. Kokkolan 1800-luvun kauppapurjelaivoista on suuri osa valmistunut siellä ja varvilla harjoitettiin myös laivojen korjaustoimintaa.³⁵ 1860-luvulta lähtien laivojen rakentaminen alkoi hiipua ja isoja laivoja ei enää valmistunut. Vuosisadan lopulla laivanrakennus oli loppunut lähes kokonaan.³⁶

Kiinnitysrenkaan tangon päähän kaiverrettu jK-kirjainyhdistelmä viittaa kauppias laivanvarustaja Johan (Jean) Kyntzeliin. Kyntzell sai Kauppallegiolta 1797 luvan perustaa laiva-veistämön Kaustarvikiin. Hän oli Varvin päävarustaja ja useilla muilla kaupungin porvareilla oli osuuksia veistämöön.³⁷ Perustamislupapöytäkirjassa mainitaan, että Kaustarvikissä ”jo vanhoina aikoina tämän kaupungin kauppiat harjoittivat laivanrakennusta”.³⁸ Kyntzeliin perikunnan hallussa ollut veistämö toimi vielä Krimin sodan (1844-45) jälkeenkin.³⁹

Soldatskärin ja Varvin 1800-luvun laivanrakennuspaikkojen välissä Vikåvikenissä on näkyvissä ainakin kolmen tai neljän puulaivan hylyn osia,⁴⁰ perimätiedon mukaan alueella olisi hylkyjä vieläkin useampia. Alueella on lisäksi huomattavasti jäsentymätöntä puutavaraa (ks. liitteet 1-2, vedenalaiset kohteet).

Varvin sepän asuinrakennus sijaitsee Varvin kesäkodista n. 75 m itään kallion päällä. Se on rakennettu jo ennen vuotta 1768.

35. Kalvholmsträsket SE

Asuinpaikat – torpat - historiallinen

Kylä: Kallinen 404

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

x = 7086354 **p = 7091808**
y = 2457714 **i = 3310342**
z = n. 5

1. Rakennuksen kivijalka

x = 7086354
y = 2457714
z = n. 5

2. Kuoppa

x = 7086347
y = 2457718
z = n. 5

35 Ojala, s. 37.

36 Kaarlelan pitäjän historia III, s. 224.

37 Ojala, s. 37.

38 Ojala, s. 37 ja nootissa 27 mainitut lähteet.

39 Nina Axelqvist, Tervan tie, Suntin rannan historiallisten kohteiden inventointi, K. H. Renlundin museo 2003, s. 29.

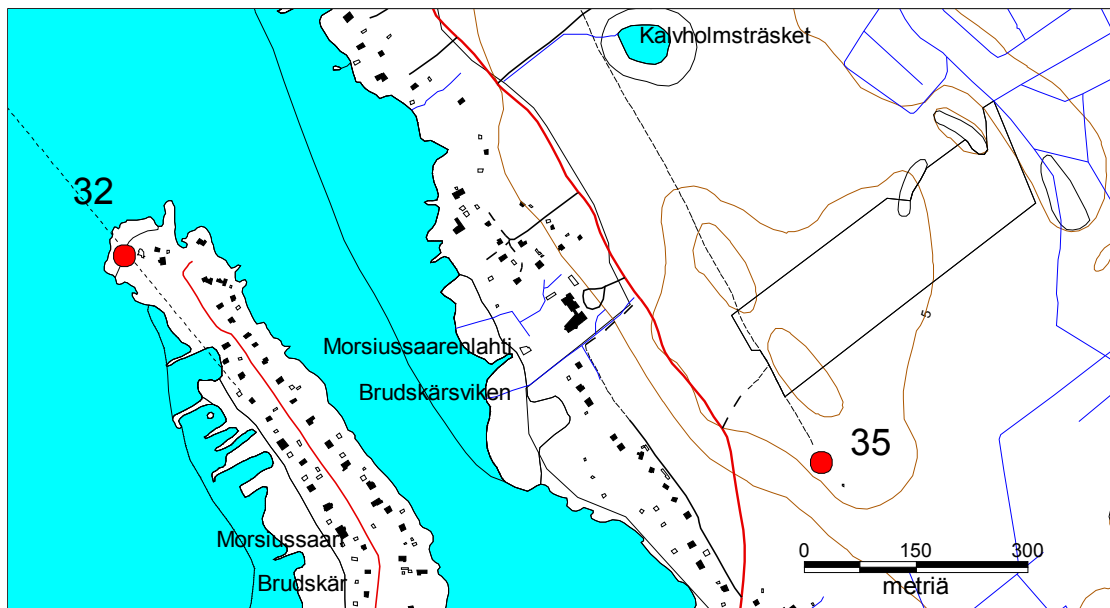
40 Skantsi ja Riska, s.19.

3. *Kuoppa* (rakennuksen pohja ?)
 x = 7086356
 y = 2457687
 z = n. 5

4. *Kiviröykkiö*
 x = 7086318
 y = 2457792
 z = n. 5

Kiinteistötiedot: RN:o 24:16

Sijainti ja maasto: Noin 4 km Kokkolan keskustasta pohjois-koilliseen Morsiussaarenlahden itäpuolella ja Trullevintiestä n. 100 m itään. Kohde sijaitsee mäen päällä n. 250 m merenrannasta. Paikka on kuusimetsän keskellä oleva heinittynyt alue.

Kartta 34. Kohteet 32. Morsiussaari ja 35. Kalvholmsträsket SE.

© Kokkolan kaupunki

Kuvaus:

1. Rakennuksen kivijalka. Perustus on n. 10 x 4 m:n kokoinen. Rakennus on ollut kaksiosainen.
2. Kuoppa. Noin 2 m halkaisijaltaan ja 0,5 m syvä. Muoto on pyöreä.
3. Kuoppa (rakennuksen pohja ?). Noin 9 x 3 m ja 0,5 m syvä.
4. Kiviröykkiö. Noin 2 m halkaisijaltaan ja 0,5 m korkea. Muoto on soikea. Kivet ovat löysästi paikoillaan. Pinta on heinäkavillisuuden peitossa. Todennäköisimmin kysymys on suhteellisen nuoresta viljelyröykkiöstä

Lähistön kohteita: 32. Morsiussaari ja 34. Gamla varvet

Historiallinen tausta: Isonjaon selitelmästä ilmenee, että paikalla on sijainnut 1700-luvulla pappilan torppa, Kalfholmen.

Kartta 35. Cajanuksen piirtämälle isojakokartalle on merkitty Kalfholmenin torppa ja siihen kuuluneet pellot ja niityt. Torppa sijaitsi n. 50 metrin etäisyydellä merenrannasta.

36. Tryckare

Kulkuväylät – laiturit ja tienpohjat - historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

1. Laituri

x = 7083321

y = 2458122

z = 7,5

p = 7088758

i = 3310607

2. Tienpohja, rajapisteet

x = 7083020 / 7083287

y = 2457880 / 2458103

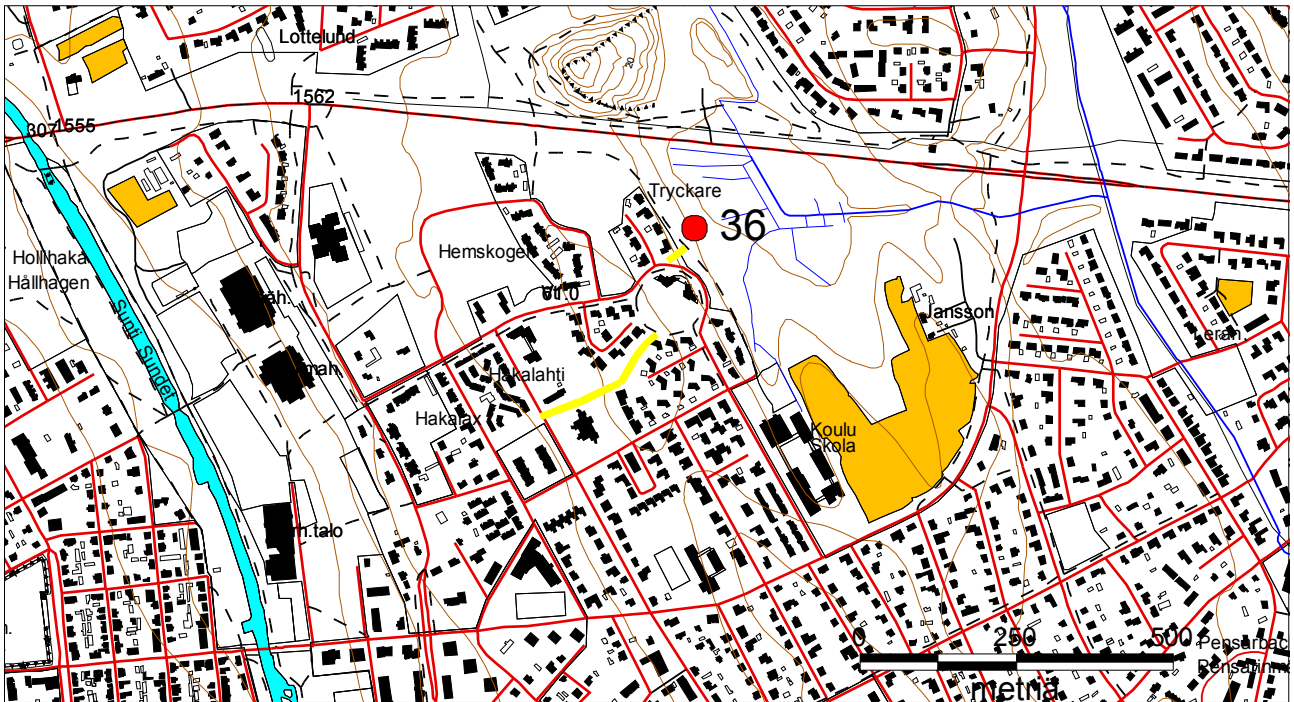
z = n. 10-12,5

Kiinteistötiedot: -

Sijainti ja maasto: Noin 1,2 km Kokkolan keskustasta koilliseen. Laiturin perusta sijaitsee paikalla, mistä maasto laskee suhteellisen nopeasti pohjoiseen ja koilliseen entiselle Tryckareträsketille eli Hakalahden lammelle päin. Tällä alueella kasvaa lehtipuuvaltaista metsää. Laituri sijaitsee jätömaalla, missä on erittäin tiheä nokkos- ja vattukasvillisuus. Laituri rajautuu etelä-lounaispuolella puretun rakennuksen sementtiperustukseen. Vedenottopaikalle johtaneen tien pohjan kohdalla kulkee nykyisin pyörätie omakotitalo- ja kerrostaloalueella.

Kuvaus: 1. Laiturin perustus erottuu n. 10 x 6 m:n kokoisena kiveyksenä. Paikoin kivet sijaitsevat jonossa. Kiveyksen päällä kasvaa mm. sammalta ja runsaasti nokkosia.

2. Vedenottopaikalle johtaneen tien sijainti voidaan paikallistaa maastossa vielä joiltakin osin. Kartoitetun vanhan tien pohjan kohdalla kulkee nykyisin pyörätie omakotitalo- ja kerrostaloalueella.

Kartta 36 . Kohde 36. Tryckare. Vedenotto paikalle johtaneen tien sijainti on merkitty keltaisella.

© Kokkolan kaupunki

Lähistön kohteita: 30. Halkokari Vallilan tontti ja 37. Hakalahdenkadun ja Rautatienkadun risteys

Historiallinen tausta: Hakalahden lampi on ollut tärkeä vedenotto paikka kokkolalaisille. Sen merkitys oli niin suuri, että sinne johtavaa tietä pidettiin kunnossa ympäri vuoden kaupungin toimesta. Tie kunnostettiin 1825. Kaupunki oli myös rakentanut paikalle vedenoton helpottamiseksi kalliin kivilaiturin. Lampi oli tärkeä myös sellaisten elinkeinojen harjoittamisen kannalta, jotka vaativat paljon vettä. Lammen rannoilla on harjoitettu mm. flanellin ja karttuunin painantaa.⁴¹

Kartta 37 . Tryckareträsket on merkitty Jonas Cajanusen 1763 piirtämään karttaan nimellä Hacalax träsk.

⁴¹ Sylvi Möller, Kokkolan kaupungin historia, osa 3, s. 308-310.

37. Hakalahdenkadun ja Rautatienkadun risteys

Kivirakenteet – kellarit -historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 2322 11

x = 7081746 **p = 7087162**

y = 2458600 **i = 3311010**

z = n. 10

Kiinteistötiedot: -

Kartta sivulla 33

Sijainti ja maasto: Noin 1300 m keskustasta kaakkoon Hakalahdenkadun ja Rautatienkadun risteyksessä, liikenteenjakajan keskellä.

Kuvaus: Kellari erottuu maanpinnalla n. 8 m halkaisijaltaan olevana ja enimmillään n. 1:n metrin korkuisena pyörehkönä kumpuna. Päällä kasvaa nurmea ja nuori pihlaja. Sisäänkäynti on kylmämuurattu osin isoista n. 0,6-0,8 x 0,35 m halkaisijoiltaan olevista suorakaitteen muotoisista kivistä. Kivilaji on todennäköisesti graniittia. Kaksi isoa kiveä on on vyörynyt pois paikoiltaan. Sisäänkäynnin holvikaaren päällä on n. 0,7 m kylmämuurausta.

Kellarin sisämitat ovat n. 5,2 x 2,5 m ja korkeus on keskellä n. 1,9 m. Katto on kaareva ja muurattu n. 0,2-0,5 m halkaisijoiltaan olevista kivistä, jotka on kiilattu paikoilleen. Pohjoisseinän alaosasta yksi n. 1 x 0,5 metrin kokoinen kivi puuttuu. Etelänurkkaukseen on kasattu lähihistoriassa tiiliskiviä. Sisään on aikojen ajan kuluessa kertynyt roskaa ym. Rakenne on kuitenkin verrattain hyvin säilynyt.

Kuva 37. Kellarin kattoa ja peräseinää

Lähistön kohteita: 12. Tervaholma

Historiallinen tausta: Kellari on kuulunut (1700-)1800-luvulla paikalla sijainneeseen taloon⁴²

⁴² Tieto Merja Passojalta.

38. Sundskogen

Työ- ja valmistuspaikat – laivanrakennuspaikat ja pajat - historiallinen

Kylä: Palo 410

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

x = n. 7086 560-7086 650 (p = 7092013)

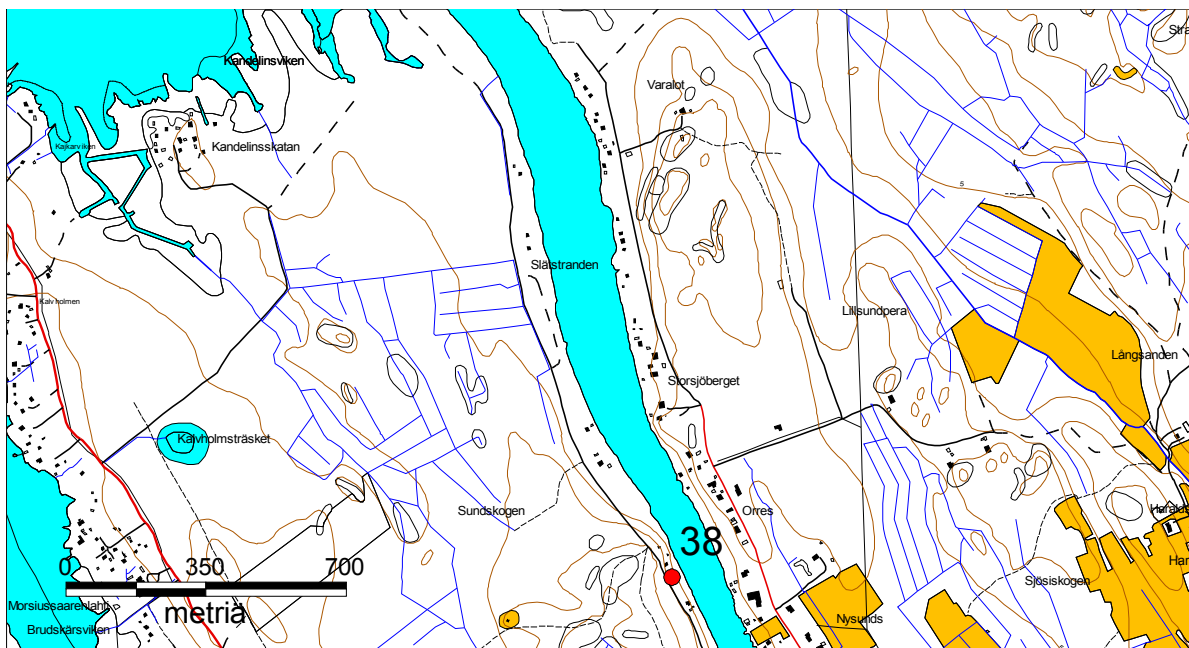
y = n. 2458 680-2458 710 (i = 3311334)

z = 2,5-7,5

Sijainti ja maasto: Kokkolan keskustasta n. 4,5 km koilliseen. Kohde sijaitsee Perhonjoen länsirannan jyrkällä terassilla. Joen toisella puolella on veteen laskevia avokallioita.

Kuvaus: Kohteen tarkastuksessa potentiaalista laivanrakennuspaikkaa ei löydetty. Joen rantaterassilla on joitakin tasaisia kohtia, jotka sopisivat laivanrakennuspaikoiksi. Myöskään paikalla 1700-luvulla toiminutta pajan paikkaa ei löydetty.

Lähistön kohteita: 35. Kalvholmsträsket SE

Kartta 38. Kohde 38. Sundskogen

© Kokkolan kaupunki

Historiallinen tausta:

Palon salmessa on toiminut laivaveistämö 1700-1800-luvuilla.⁴³ Jonas Cajanuksen 1763 piirtämään karttaan on merkitty rakennuspaikka Perhonjoen suulle ja myös isojakokarttaan. Isojakokartassa merkintä viittaa ainakin paikalla toimineeseen pajaan.

⁴³ Ojala, s. 39.

Kartta 39. Vuoden 1763 karttaan on merkitty rakennuspaikka Palon salmen länsirannalle. Kopio kirjasta Farledarna berättar. Gamla sjökartor över Finlandas skärgårdar.

39. Fordellin mäki

Kulkuväylät – satamat, kiinnitysrenkaat, tienpohjat - historiallinen

Kylä: Vitsari 414

Sijainti: PK 2324 02 Rimmi

1. Tienpohja

rajapisteet

x = 7082487 / 7082514

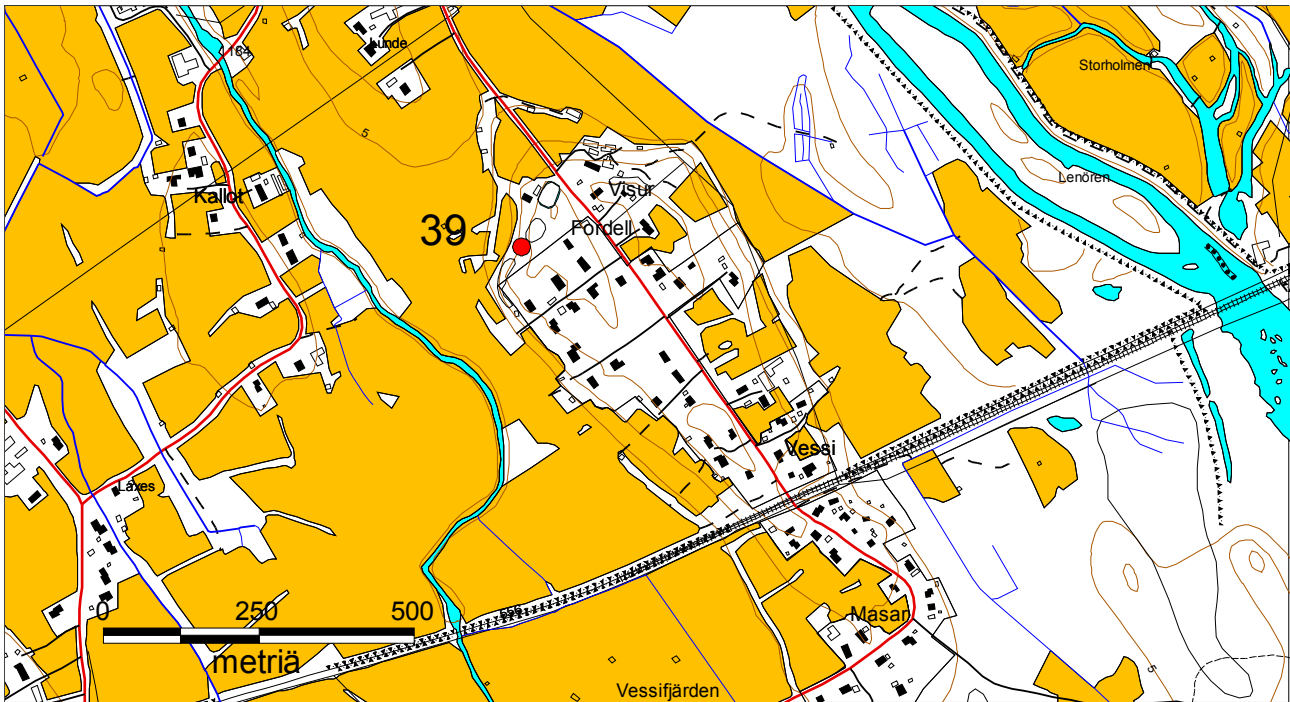
y = 2461892 / 2461899

z = n. 7,5-12,5

p = 7087747 / 7087775

i = 3314336 / 3314342

Kiinteistötiedot: RN:o 39:2

Kartta 40. Kohde 39. Fordellin mäki. Punainen piste tienpohjan kohdalla

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Kokkolan keskustasta n. 4,5 km itään Vessintien varrella. Fordellin mäki on n.1 kilometrin pituinen ja n. 0,4 km leveä kaakkois-luoteissuuntainen mäki. Vessintie kulkee mäen halki keskeltä. Kohde sijaitsee Fordellin mäen luoteisosassa, missä rinne laskee jyrkästi länteen. Mäen korkeimmalla kohdalla ja myös alempana on avokallioita. Mäellä esiintyy runsaasti isoja siirtolohkareita ja luoteisrinteessä on myös pienehkö rakkakivikko. Paikan puusto on vanhaa sekametsää. Mäellä sijaitsevien tonttien reunoilla on vanhoja peltoaitoja.

Kuvaus: Inventoinnissa käytiin läpi kohteen avokallioita, missä perimätiedon mukaan on ollut kaksi veneen kiinnitysrengasta. Näitä ei kuitenkaan löydetty. Todennäköisesti ne ovat jääneet pintakasvillisuuden alle. Maankohoamisen perusteella arvioiden kiinnitysrenkaiden täytyy sijaita mäen alaosassa alle 7,5 mpy.

Rinteessä on vanha tienpohja, joka perimätiedon mukaan voi olla venesatamaan johtanut tie. Se kulkee mäen laelta mäen alaosaan nykyisen pellon reunaan. Leveydeltään tie on n. 2,5 m. Sen lounais-luoteissivulla erottuu raivattuja kiviä. Nykyisin tie on lähinnä kävely-polkuna. Rinteessä sijaitsee vanha tien pohja myös edellisen eteläpuolella (x = 7082482 / 7082486, y = 2461878 / 2461915). Tienpohjat yhtyvät rinteessä, ja tämä tie jatkuu Vessintielle asti.

Lähistön kohteita: 4. Rajaluoto Liljas

Historiallinen tausta:

Perimätiedon mukaan mäen länsirinteellä on ollut näkyvissä vielä jokin aika sitten kaksi kallioon upotettua veneen kiinnitysrengasta. Maankohoamisen perusteella arvioiden potentiaalisen venesatamapaikan olisi täytynyt olla käytössä ennen 1700-lukua. Yksi "laiton satama" mainitaan Perhonjoen suulta Gunnarsin läheltä jo 1500-luvulta.⁴⁴ Siitä, missä tämä satama olisi sijainnut, ei ole tietoa. Perhonjoen suulla on voitu tarkoittaa myös nykyistä Honkabäckenä, joka on entinen Perhonjoen sivuhaara.

⁴⁴ Kaarlelan pitäjän historia II, s. 298.

7,5 metrin tilanteessa Fordellin mäkeä ympäröivät alueet ovat olleet veden alla ja itse mäki mantereen edussaari, n. 2 km:n etäisyydellä mantereesta. Meren ollessa n. 5 m mpy paikka on ollut edelleen saarena ja lähin manner on sijainnut n. 300 m:n etäisyydellä kaakossa Äijänsaaren länsipuolisella alueella. Tässä vaiheessa mäki sijaitsi laajassa suojaissessa merenlahdessa, jossa oli useita pieniä saaria. Meren ollessa 2,5 m mpy meri oli etähtynyt luoteessa jo lähes kilometrin etäisyydelle ja lännessä sijaitsevalle Honkabäckenille etäisyys on ollut n. 100 m. Mäen itäpuolella noin 100 metrin etäisyydellä oli silloisen Perhonjoen suistoaluetta.

Kartta 41. Yksityiskohta Jonas Cajanuksen kartasta vuodelta 1763. Fordellin mäen pohjoisosa alhaalla keskellä. Vasemmalla puolella nykyinen Honkabäcken, joka yhtyi pohjoisessa jokisuistoon. Oikealla "Stora Elf", Perhonjoki ja Kaukon silta. Kopio kirjasta Farlederna berättar. Gamla sjökartor över Finlands skärgårdar.

Kartta 42. Jonas Cajanuksen piirtämässä isojakokartassa 1763/67 Fordellinmäen luoteisosaa. Nykyinen Honkabäcken oli tuolloin mäen kohdalla yli 50 m leveä virta.

40. Äijänsaari 2

Työ- ja valmistuspaikat – vesimyllyt - historiallinen

Kylä: Vitsari 414

Sijainti: PK 2324 02 Rimmi

kohteen rajapisteeet

x = 7081280 – 7081890 (p = 7086762)

y = 2463420 – 2463730 (i = 3315969)

z = 2,5-5

kiviaita, keskipiste

x = 7081498 (p = 7086673)

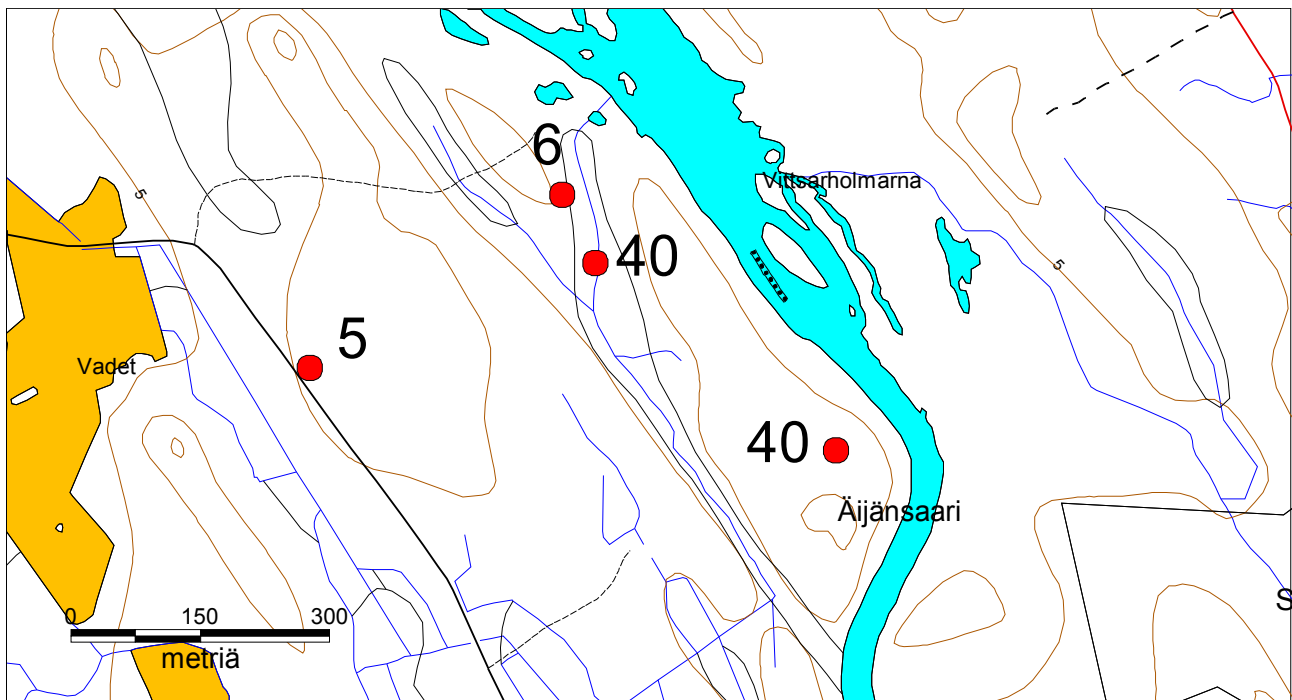
y = 2463729 z = n. 5 (i = 3316124)

kiviaita, rajapisteeet

x = 7081476 / 7081563

y = 2463691 / 2463742

Kiinteistötiedot: RN:o 39:2, 39,5

Kartta 43. Kohteet 5. Äijänsaari W, 6. Äijänsaari 1 ja 40. Äijänsaari 2.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 6 km Kokkolan keskustasta itä-kaakkoon, Perhonjoen länsirannalla ja joen rannasta n. 50-200 m. Kohde sijaitsee Perhonjoen entisessä sivuhaarassa Äijänsaaren etelä- ja länsipuolella sekä myös Äijänsaaren itä- ja keskiosassa. Äijänsaari oli 1700-luvun loppupuolella saari Perhonjoessa. Entinen saari erottuu nykyisin maastossa n. 550 m pitkänä ja enimmillään n. 180 m leveänä hieman ympäristöään korkeampana alueena. Paikka kohoaa n. 5 m mpy ja alueen eteläosassa pieni alue on 10 m mpy. Vanha uoma on kuivunut lähes kokonaan ja soistunut. Kuivuneen uoman pohjoisosan ympäristössä kasvaa kuusimetsää ja uoman eteläosassa lehtimetsää. Lähempänä jokirantaa sekä etelässä ja pohjoisessa metsä on paikoin hyvin tiheää. Lähempänä joen rantoja uomassa kasvaa korkeaa ja tiheää aluskasvillisuutta.

Kuvaus: Kuivunut uoma on kivikkopohjainen. Uoman reunoilla on ruoppauksessa syntyneitä kiviröykkiöitä. Inventoinnissa ei tunnistettu vesimyllyjen paikkoja eikä myöskään niihin liittyviä pato- tai muita rakenteita. Sen sijaan alueella havaittiin runsaasti joen perkauksessa syntyneitä kiviröykkiöitä. Äijänsaaren korkeimman kohdan tuntumassa on yli 100 m pitkä kiviaita (merkitty kartalle).

Lähistön kohteita: 5. Äijänsaari W ja 6. Äijänsaari 1

Historiallinen tausta:

Äijänsaarella on ollut toiminnassa ainakin kolme myllyä 1700-luvun loppupuolella, mikä käy ilmi alueesta 1757-1767 piirretyistä isojakokartoista. Isonjaon selitelmästä ilmenee, että Vitsarin koskessa on ollut mm. pappilan mylly 1700-luvulla.⁴⁵

Perhonjoen perkaus käynnistyi Vitsarin kosken alapuolella 1930-luvulla, mutta mahdollisesti niitä on jonkin verran suoritettu jo tätä aikaisemmin. Alueella olettaisi olevan myös vil-

⁴⁵ Ks. myös Kaarlelan pitäjän historia II, s. 130-131.

jelykseen liittyviä muodostelmia, sillä isojakokartoista käy ilmi, että Äijänsaaren silloisilla rannoilla oli niittyjä lukuun ottamatta kivisimpiä alueita saaren pohjois- ja keskiosassa. Inventoinnissa rekisteröitiin yksi kiviaita. Se, miltä ajalta kiviaita on ja mihin toimintaan se liittyy, ei selvinnyt.

Kartta 44. Matthias Röringin piirtämään isojakokarttaan on merkitty mylly saaren länsipuolelle joen sivuhaaraan ja kolme myllyä silloiseen Vitsarin koskeen.

41. Pöls

Asuinpaikat – yksinäistalo - historiallinen

Kylä: Isokylä 412

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola, 2322 10 Ytterbråtö

keskipiste

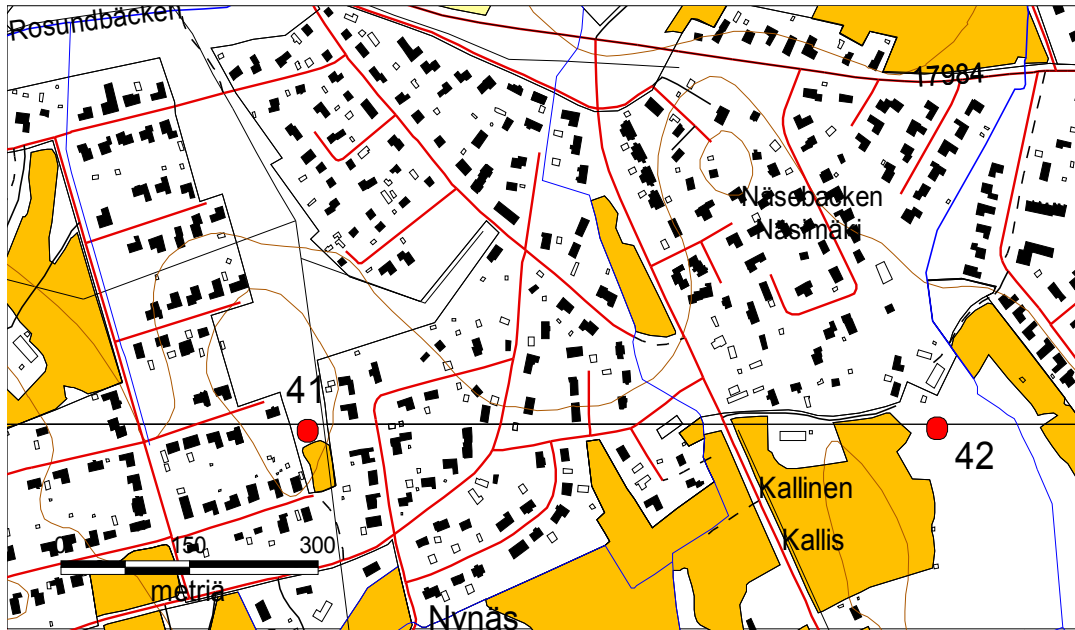
x = n. 7080000

(p = 7085456)

y = n. 2457780

(i = 3310109)

z = n. 7,5

Kartta 45. Kohteet 41. Pöls ja 42. Äsmus.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Noin 2,3 km keskustasta etelä-kaakkoon. Kohde sijaitsee metsikössä pienellä mäellä omakotitaloalueella.

Kuvaus: Pölsin tila on todennäköisimmin sijainnut omakotitaloalueen läheisessä pienessä metsikössä Sipintien päässä.⁴⁶ Paikalle tehtiin vain pikainen tarkastuskäynti.

Lähistön kohteita: 42. Äsmus

Historiallinen tausta: Pöls on Kokkolan vanhimpia kantataloja. Siitä ei ole tietoa, kuinka vanhasta tilasta on kysymys, mutta talo oli asuttuna 1500-luvulla. Lars Backin mukaan tila oli autio melkein koko 1600-luvun.

Kartta 46. Pölsin tila no. 129 Jonas Cajanuksen isojakokartalla.

⁴⁶ Pölsin tilan paikannustiedot ja historiallinen tausta on esitetty Eugen Söderströmin kerääminen tietojen pohjalta.

42. Åsmus

Asuinpaikat – yksinäistalo - historiallinen

Kylä: Kallinen 404

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbråtö, 2322 11 Kokkola

keskipiste

x = n. 7080000 (**p = 7085421**)

y = n. 2458510 (**i = 3310838**)

z = n. 5-7,5

Kartta sivulla 81

Sijainti ja maasto: Kokkolan keskustasta n. 2,5 km kaakkoon, Åsmuksentien päässä sijaitsevasta omakotitalosta kaakkoon.

Kuvaus: Åsmuksen Gammelgårdiksi nimetty talo on mahdollisesti sijainnut Åsmuksentien päässä sijaitsevan omakotitalon kaakkois-eteläpuolisella alueella.⁴⁷ Kohteeseen tehtiin vain pikainen tarkastuskäynti sen toteamiseksi, että kyseinen alue on vielä rakentamaton.

Lähistön kohteita: 41. Pöls

Historiallinen tausta: Åsmus on ilmeisesti Kokkolan vanhimpia tiloja. Åsmus mainitaan 1375 tarinassa, jossa tyttö, "de opido Karlaby", eksyi ja isä lupasi käydä kiittämässä pyhää Birgittaa, jos tyttö löytyisi, ja näin kävi.⁴⁸ Åsmuksen Gammelgårdin historia on hämärän peitossa. Gammelgård -niminen talo on sijainnut myös nykyisessä Mesilän kaupunginosassa. Perimätiedoissa talo mainitaan nuijasotapäällikkö Pentti Poutun kotitalana. Tämäkin tila on kuulunut Kokkolan vanhimpiin taloihin.

⁴⁷ Åsmuksen tilan paikannustiedot ja historiallinen tausta on esitetty Eugen Söderströmin kerääminen tietojen pohjalta.

⁴⁸ Kaarlelan pitäjän historia I, s. 361.

Kartta 47. Åsmuksen tila no. 145 isojakokartalla. Mahdollisesti sitä vanhempi talo, Gammelgård, sen alapuolelle oikealle.

43. Raxo

Asuinpaikat – torpat - historiallinen

Kylä: Isokylä 412

Sijainti: PK 2324 02

keskipiste

x = n. 7078791

(p = 7084249)

y = n. 2457744

(i = 3310016)

z = n. 12,5

Kartta sivulla 44

Sijainti ja maasto: Noin 3,5 km Kokkolan keskustasta etelään.

Kuvaus: Peltoalueiden keskellä sijaitseva korkeampi alue Raxon halki kulkevan ajotien varrella. Lähiympäristössä on metsää ja vanhoja peltoalueita, mäen halki kulkevan tien reunoilla on vanhoja peltoaitoja. Myös alueella, missä Raxon torppa on todennäköisimmin sijainnut, on vanhaa peltoaitaa tien laidalla. Torpan oletettu sijainti on määritetty isojakokartan perusteella. Maastossa torpan paikkaa ei löydetty.

Lähistön kohteita: 19. Lagbergshagen

44. Galgbacken

Tapahtumapaikat – mestauspaikat - historiallinen

Kylä: Isokylä 412

Sijainti: PK 2322 10 Ytterbråtö

x = n. 7078470-7078820 (**p = 7084150**)

y = n. 2456780-2456900 (**i = 3309116**)

z = n. 12,5

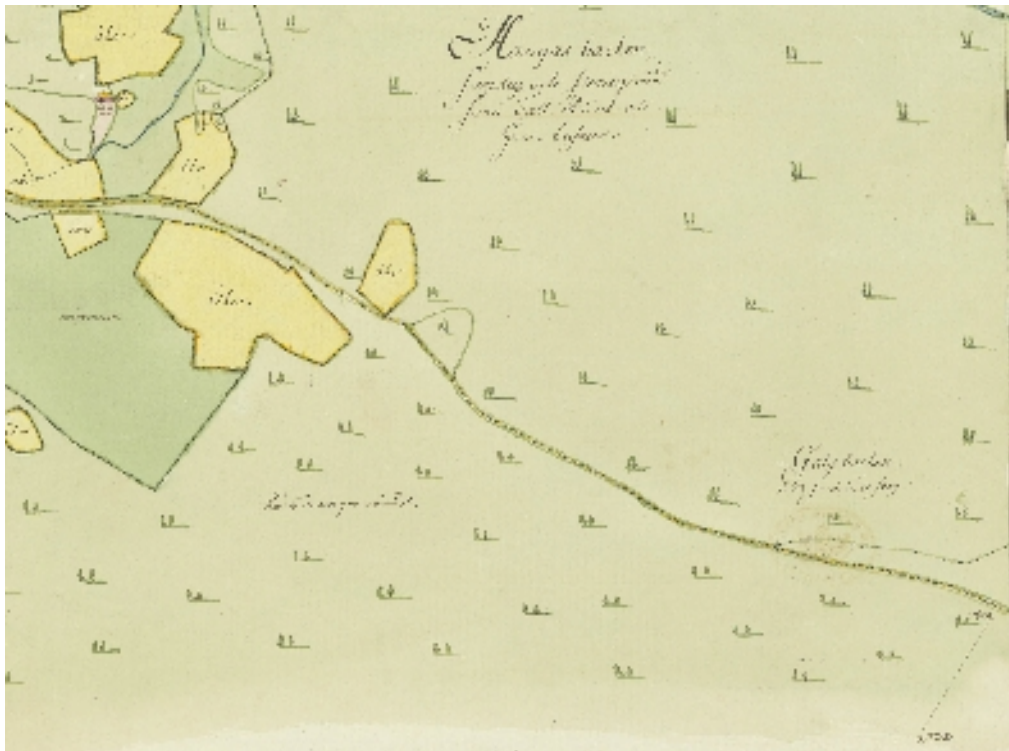
Kartta sivulla 44

Sijainti ja maasto: Noin 3,6 km Kokkolan keskustasta etelä-lounaaseen.

Kuvaus: Paikannus on tehty isojakokartan perusteella.

Lähistön kohteita: 19. Lagbergshagen ja 23. Blåbäribacken 2

Historiallinen tausta: 1700-luvulla rannikkotie kulki Galgbackenilta eli mestauspaikalta Isonkylän halki Kirkonmäelle. Hirsipuu sijaitsi ”hirttomäellä”, lähellä nykyistä Vesitorinmäkeä keskustassa.⁴⁹ Toinen mestauspaikka on sijainnut mahdollisesti Isossakylässä. Isojakokartalle on merkitty Galgbacken niminen mäki n. 2,4 km:n etäisyydelle (Kaarlelan) kirkosta etelä-lounaaseen.

Kartta 48 . Galgbacken niminen mäki on merkitty Matthias Röringin piirtämälle isojakokartalle.

⁴⁹ Kokkolan kaupungin historia 1-2, s. 72 ja Kaarlelan pitäjän historia II, s. 439

45. Berghäll

Puolustusvarustukset – maavallit - historiallinen

Kylä: Kvikant 408

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

x = n. 7080150 - 7080350 (*p* = 7085989)

y = n. 2451640 - 2451850 (*i* = 3304095)

z = n. 2,5

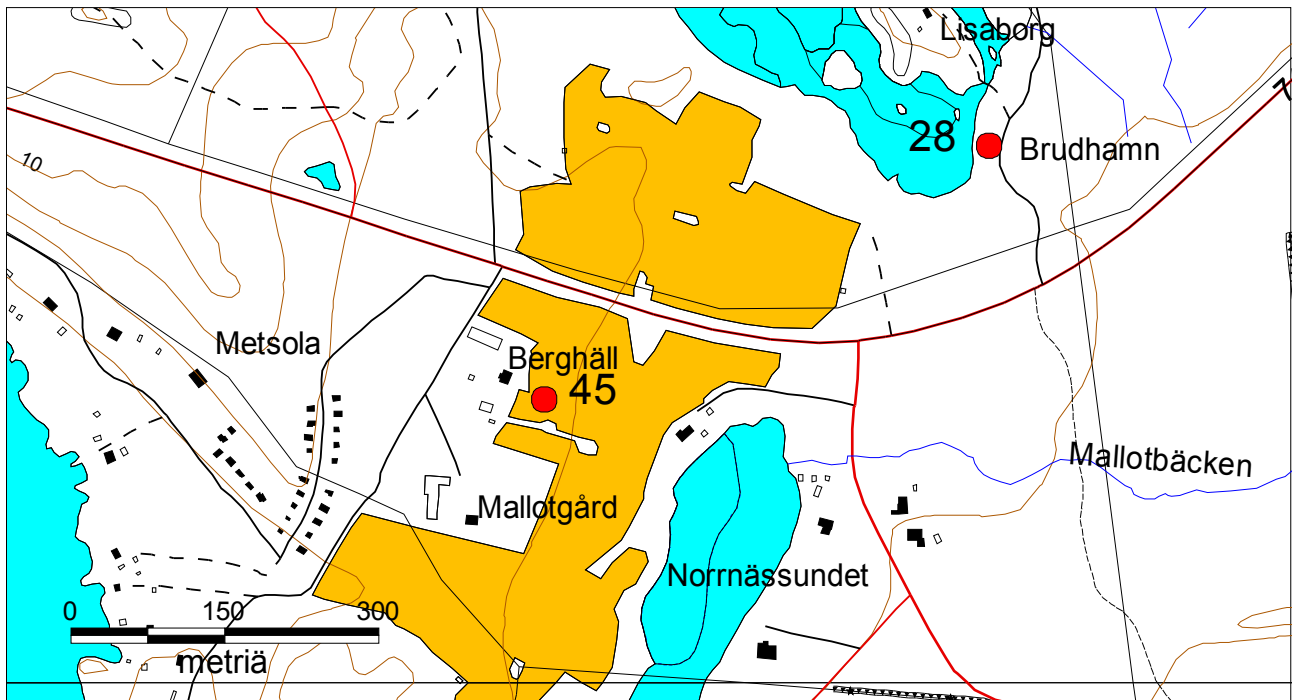
Sijainti ja maasto: Noin 6 km Kokkolan keskustasta lounaaseen kantatie no. 749 varrella. Kohde sijaitsee Norrnässundetin länsi-luoteispuolisella peltoalueella, pellon korkeimman kohdan tuntumassa.

Kuvaus: Alueen tarkastuksessa ei löydetty merkkejä ampumavalleista.

Lähistön kohteita: 28. Brudhamn

Historiallinen tausta:

Perimätiedon mukaan paikalla on ollut venäläisten 1917 rakentamia ampumavalleja.⁵⁰

Kartta 49. Kohteet 45. Berghäll ja 28. Brudhamn

© Kokkolan kaupunki

46. Hollihaan koulu

Kivirakenteet – kiviaidat – historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

keskipiste

x = 7083249

y = 2457039

z = n. 2,5-4

p = 7088737

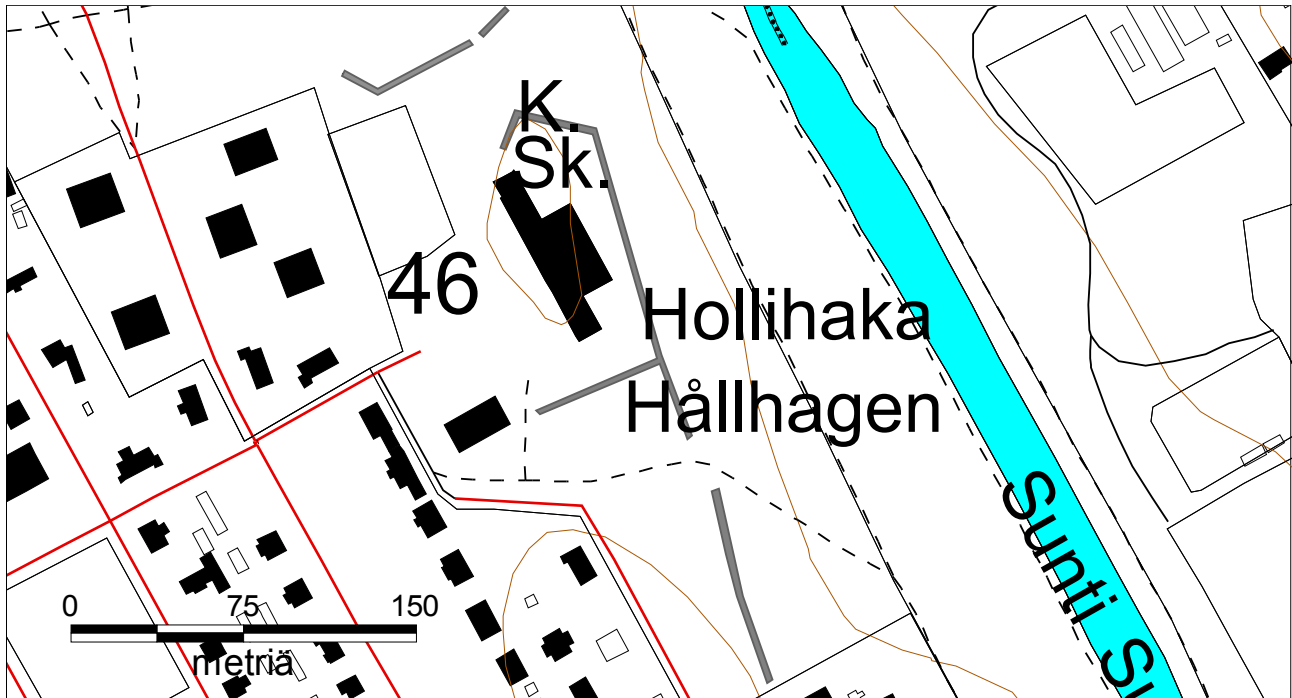
i = 3309521

rajapisteet

x = 7083114 / 7083404

y = 2456907 / 2457092

Kiinteistötiedot: 10:1, 9903:0

Kartta 50. Kohde 46. Hollihaan koulu. Koulun ympäristön kiviaidat merkitty harmaalla.

© Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Kokkolan keskustasta n. 1 km pohjois-luoteeseen, Hollihaan koulun taka- ja osin etupihan ympärillä sekä koulun pohjoispuolisessa pienessä metsikössä ja koulusta etelään jatkuvan rinteän alaosassa. Koulu sijaitsee pienellä mäellä, mistä maasto laskee itäpuolella virtaavalle Suntille ja sen varrella sijaitsevalle puistoalueelle päin. Koulusta etelään kiviaita jatkuu n. 200 m päättyen pienkerrostaloalueen tonttiin. Aidan länsipuolella rinteessä on asuintalojen puutarhapalstoja ja paikoin jättömaata

Kuvaus: Koulua ympäröivä osa aita on parhaiten säilynyt. Se on enimmillään yli metrin korkuinen ja n. 2 m leveä. Koulun pohjoispuolisessa metsikössä sijaitseva kiviaita on osin tuhoutunut, siihen on mm. tehty aukko polkua varten. Koulusta etelään päin jatkuva aita on rakenteeltaan epäselvempi, mutta kuitenkin hyvin säilynyt. Aidan katkaisee alueella kulkeva pyörätie.

Todennäköisesti kysymys on peltoaidoista, jotka voivat olla peräisin myös eri ajoilta.

Kuva 38. Kiviaitaa Hollihaan koulun itä- ja pohjoispuolella. Kuva itään Suntille päin.

Lähistön kohteita: 47. Suntin ranta Puurokari ja 48. Herman Renlundinkadun ja Libeckinkadun kulma

Historiallinen tausta: Jonas Cajanuksen 1766 piirtämän kartan mukaan nykyisen Hollihaan koulun kohdalla sijaitsi tuolloin niittyalue.

Hollihaka -nimi viittaa paikalla olleeseen hollihevosten hakaan.⁵¹ Kiviaitojen ikää ei inventoinnissa selvitetty.

47. Suntin ranta Puurokari

Kulkuväylät – historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

1. Rakennuksen perustus

x = 7082941

y = 2457288

z = n. 2,5-4

p = 7088418

i = 3309755

2. Kiviaita

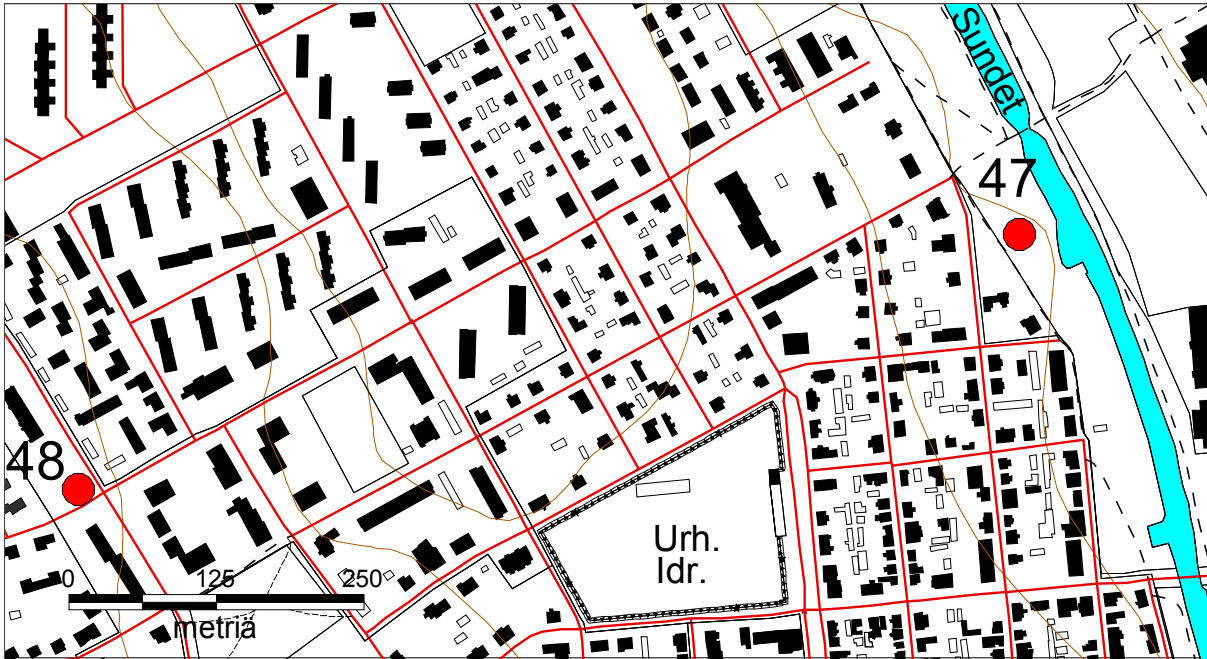
x = 7082869

y = 2457352

z = n. 2,5

Kiinteistötiedot: 9903:0

⁵¹ Kaarlelan kunnan historia I, s. 58.

Kartta 51. Kohteet 47. Suntain ranta Puurokari ja 48. Herman Renlundinkadun ja Libeckinkadun kulma © Kokkolan kaupunki

Sijainti ja maasto: Keskustasta n. 650 m pohjoiseen kaupungin halki virtaavan Suntain länsirannalla Englanninpuistossa. Kohteen keskeinen rakenne, kiviperustus, sijaitsee n. 30 m halkaisijaltaan olevan kallioalueen päällä.

Kuvaus: 1. Rakennuksen perustus. Sijaitsee kallioiden länsireunalla. Pohja-alaltaan neliön muotoisen rakenteen läpimitta on n. 10 m. Perustus on korkein länsilaidalla, missä sillä on korkeutta yli metri. Isoimmat kivet ovat halkaisijoiltaan n. 1 metri. Päältä rakenne on tasainen. Luoteisnurkassa on 8-kulmainen betonista myöhemmin valettu perustus.

Heti perustuksen itäpuolella on ilmeisesti portaiden jäänteitä, jotka erottuvat n. 2 m leveänä ja 2,5 m pitkänä itä-länsisuuntaisena kivrakenteena. Näiden kohdalta pohjoiseen laskee loivasti n. 10 m pitkä ramppi, jonka reunoilla on pienehköjä kiviä.

2. Kiviaita. Sijaitsee n. 100 m kaakkoon rakenne 1:stä. Aidan pituus on n. 32 m, leveys n. 1-1,5 m ja korkeus enimmillään n. 0,5 m. Länsipäässä olevat isot kivet näyttävät myöhemmin paikoilleen siirretyiltä.

Kuva 39. Rakennuksen perustus etelästä.

Kuva 40. Kiviaita pohjoisesta.

Lähistön kohteita: 46. Hollihaan koulu ja 48. Herman Renlundin- ja Libeckinkadun kulma

Historiallinen tausta: Sunti rantoineen on entistä kaupunginsalmen aluetta, jonka länsirannalle Pitkäsillan pohjoispuolelle keskittyivät 1600-luvulta lähtien tervakauppa, muut kauppatoiminnot sekä tavaraliikenne. Ensimmäinen maininta kaupungin meritullista on vuodelta 1658, joskaan sen sijaintipaikkaa ei mainita. Myöhempien kuvausten perusteella se olisi todennäköisimmin sijainnut juuri Puurokarilla. Vielä 1700-luvun alussa Puurokari oli saari kaupunginsalmessa, mutta maankohoamisen takia meritulli oli siirretty Ryövärintarille, nykyiselle Pikiruukin alueella, jo ennen vuosisadan puoltaväliä. Kohteessa sijainneen rakennuksen käyttötarkoitus ei ole selvinnyt. Joissakin perustuksen kivissä olevat poranjäljet viittaavat kuitenkin meritullia myöhempään aikaan.⁵²

Suntin rannalla ja osittain salmessa, veden päällä, on sijainnut ainakin 1600-luvulta lähtien rantamakasiineja nykyiseltä Pitkäsillankadulta Antti Chydeniuksen kadulle asti. Joitakin makasiineja oli myös Pitkäsillan eteläpuolella. On oletettu, että kohteen kiviaita olisi mahdollisesti yhden tällaisen makasiinin perustuksen jäännös. Makasiinit ovat toimineet mm. navettoina ja talleina, sen jälkeen kun Vanhan satamanlahti jäi pois käytöstä ja satamatoiminnot siirtyivät vähitellen kokonaan Ykspihlajaan 1800-luvun loppupuolella.⁵³

⁵² Axelqvist, s. 17-18.

⁵³ Axelqvist, s. 6 ja 18.

48. Herman Renlundinkadun ja Libeckinkadun kulma

Kultti- ja tarinapaikat – tarinapaikat – historiallinen

Kylä: Lahjoitusmaa 401

Sijainti: PK 2322 11 Kokkola

x = 7082727 **p = 7088241**
 y = 2456499 **i = 3308957**
 z = n. 5

Kiinteistötiedot: 9903:0

Kartta sivulla 88

Sijainti ja maasto: Keskustasta n. 1 km luoteeseen lähellä keskussairaalaa. Kohteen muinaisjäännös, iso siirtokivilohkare, sijaitsee Herman Renlundinkadun ja Libeckinkadun kulmauksessa.

Kuvaus: Siirtokivilohkare on n. 3,5 m korkea ja n. 17 m pitkä. Kiven eteläpäässä on henkilön nimikaiverrus vuodelta 1909. Viime aikoina kiveen on tehty muutamia pieniä grafitteja.

Lähistön kohteita: 46. Hollihaan koulu ja 47. Suntin ranta Puurokari

Historiallinen tausta: Muinainen kaupunginsalmi on joissakin kartoissa nimetty Kockonlahdeksi, joka mahdollisesti oli seudun alkuperäinen suomenkielinen nimi. Tarinan mukaan Kockolahti -nimi juontuisi neljästä vedestä kohonneesta kivistä, joita kutsuttiin Kokkokiviksi. Näillä kivillä merikotkilla ('kokko'>merikotka) olisi ollut tapana istua syömässä saalistaan. Kohteen kiveä on pidetty yhtenä mahdollisena tarinoiden Kokkokivenä. Kuivalla maalla kivi oli 1500-luvulla.

Kuva 41. Siirtokivilohkare kuvattuna koillisesta.

Kirjallisuus – ja lähdeluettelo

Arkistolähteet:

Kartat:

K. H. Renlundin museon kokoelmat. Kopiot Kokkolan isojakokartoista.

Kokkolan kaupunki. Digitaaliset uusjakokartat.

Svenska krigsarkivet. Ruotsin sota-arkiston kartat. Mikrofilmirullat. Oulun yliopiston historian laitoksen mikrofilmikokoelmat.

Painamattomat lähteet:

Axelqvist, Nina. Tervan tie, Suntain rannan historiallisten kohteiden inventointi. K. H. Renlundin museo 2003.

Skantsi, Lauri ja Riska, Marcus. Kokkola, Vanhan satamanlahti, yleiskaavoitusalueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K. H. Renlundin museo.

Söderström, Eugen. Kokkolan vanhan satama-alueen historia. 2000. Kopio käsikirjoituksesta K. H. Renlundin museossa Kokkolassa.

Vuorinen, Juha-Matti. Kokkola ja Kälviä, VT 8 Kokkolan ohitustien linjausvaihtoehtojen arkeologinen inventointi 2.-13.6.1997. Museovirasto 1997.

Kirjallisuus:

Farledarna berättar. Gamla sjökartor över Finlands skärgårdar. Konstsamfundet – Söderströms. Helsingfors 1998.

Frilund, Christina ja Åström, Bernhard. Kaarlelan pitäjän historia III. Kokkola 2002.

Kaarlelan pitäjän historia I. Turku 1969.

Kaarlelan pitäjän historia II. Tammisaari 1980.

Kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti arvokkaita kohteita Vaasan läänissä. Vaasan läänin seutukaavaliitto. Vaasa 1978.

Mickwitz, Axel ja Möller, Sylvi. Kokkolan kaupungin historia 1-2. Turku 1951.

Möller, Sylvi. Kokkolan kaupungin historia, osa 3. Porvoo 1970.

Ojala, Jari. Tuhannen purjelaivan kaupunki, Kokkolan purjemerenkulun historia. Jyväskylä

1996.

Okkonen, Jari. Maankohoamistaulukko (Liite 12). Jättiläisen hautoja ja hirveitä kiviröykkiöitä – Pohjanmaan muinaisten kivrakennelmien arkeologiaa. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 52. Oulu 2003.

CD-rom:

Schulz, Hans-Peter ja Itäpalo, Jaana. Perhonjoki- eli Vetelinjoki- ja Kälviänjokilaaksojen historia. Halsuan kunta 2005. Julkaisematon.